

**JEOPOLİTİK KAYMA KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE AMERİKA BİRLEŞİK
DEVLETLERİ VE RUSYA FEDERASYONU'NUN ARKTİK BÖLGE
POLİTİKALARI**

Harun KARAGÖL

Yüksek Lisans Tezi

Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Emre BAYSOY

2020

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**JEOPOLİTİK KAYMA KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE AMERİKA BİRLEŞİK
DEVLETLERİ VE RUSYA FEDERASYONU'NUN ARKTİK BÖLGE
POLİTİKALARI**

Harun KARAGÖL

KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: Dr. Öğr. Üyesi Emre BAYSOY

TEKİRDAĞ-2020
Her hakkı saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

... / ... / 20...

Harun KARAGÖL

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Harun KARAGÖL tarafından hazırlanan “Jeopolitik Kayma Kavramı Çerçevesinde Amerika Birleşik Devletleri Ve Rusya Federasyonu’nun Arktik Bölge Politikaları” konulu YÜKSEK LİSANS Tezinin Sınavı, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği uyarınca 02.09.2020 günü saat 16.00’da yapılmış olup, tezin **kabulüne OYBİRLİĞİ** ile karar verilmiştir.

Jüri Başkanı:	Dr. Öğr. Üyesi Emre Baysoy	Kanaat: Başarılı	İmza:
Üye:	Doç. Dr. E. Ümit İzmen Yardımcı	Kanaat: Başarılı	İmza:
Üye:	Dr. Öğr. Üyesi Seyhan Bilir Güler	Kanaat: Başarılı	İmza:

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu adına

...../...../20.....

Dr. Öğr. Üyesi Ali Faruk AÇIKGÖZ

Enstitü Müdür V.

ÖZET

Kurum, Enstitü, : Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
ABD : Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler ABD
Tez Başlığı : Jeopolitik Kayma Kavramı Çerçevesinde Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya Federasyonu'nun Arktik Bölge Politikaları
Tez Yazarı : Harun KARAGÖL
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Emre BAYSOY
Tez Türü, Yılı: Yüksek Lisans Tezi/, 2020
Sayfa Sayısı : 84

Bu çalışmada son yıllara kadar uluslararası ilişkiler gündeminde marjinal konumda olan Arktik bölgesinin değişen jeopolitik konumu jeopolitik kayma çerçevesinde ele alındıktan sonra Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya Federasyonu'nun bölgeye yönelik politikaları incelenmiştir. Jeopolitik kayma; coğrafi bölgelerin jeopolitik ve jeostratejik değişimler sonucunda uluslararası politikadaki konumunun değişmesi olarak edilmektedir. Arktik bölgesi; yer altı maden kaynakları, balıkçılık ve dünyada keşfedilmemiş hidrokarbon kaynakları bakımından oldukça zengindir. Arktik bölgesi küresel ısınmadan en fazla etkilenen bölgelerden biridir. Arktik bölgesindeki buzulların erimesi ile birlikte var olduğu tahmin edilen yüksek miktarlardaki hidrokarbon kaynaklara ulaşımın kolaylaşması, geleneksel deniz rotalarına kıyasla zaman ve ekonomik maliyet yönünden daha cazip yeni ulaşım yollarının ortaya çıkması gibi faktörler nedeniyle bölgenin yakın gelecekte jeopolitik önemi artacaktır. Arktik bölgesinin yaşadığı bu jeopolitik kayma sürecinde bölge içi ve dışından birçok uluslararası aktör bölgeye yönelik politikaları güncellemektedir. Çalışma, giriş bölümüyle beraber üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde teorik çerçeveyi, ikinci bölümde Arktik bölgesinin tarihi, coğrafi sınırları ve aktörlerini, üçüncü bölümde ise ABD ve Rusya'nın bölge politikaları incelenmiştir. Sonuç bölümünde elde edilen veriler neticesinde genel değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arktik bölgesi, Jeopolitik, Jeopolitik Kayma, Enerji.

ABSTRACT

Institution, Institute, : Tekirdağ Namık Kemal University, Institute of Social Sciences
Department : Department of Globalization and International Relations
Thesis Title : Arctic Region Policies of the United States and Russian Federation in the Context of Geopolitical Shift
Thesis Author : Harun Karagöl
Thesis Adviser : Asst. Prof. Dr. Emre Baysoy
Type of Thesis, Year : MA Thesis / 2020
Total Number of Pages :84

In this study, after discussing the changing geopolitical position of the Arctic region which has been in a marginal position on the international relations agenda until recent years within the framework of the geopolitical shift, the policies of the United States of America and the Russian Federation towards the region are examined. Geopolitical shifts symbolize the changes in the position of geographical regions in international politics as a result of geopolitical and geostrategic changes. Arctic region is rich in terms of underground mineral resources, fisheries and unexplored hydrocarbon resources in the world. The Arctic is warming faster than any other region on Earth. The geopolitical importance of the region will increase in the near future due to factors such as estimated high amounts of hydrocarbon resources and the emergence of new transportation routes which are more beneficial in terms of time and economic cost compared to traditional sea routes. Many international actors from within and outside the region update their policies towards the region during the geopolitical shift in the Arctic region. The study consists of three parts including the introduction. In the first chapter, the theoretical framework, in the second chapter, the history, geographical borders and actors of the Arctic region, and in the third chapter, the regional policies of the USA and Russia are examined. In the conclusion part, general evaluations have been made based on the data obtained.

Keywords: Arctic Region, Geopolitics, Geopolitical Shift, Energy.

ÖNSÖZ

Bu çalışma, küresel iklim değişikliğinin dünya üzerinde en çok etkilediği alanlardan biri olan Arktik bölgesinin değişen jeopolitik önemini jeopolitik kayma çerçevesinde incelemeyi ve bölgenin en önemli iki aktörü olan Rusya Federasyonu ve Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgeye yönelik politikalarını karşılaştırmayı amaçlamaktadır. İklim değişikliğinin, Arktik bölgesinde bir takım olumsuz çevresel sonuçlara yol açması beklenirken aynı zamanda bölgede var olduğu tahmin edilen hidrokarbon kaynakları, yeraltı madenlerinin de ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Bu sebeple, yakın tarihe kadar uluslararası ilişkiler gündeminde adı çok fazla duyulmayan Arktik bölgesinin yakın bir gelecekte önemli rekabet alanlarından biri olacağı düşünülmektedir.

Tez konusunun belirlenmesinden sonucun yazılmasına kadar geçen sürede eleştiri ve katkılarıyla beni yönlendiren, tezi sonunda yazabilmemi sağlayan tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Emre Baysoy Hocama teşekkürlerimi sunarım. Bu süreçte yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen başta Arş. Gör. Mustafa Demirkol, Arş. Gör. Dr. Aytaç Gut ve Arş. Gör. M. Ammar Kılıç olmak üzere tüm çalışma arkadaşlarıma da ayrıca teşekkür ederim.

Son olarak da bu süreçte motivasyonumu kaybettiğimde beni teşvik etmeye çalışan, neredeyse her gün tezimin akıbetini soran sevgili eşim Özge'ye teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	i
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
HARİTA VE TABLOLAR LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
GİRİŞ.....	1
1. TEORİK ÇERÇEVE.....	4
1.1. Jeopolitik Kavramı.....	4
1.2. Klasik Jeopolitik Teoriler.....	5
1.3. Jeopolitik, Coğrafya ve Siyasi Coğrafya.....	7
1.4. Jeopolitik Kayma ve Arktik Bölgesi.....	9
1.4.1. Arktik Bölgesinin Değişen Jeopolitiği.....	11
2. ARKTİK BÖLGESİ.....	16
2.1. Arktik Bölgesi Tarihi	16
2.2. Arktik Bölgesinin Coğrafi Sınırları.....	18
2.3. Arktik Bölgesi Neden Önemli?.....	20
2.3.1. İklim Değişikliği	20
2.3.2. Doğal Gaz ve Petrol	21
2.3.3. Maden Kaynakları.....	24
2.3.4. Taşımacılık ve Ulaştırma	25
2.3.4.1. Kuzey Deniz Geçidi	25
2.3.4.2. Kuzeybatı Geçidi.....	26
2.3.5. Balıkçılık.....	26
2.4. Arktik Bölgesi Aktörleri	27
2.4.1. Arktik Konseyi.....	28
2.4.1.1. Danimarka.....	29
2.4.1.2. Kanada	29
2.4.1.3. Norveç.....	31
2.4.1.4. Finlandiya.....	32
2.4.1.5. İzlanda.....	33

2.4.1.6.	İsveç	34
2.4.2.	Bölge Dışı Aktörler	35
2.4.2.1.	Avrupa Birliği	35
2.4.2.2.	NATO	37
2.4.2.3.	Çin.....	38
3.	ABD VE RUSYA’NIN ARKTİK BÖLGESİ POLİTİKALARI	41
3.1.	ABD ve Arktik	42
3.1.1.	ABD’nin Arktik Bölgesi Politikaları	42
3.1.2.	ABD’nin Arktik Bölgesindeki Ekonomik Çıkarları	47
3.1.3.	ABD’nin Arktik Bölgesindeki Askeri Yatırımları	49
3.2.	Rusya ve Arktik	52
3.2.1.	Rusya Federasyonu’nun Arktik Bölgesi Politikaları.....	53
3.2.2.	Rusya’nın Arktik Bölgesindeki Ekonomik Çıkarları	55
3.2.3.	Rusya’nın Arktik Bölgesindeki Askeri Yatırımları	57
	SONUÇ	60
4.	KAYNAKÇA.....	65

HARİTA VE TABLOLAR LİSTESİ

Harita 1: AMAP tarafından tanımlanmış Arktik bölgesi	19
Harita 2: Arktik bölgesi Tahmini Petrol ve Gaz rezerv haritası.....	23
Tablo 1: 2002 yılına ait bazı madenler için Arktik bölgesinin payı.	24
Harita 3: Kuzey Deniz Geçidi ve Kuzeybatı Geçidi ile mevcut rotalarının karşılaştırılması	25

KISALTMALAR LİSTESİ

- AB** : Avrupa Birliği
- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
- AK** : Arktik Konseyi
- AMAP** : Arktik Gözetleme ve Değerlendirme Programı
- BMDHS** : Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
- NATO** : Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
- NORAD** : Kuzey Amerika Hava Savunma Komutanlığı
- NSPD** : Ulusal Güvenlik Başkanlık Yönergesi
- NSR** : Kuzey Deniz Geçidi
- NWP** : Kuzeybatı Geçidi
- SSBN** : Nükleer Balistik Füze Denizaltısı
- USGS** : Amerika Birleşik Devletleri Jeoloji Araştırma
Merkezi

GİRİŞ

Küresel çapta iklim değişikliğinin dünya üzerinde en çok etkilediği coğrafyalardan biri Arktik bölgesidir. İklim değişikliği bölgede askeri, politik, ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutlarda bir takım riskler ve fırsatlar oluşturmaktadır. Bölgedeki buzulların hızla erimesi yeni ulaşım yollarının ortaya çıkmasının yanı sıra bölge kaynaklarının daha erişilebilir hale gelmesine sebep olmaktadır. Yapılan araştırmalara göre Arktik bölgesi zengin yer altı maden kaynakları ve balıkçılık potansiyelinin yanı sıra dünyada keşfedilmemiş hidrokarbon kaynakları bakımından da oldukça zengindir. Ayrıca yeni ulaşım yollarının açılması durumunda mevcut ulaşım yollarına göre daha kısa olması hem taşıma maliyetlerini hem de taşıma sürelerini önemli ölçüde azaltacaktır. Bu faktörler Arktik bölgesinin jeopolitiğini değiştirerek ekonomik ve stratejik olarak önemli hale getirmektedir.

Bölge içindeki ve dışındaki devletler de bölgenin değişen koşullarından yararlanmak için bölge politikalarını oluşturmakta ve güncellemektedirler. Bu çalışmada da Arktik bölgesinin uluslararası politikadaki marjinal konumunun sona ermesi ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Rusya Federasyonu'nun (Rusya) bölgeye yönelik değişen politikaları jeopolitik kayma kavramı çerçevesinde ele alınacaktır. Jeopolitik kayma kısaca jeopolitik ve jeostratejik değişikliklerin bir sonucu olarak dünyadaki bazı bölgelerin uluslararası ilişkilerde ön plana çıkması ya da arka plana düşmesi olarak kavramsallaşmıştır.

Tez, literatür taramasına ve araştırmaya dayalı teorik bir çalışmadır. Birincil ve ikincil kaynaklar kullanılmıştır. Yararlanılan kaynaklar yeterli bilgi elde etmek için çeşitlendirilmiştir. Çalışmada ilgili devletlerin yayınladığı resmi politika belgelerinden, akademik kitap ve dergilerden ve internet kaynaklarından faydalanılmıştır. Arktik bölgesine ilişkin Türkçe çok fazla kaynak olmadığından yararlanılan eserler çoğunlukla İngilizcedir. Yazar Rusça bilmemektedir. Dolayısıyla Rusça kaynaklardan faydalanılmamıştır. Bu eksikliği gidermek için Rus kökenli araştırmacıların, akademisyenlerin İngilizce yayınları taranmıştır. Çalışma, giriş bölümüyle birlikte üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde teorik çerçeveyi, ikinci bölümde genel hatlarıyla Arktik bölgesini ve aktörlerini, üçüncü bölümde ise ABD ve

Rusya'nın bölge politikaları incelenmiştir. Sonuç bölümünde de elde edilen veriler neticesinde genel değerlendirmeler yapılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde klasik jeopolitik teoriler hakkında bilgiler verilmiş ve klasik teorilerin Arktik bölgesinin önemini açıklama konusunda yetersiz kaldığı savunulmuştur. Fiziki coğrafyanın jeopolitiğin değişmeyen unsuru ya da zaman içinde çok yavaş değişme eğiliminde olduğu düşünülmektedir. Ancak Arktik bölgesindeki iklim değişikliğinin son yıllarda artan etkileri, coğrafyanın düşünülenden daha hızlı şekilde değişebileceğini göstermektedir. Bu durum klasik jeopolitik teorilerde ihmal edilen Arktik bölgesinin jeopolitik önemini artırmaktadır. Ayrıca jeopolitik kayma kavramının daha iyi anlaşılması adına birbirleri yerine sürekli kullanılan jeopolitik ve siyasi coğrafya kavramları karşılaştırmalı şekilde açıklanmıştır. Son olarak da Arktik bölgesinin uluslararası ilişkilerde artan önemi jeopolitik kayma çerçevesinde incelenmeye çalışılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde ise Arktik bölgesinin tarihi hakkında özet sayılabilecek bilgiler verilmiş, coğrafi sınırları açıklanmıştır. Daha sonra bölgenin jeopolitik öneminin artmasına sebep olan faktörler iklim değişikliği, doğalgaz ve petrol kaynakları, maden kaynakları, ulaşım ve balıkçılık olarak ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Ayrıca, İklim değişikliğinin bölge için yaratabileceği çevresel olumsuz sonuçları çalışmada ihmal edilmiş ve iklim değişikliğinin bölgenin jeopolitik değişimine olan etkisi dikkate alınmıştır. Bu bölümde son olarak da Rusya ve ABD dışındaki bölgeye ilgisi olan devletlerin ve uluslararası örgütlerin politikaları incelenmiştir. Bu amaçla Arktik Konseyi ve üyeleri ile bölge dışı aktörler ayrımına gidilmiştir. Bölge dışı aktörler olarak Avrupa Birliği (AB), NATO ve Çin Halk Cumhuriyeti (Çin) incelenmiştir. Arktik bölgesine ilgisi olan aktörlerin politikaları hem ilgili devletlerin yayınladığı politika belgeleri hem de yayınlanan akademik makalelerden faydalanılarak incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Arktik bölgesinin en önemli iki aktörü olan ABD ve Rusya'nın bölgeye yönelik politikaları karşılaştırmalı şekilde incelenmiştir. Bu amaçla Arktik bölgesinin siyasi, ekonomik ve askeri önemleri iki aktör için de ayrı başlıkları altında incelenmiştir. Yapılan okumalar sonunda Arktik bölgesi için Rusya'nın ABD'ye kıyasla çok daha aktif politikalar uyguladığı

anlaşlmıştır. Bölge'nin ekonomik potansiyeli, yeni ulaşım yollarının açılma ihtimali, kendini tekrar süper güç olarak kabul ettirmek istemesi gibi faktörler Rusya'nın 2000'lerin başından itibaren Arktik bölgesiyle yakından ilgilenmesine sebep olmuştur. ABD'nin Arktik bölgesi gündemi ise geç oluşmuştur. Arktik bölgesi ABD'nin gündeminde on yıl öncesine göre daha fazla yer işgal ettiği açıktır. Ancak bölgede neredeyse tüm alanlarda Rusya'nın gerisinde olduğu ABD'li yetkililer tarafından da kabul edilmektedir. Yine de bir süper güç olarak ABD Arktik bölgesinin gelişimini derinden etkileme potansiyeline sahiptir.

Tez yapısı itibariyle tanımlayıcı (descriptive) bir çalışmadır. Yeni teoriler üretmek yerine var olan bilgileri farklı kaynaklardan toplayarak başta iklim değişikliği ve diğer faktörler tarafından tekrar şekillenen Arktik bölgesinin jeostratejik önemi, jeopolitik konumu ile ABD ve Rusya'nın politikaları karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Bu bağlamda aşağıdaki araştırma sorularına da cevaplar aranmaktadır.

- Klasik jeopolitik teoriler, Arktik bölgesinin günümüzdeki konumunu açıklamak için yeterli midir?
- Arktik bölgesi uluslararası politikada neden ön plana çıkmaya başlamıştır?
- ABD ve Rusya'nın Arktik bölgesindeki öncelikleri ve politikaları nelerdir?
- Rusya ve ABD dışındaki Arktik bölgesi aktörlerinin bölgeye yönelik temel stratejileri nelerdir?
- Arktik bölgesinin geleceğinde çatışma mı işbirliği mi görünmektedir?

1. TEORİK ÇERÇEVE

1.1. Jeopolitik Kavramı

Jeopolitik kavramı etimolojik olarak Yunanca yönetim sanatı anlamına gelen ‘politea’ ve yer, arazi anlamına gelen ‘geo’ kelimelerinin birleşmesiyle oluşmuştur. Ancak bu iki kelimedenden oluşmasına rağmen jeopolitik kavramının üzerinde uzlaşmış bir tanımı yoktur. Kavram üzerinde birçok farklı anlayış vardır. Genel olarak jeopolitik; fiziksel ve beşeri coğrafyanın siyaseti ve uluslararası ilişkileri nasıl etkilediğinin incelenmesidir. Coğrafi koşullar (doğal kaynaklar, jeolojik oluşumlar ve insan yapımı değişiklikler) bir devletin diğer ülke veya bölgelerle olan ilişkilerinde yürütmesi gereken senaryoyu oluşturur (Tezkan & Taşar, 2013, s. 18). Bir başka deyişle jeopolitik; coğrafi mekan ve güç politikaları arasındaki ilişkileri incelemektedir. Coğrafi değişkenler devletler arasındaki ilişkilerin dinamiklerini etkilediğinden dolayı çatışan ulusal çıkarların takibini ve yönetimini tanımlamak ve analiz etmek için jeopolitik sıklıkla kullanılır (Tamnes & Offerdal, 2014, s. 6).

Uluslararası politikanın devletlerin ait olduğu coğrafyayı dikkate almadan anlaşılamayacağını savunanlar, uluslararası politikadaki tarafların politikalarında coğrafi yakınlığı bir etken olarak kabul etmeleri gerektiğini iddia etmektedirler (Nye, 2007, s. 35). Coğrafya, insanlar tarafından alınan kararları yönlendirir ve büyük ölçüde kontrol eder, ancak belirlemez (Scholvin, 2016, s. 13) Jeopolitik; gelecekteki olayları tahmin etmez, dış politikaları veya devlet davranışlarını analiz etmez ancak coğrafyanın dünyanın (mevcut) güç yapısında oynadığı rolü inceler (Scholvin, 2016, s. 13,24).

Jeopolitik kavramı, coğrafya ve güç arasındaki ilişkileri incelemesi sebebiyle Aristo ve Herodot gibi antik Yunan filozoflarına kadar götürülse de tarihsel olarak, 19. yüzyılın sonlarına doğru popüler olmaya başlamıştır. Çünkü 19. Yüzyılın sonlarına doğru devletlerarasındaki hâkimiyet mücadelesi, sömürge ve paylaşım yarışı coğrafyaya farklı bir gözle bakılmasına neden olmuştur. Jeopolitik; “Klasik jeopolitik” olarak adlandırılan 1890 ve 1920 yılları arasında dört ana düşünürün eserleri etrafında ilerlemiştir. Bu düşünürler; İlgisini deniz gücüne odaklayan Amerika Birleşik Devletleri’nden deniz stratejisti Alfred Mahan; devletlerin varlığını tanımlamak için

canlı biyolojik organizma fikrine odaklanan Alman coğrafyacı Friedrich Ratzel; kara gücünden kaynaklanan tehlikelere odaklanan İngiliz coğrafyacı Halford Mackinder ve Ratzel'in öğrencisi olan İsveçli siyaset bilimci Rudolf Kjellen (Kearns, 2011, s. 4).

Klasik jeopolitik analizler, uluslararası ilişkiler teorilerinden realist akımla yakından ilişkilidir. Realistlere göre, en üst düzey ulusal çıkar; güvenlik ve devletin devamlılığıdır. Anarşik olan uluslararası sistemde güvenliği sağlamanın yolu da askeri yetenek ve ekonomik zenginliktir. Devletlerin bu amaçlara ulaşma faaliyetleri de rekabete ve muhtemelen bazen çatışmaya dönüşecektir. Klasik jeopolitiğe göre ulusal çıkarların peşinde koşmak, rekabete ve çatışmaya neden olurken, modern jeopolitik çalışmalar, önemli çıkarların paylaşıldığı ve bu çatışmaların önlenebileceğini dikkate almaktadır. Bunun en açık nedeni, barış ve istikrarın ulusal ve ekonomik çıkarlara hizmet edebilmesidir. (Tamnes & Offerdal, 2014, s. 6).

Bir jeopolitik incelemede jeopolitiğin unsurları; 'coğrafi ve beşeri' unsurlar başlıkları altında incelenir. Jeopolitiğin Coğrafi unsurları; coğrafi konumu, coğrafi özellikleri, saha genişliği ve sahip olunan stratejik kaynaklar iken beşeri unsurları ise kültürel, siyasal, toplumsal, askeri, ekonomik yapısı ve özellikleridir (Tezkan & Taşar, 2013, s.20-23). Jeopolitiğin coğrafi unsurları statiktir ve genellikle değişmezler. Değişimleri ender olarak görülür. Coğrafi unsurların aksine beşeri unsurlar ise dinamiktir ve değişiklikler daha kolay ve sık görülebilir. Jeopolitiğin bu değişen ve değişmeyen unsurlarını ise Nicholas Spykman'ın ünlü sözüyle özetlemek mümkündür (Tezkan & Taşar, 2013, s. 13):

“Coğrafya uluslararası ilişkilerde en temel unsurdur, zira en kalıcı olan odur. Bakanlar gelir ve gider; hatta diktatörler bile ölür ama dağlar yerinde kalır.”

1.2. Klasik Jeopolitik Teoriler

Jeopolitik terimi ilk olarak “demografik, ekonomik, politik, sosyal ve coğrafi faktörlere dayanarak devletlerin yaşam formları hakkında öğretisi” olarak Rudolf Kjellén tarafından kullanılmıştır (Scholvin, 2016, s. 8). Kjellén'e göre, jeopolitik terimi, devletlerin formlarını analiz etmek için kullanılan beş kategoriden biridir. Diğer dördü ise kültür ve popülasyona atıfta bulunan “demopolitik”, ekonomiye atıfta

bulunan “ekopolitik”, topluma atıfta bulunan “sosyopolitik” ve son olarak da siyasi kurumlara atıfta bulunan “kratopolitik”tir (Hasanov, 2012, s. 50).

Alman coğrafyacı Friedrich Ratzel de jeopolitiği “coğrafi açıdan izah edilen siyaset ve siyasi şartlara ve bu şartların coğrafi bakış açısıyla analizine” odaklanan bir ara disiplin olarak tanımlar (Hasanov, 2012, s. 200). Ana çalışması Politische Geographie (1897) ile siyasi coğrafyanın kurucusu olarak kabul edilir. Darwinizmden büyük ölçüde etkilenen Ratzel, devletlerin varoluşları için mücadele eden canlı biyolojik organizmaları temsil ettiğine inanıyordu. Ona göre devletler, ulusal güçlerini ve uluslararası arenada hayatta kalma kapasitelerini kontrol ettikleri topraklardan elde etmektedirler (Scholvin, 2016, s. 8). Bir devletin büyüklüğü için (yeterli) geniş alanlara sahip olması gerektiğini, aksi durumda yıkılabileceğini düşünen Karl Hausofer ile birlikte Ratzel ve Kjellen’in çalışmalarının ve özellikle “lebensraum”(yaşam alanı) kavramının Nazi Alman yayılcılığının teorik alt yapısını oluşturduğu düşüncesi (Hasanov, 2012, s. 46) uzun bir süre jeopolitik teriminin olumsuz algılanmasına sebep olmuştur.

Klasik Jeopolitik teorileri için bir diğer önemli isim olan Alfred Mahan, 1890 yılında yayınladığı “ Deniz Gücünün Tarihe Etkisi, 1660-1783” adlı eserinde deniz gücünün tarihi seyri ve ulusların refahı üzerindeki etkisini incelemiştir. Mahan'a göre denizin, deniz ticareti ve deniz üstünlüğüyle kontrol altına alınması, dünyada büyük bir etkiye yol açtı ve böylece ulusların refahı için deniz gücünü zorunlu kıldı (Tezkan & Taşar, 2013, s. 35). Mahan yaptığı tarihsel çalışmaları sonucu dünya üzerindeki savaşların ticaret için yapıldığı iddiasından hareketle denizlere hâkim olmanın dünyaya hâkim olmak için anahtar rolde olduğunu belirtir (İşcan, 2004, s. 65-66). Mahan bir ülkenin deniz gücünü etkileyen faktörleri; coğrafi konum, coğrafi alan, fiziksel yapısı, nüfus büyüklüğü, ulusal karakter ve hükümetlerin karakteri ve politikası olarak sıralamıştır (Mahan, 1890, s. 29-69).

Klasik jeopolitik teorisyenlerinden Harold Mackinder’in 20. yüzyılın başında formüle ettiği “Kalpgah teorisi” (Heartland) de çok önemlidir. Bu teoriye göre, Kalpgahı yöneten (Avrasya'nın iç ve kuzey kısmı), dünyaya hakim olacaktır. Mackinder düşüncesini bölgenin coğrafi koşullarına dayandırmıştır. Ona göre; buzla kaplı Kutup Denizi, ormanlık ve engebeli Lenaland ile Orta Asya'nın dağlık ve kurak

arazileri Kalpgah'ın geniş ve doğal savunma kuşağının içinde olmasını sağlamaktadır (İşcan, 2004, s. 61-62). Mahan'ın aksine, Halford Mackinder, Avrasya'nın iç topraklarını (kalpgahı) kontrol eden karasal bir güçten kaynaklı potansiyel riskler üzerine odaklanmıştır. Kara gücüne deniz gücü ile yeniden bağlanacak olan Almanya veya Rusya liderliğindeki Avrasya imparatorluğunun yükselişinin Büyük Britanya gibi denizci uluslarının varlığını ve refahını tehlikeye attığını düşünmektedir.

Anglo-Sakson jeopolitik ekolünün bir diğer önemli temsilcisi de Nicholas Spykman'dır. Sovyet Rusya'ya karşı çevreleme politikasının mimarlarından olan Spykman'ın jeopolitiğe en önemli katkısı Rimland teorisinin formülasyonu olacaktır. Bu teori, Mackinder'in Kalpgah ve iç ve dış hilallere yönelik çalışmalarına dayanmasına rağmen, Mackinder'in aksine dıştan merkeze gelişimi savunarak Avrasya kıtasının çevresinin stratejik üstünlüğünü öne çıkaran çalışmalar yapmıştır (Ozey, 2018, s. 17).

Arktik bölgesi, klasik jeopolitik yaklaşımlarda ihmal edilmiş ve bölgeye yönelik varsayımları Arktik bölgesinin değişen jeopolitik konumunu anlama konusunda yetersiz kalmaktadır. Mahan'a göre, dünya okyanuslarından en az ikisini kontrol eden ve iki okyanusa açık erişimi olan devletlerin Britanya İmparatorluğu ve ABD'nin yaptığı gibi dünyayı kontrol edeceği belirtilirken Arktik Okyanusunu dikkate almamış ve okyanus olarak da tanımlamamıştır. Mackinder'in kalpgah teorisine göre de SSCB, Doğu Avrupa ve Avrasya kara kütesini kontrol ettiği için dünyayı kontrol etmesi beklenmekteydi ancak SSCB 1991 yılında dağılmıştır. Heininen de klasik yaklaşımlarda çevre, insan ve iklim değişikliği gibi gerçek sorunların ve zorlukların öneminin küçümsendiği veya ihmal edildiğini ayrıca küreselleşmeyle beraber güvenlik anlayışlarında ve bu anlayışların politika yapımı üzerindeki etkilerinin de değişmesi sebebiyle klasik jeopolitik analizlerinin yüzeysel kaldığını ifade etmektedir (Heininen, 2018, s. 176-177).

1.3. Jeopolitik, Coğrafya ve Siyasi Coğrafya

Jeopolitik çalışmalarının yüz yıldan fazla süredir devam etmesine rağmen “jeopolitik” ve “siyasi coğrafya” terimlerinin neredeyse aynı disiplinin eş anlamlısı olarak kullanılması söz konusudur. Bu durumun, bu iki kavramın temellerinin yanlış

anlaşılmasından kaynaklanan ciddi bir hata olduğu ileri sürülebilir. Birbirlerine yakın olan bu iki kavramdan jeopolitik, coğrafyanın siyasi yorumunu yapan dinamik bir kavram iken siyasi coğrafya ise durum tespiti yapmaktadır (Tezkan & Taşar, 2013, s. 16).

Coğrafya; dağlar, nehirler, denizler ve benzerlerinden oluşan fiziksel gerçekliktir. Dünyanın jeolojik özelliklerini, kara, deniz ve hava ortamlarının fiziksel özelliklerini açıklar. Bir yerin jeolojik özelliklerini değiştiren doğal afetler veya bir devletin coğrafi ortamını değiştiren önemli politik değişiklikler gibi birkaç istisna dışında coğrafya sabittir. Sonuç olarak, dış politikadaki değişimi açıklamak için tek başına yeterli bir değişken değildir (Grygiel, 2006, s. 21).

Jeopolitik ise coğrafyadaki insan faktörüdür. Kaynakların ve ulaşım yollarının coğrafi dağılımları, stratejik önemlerine göre yerlerin değerli olup olmadığını belirler. Jeopolitik durum; yerlerin ekonomik, politik ve stratejik önemini değiştiren teknoloji ve coğrafyanın etkileşiminin sonucudur. Örneğin, yeni ulaşım teknolojilerinin gelişmesi ve uygulanması sayesinde yeni yollar keşfedilmekte veya yeni üretim teknolojilerinin geliştirilmesi doğal kaynaklara olan ihtiyacı değiştirmektedir. Bu nedenle jeopolitik sabit değil, ulaşım yollarının, ekonomik ve doğal kaynakların değişen coğrafi dağılımını tanımlayan bir değişkendir (Grygiel, 2006, s. 22).

Yukarıda da belirtildiği gibi jeopolitik, coğrafi koşulların (insan yapımı veya doğal) uluslararası ilişkilerdeki etkisini incelemektedir. Buna karşılık, siyasi coğrafya, siyasi kararların ve ideallerin fiziksel coğrafi alanı nasıl etkilediğini inceler. Siyasi coğrafya, gelecekteki olaylara ilişkin fikirler üretmek yerine, yürürlükte olan politik kararları ve geçmiş olayları analiz eder. Bu, dinamik bir disiplin olan jeopolitikten farklı olarak onu statik bir disiplin haline getirir (Jain, 2014). Jeopolitik, metot yönünden de siyasi coğrafyadan ayrılmaktadır. Jeopolitik siyasal bir bilim iken siyasi coğrafya siyasi olayların mekânla olan ilişkisini coğrafi görüş içerisinde açıklamaya çalışmaktadır (Göney'den Akt., Baysoy, 2016, s. 91).

Sözlük anlamına bakıldığında siyasi coğrafya, merriam-webster sözlükte; “Ulus veya devlet gibi siyasi birimlerin sınırları ve alt bölümleri ile ilgilenen coğrafya

dalı” olarak tanımlanırken Türk Dil Kurumu sözlüğünde de; “Devlet ile ülke arasındaki ilgiyi kuran ve inceleyen beşerî coğrafyanın bir kolu” olarak tanımlanmaktadır. Jeopolitik için sözlük anlamına bakıldığında da merriam-webster sözlükte; “Coğrafya, ekonomi ve demografi gibi faktörlerin politika ve özellikle bir devletin dış politikası üzerindeki etkisinin incelenmesi” olarak açıklanırken Türk Dil Kurumu sözlüğünde de “coğrafya, ekonomi, nüfus vb.nin bir devletin politikası üzerindeki etkisi” olarak açıklanmaktadır.

1.4. Jeopolitik Kayma ve Arktik Bölgesi

Dünya üzerindeki bazı bölgelerin jeopolitik ve jeostratejik değişimler sonucunda uluslararası politikada ön plana çıkması veya geri plana düşmesi durumları “jeopolitik kayma” kavramı ile ifade edilmektedir. Jeopolitik kaymalar; jeopolitik ve jeostratejik değişimler karşısında bazı coğrafi bölgelerin devletlerin gözündeki durumları ile uluslararası arenadaki durumlarında meydana gelen değişiklikler sonucunda ortaya çıkmaktadır (Baysoy, 2016, s. 94-95).

Jeopolitik kaymaları iki sınıfa ayırabiliriz. Birinci olarak jeopolitiğin anlamında, işlevinde ve algılanışında meydana gelen değişimlerdir. İkinci olarak da konjonktürde meydana gelen değişimler sonucunda bir bölgenin önem kazanmasıdır. Uluslararası konjonktürde gerçekleşen değişimler sonucunda bazı bölgelerin önemini kaybederken bazı bölgelerin ana tiyatro sahnesi durumuna gelmesi jeopolitik kayma kavramı ile ifade edilmektedir. (Baysoy, 2016, s. 97). Jeopolitiğin dinamik yapısı bir bölgenin öneminin sürekli bir değişim içinde olabileceği görüşünü savunur. Örneğin, yeni ticaret yolları veya yeni iletişim yolları, insanların ve sermaye akışlarının hareketi veya doğal kaynakların keşfi ya da tükenmesi bir ülke veya bir bölgenin jeopolitik önemini değiştirebilir (Cohen, 2009, s. 3-4).

Jeopolitik kaymaların birçok sebebi vardır. Bir bölgede yeni enerji, ham madde gibi kaynakların ortaya çıkması, güçler dengesinin değişmesi jeopolitik kaymalara sebep olabilir. Ayrıca çok uzun bir zaman dilimi neticesinde gerçekleşmesi sebebiyle tarihin farklı anlarında ve farklı seviyelerinde olan birçok nedenden etkilenir. Jeopolitik değişiklikler, John Lewis Gaddis'in dediği gibi, jeopolitiği tek başına değiştiremeyen ya da niyeti olmayan birkaç kuvvetten kaynaklanan tektonik

değişimlerdir. Bir başka deyişle hiçbir devlet ya da birey jeopolitikte bir değişiklik planlayamaz ve uygulayamaz. Bunlar, bir devlet tarafından yönetilemeyecek kadar karmaşık ve büyük süreçlerdir (Gaddis'den akt. Grygiel, 2006, s. 45-46).

Devletler jeopolitiği kendi çıkarlarına uyacak şekilde değiştiremezler veya en iyi ihtimalle bunu yapma kapasiteleri çok sınırlıdır. Jeopolitikteki bir değişiklik, ulaşım yollarında veya kaynakların yerlerinde bir değişikliği içerir ve bir devlet böyle bir değişikliği tek başına gerçekleştiremez. Jeopolitik değişimler, on yıllar boyunca meydana gelen ve nadiren tek bir ülke tarafından kontrol edilen üretim ve ulaşım teknolojisindeki değişiklikleri takip eder. 1400'lerde başlayan coğrafi keşiflerin 1500'lerde jeopolitiği değiştirmesi gibi (Grygiel, 2006, s. 25).

Bu çalışmada, Jeopolitiğin bu dinamik yapısının ve jeopolitik kayma kavramının, Arktik bölgesinin potansiyel jeopolitik öneminin anlaşılmasına yardımcı olacağı ileri sürülmektedir. Jeopolitik kaymalar Arktik bölgesindeki mevcut düzeni değiştirme potansiyeline sahiptir. Potansiyel bir kayma, Kuzey Atlantik ve Kuzey Pasifik'teki gelişmelerin Kutuplara da yayılmasına sebep olabilir. ABD, Rusya ve Çin arasındaki gerilim; kaynak arayışı ve deniz yollarının kontrolü yüzünden artabilir. Bölgede artan askeri varlıklar, bölgedeki karşılıklı ilişkiler kurumsal olarak istikrara kavuşmuş olsa bile, yanlış anlama ve yanlış yorumlamalar için bir risk oluşturabilir (Østerud & Hønneland, 2014, s. 163).

Her ne kadar yukarıda coğrafi özelliklerin jeopolitiğin değişmeyen unsurlarından olduğu belirtilse de bölgenin fiziki sınırları, şekli ve ulaşım bağlantıları küresel ısınma sebebiyle değişmektedir. Arktik bölgesindeki iklim değişikliğinin son yıllarda hızlanan etkileri, coğrafi gerçeklerin düşünülenden daha hızlı değişebileceğini göstermektedir. Bu nedenle, iklim değişikliği ve küresel ısınma nedeniyle artık ulaşılabilir olan Arktik coğrafyası, doğal kaynakları ve ulaşım yolları sayesinde stratejik olarak önemli bir bölge olacağı temeli üzerine bu tez inşa edilmeye çalışılacaktır. Bu iddiayı iyice vurgulamak ve günümüzde bölgenin modern jeopolitik durumunu göstermek için, Arktik bölgesinin jeopolitik öneminin son yüzyılda nasıl değiştiğine dair kısa bir özet yapılacaktır.

1.4.1. Arktik Bölgesinin Değişen Jeopolitiği

ABD ve Kanada'da Arktik bölgesinin stratejik önemini erken fark eden birçok politikacı ve düşünürler olmasına rağmen bölgeyi, Sovyetler Birliği kadar erken bir zamanda politikalarına yerleştirmemişlerdir. Alaska'nın ABD tarafından Çarlık Rusya'sından satın alınmasından ve Kanada'nın kuzey bölgeleri üzerinde kontrolü Birleşik Krallık'tan almasından sonra ABD ve Kanada Arktik bölgesinin kıyıdaş ülkeleri oldu. İki önemli bölgenin el değiştirmesi, bu ülkelerin Sovyetler Birliği ile gelecekteki ilişkilerini etkilemiş ve 20. yüzyılın ortalarında en önemli jeopolitik değişikliklerden birinin kaynağı olmuştur. Mali kısıtlamalar ve çarlık hükümetine olan mesafe nedeniyle, Çarlık Rusya'sının o dönemdeki toprak satışı makul gözükmesine rağmen artık günümüzde "jeopolitik bir felaket" olarak görülmektedir (Emmerson, 2010, s. 61) . ABD için ise toprak satın alınması bir dönüm noktasıdır. Başlangıçta, Alaska'nın satın alınması yoğun bir şekilde eleştirilmiştir. Ancak, 2. Dünya savaşı sırasında Alaska'nın Pasifik Okyanusu'nda saldırı için önemli bir konum oluşturulmasına yardımcı olması, önemli doğal kaynakların olduğunun anlaşılması ve Arktik Okyanusu'na erişimini sağlaması ile toprak satın alımının önemi anlaşılmuştur (Grant, 2010, s. 271).

Arktik bölgesi, klasik jeopolitik analizlerinde marjinal bir rol oynamıştır. Uzak oluşu, ulaşılamaz oluşu gibi sebepler bölgenin büyük güçler arasında önemli bir rekabet alanı olmasını engellemiştir. İkinci Dünya Savaşı'na kadar bölge, askeri açıdan dünyanın keşfedilmemiş az sayıdaki bölgesinden biriydi. 1940'ta, Kuzey Norveç'in Alman deniz kuvvetleri için gizli bir yer haline getirilmesi ve Murmansk'ın Sovyet Kuzey filosunun ana limanı olması gibi bir takım faktörler nedeniyle bölgenin marjinal hali değişmeye başlamıştır. Başka bir deyişle, 1940'larda Arktik bölgesinin askeri stratejik değeri, ıssız bir buz külesinden savaş planlamaları için önemli bir yer olacak kadar değişmiştir (Brubaker & Østreg, 1999, s. 301-302).

Sovyetler Birliği ile ilk gerilim belirtilerini fark etmeye başlar başlamaz, ABD; değişen güç dengelerinin ışığında Arktik bölgesinin önemini görmeye başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan önce bölgeye olan ilgisinin doğrudan doğruya jeopolitik bir ilgi ve Batı ile rekabetin erken bir tedbiri olduğuna dair bir kanıt yoktur. Ancak kesin olan Stalin'in bölgenin askeri önemini fark ettiği'dir.

Sovyetler Birliği'nin Arktik bölgesine yönelik politikalar üretme amacı ne olursa olsun, ABD'nin bölgeye ilgisi Soğuk Savaş gerçeklerine ve Sovyet politikalarına olan tepkinin sonucuydu. Kuzeyden gelebilecek saldırı tehdidi ABD'nin bölgeye artan ilgisinin ve uzun vadeli stratejik planlarının oluşturulmasının ana nedeni oldu (Emmerson, 2010, s. 51).

Bu durum, Arktik bölgesini coğrafi konumu nedeniyle soğuk savaş dönemi boyunca iki süper güç tarafından militarize edilen öncelikli bir stratejik alana dönüştürdü. Özellikle Kola Yarımadası, Sovyet ordusu için çok önemli olan “nükleer balistik füze denizaltıları” (SSBN) da dahil olmak üzere, Sovyet Kuzey Filosu'nun bulunduğu buzsuz tek üs olduğu için önemli hale gelmişti (Claes & Østerud, 2010, s. 2-3). Bölgenin konumu bölgeyi stratejik bir yer haline getirmişti. Askeri üsler, hava alanları ve telsiz bağlantıları tüm bölge genelinde yayılmıştı. Radar istasyonları bölge genelinde inşa edilmiş ve kalıcı askeri personeller ile donatılmıştı. Hava araştırmaları, en doğru haritaları geliştirirken, ülkelerin egemenlik iddialarını da körüklemişti (New Internationalist, 2009).

Özetle, her iki taraf da Soğuk Savaş sırasında Arktik bölgesinde realist bir politika yürütmüştür. Petrol yataklarının keşfedilmemiş olması ve Kuzey Deniz Geçidi gibi deniz yollarının henüz ticari olarak çekici olmaması, bölgeye yönelik politikaların doğal kaynaklar ve ulaşım yolları ile ilgili olmadığı anlamına gelmektedir. Önemli olan birbirlerinin Arktik bölgesini askeri amaçlarla stratejik olarak kullanmasını önlemektir. Bu amaçla güçlerini karşı tarafa göstermek ve istihbarat toplamak için yapılan askeri faaliyetler yüksek savunma ve askeri harcamalara sebep olmaktadır. Dolayısıyla Arktik bölgesi, Soğuk Savaş döneminde iki süper güç için dünyanın en gergin bölgesi olmasa bile sert güç yeteneklerini/kapasitelerini sıcak çatışmaya girmeden gösterebildikleri bir yerdi.

Soğuk Savaş dönemi stratejileri klasik jeopolitik düşünce üzerine inşa edildiği için dönemin Batı stratejisi, Avrasya-Sovyet çevresini bir dizi askeri ittifaklarla SSCB'nin çevrelenmesi için kullanılan bir rimland stratejisiydi. Ancak, SSCB'nin çözülmesi, kalpgah teorisinin sorgulanmasına sebep olmuştur. Avrasyanın merkezindeki güç, küresel hegemon olma hedefini sona erdirmişti. Ayrıca, Mackinder; Amerika Birleşik Devletleri gibi deniz güçlerinin uzun vadede avantajlı duruma

gececeklerini öngörememişti. Denizaltılar ve kıtalararası füzeler gibi teknolojik gelişmelerin deniz gücünü nasıl etkileyebileceğini hafife aldığı söylenebilir. Askeri teknolojilerdeki gelişmeler jeopolitik denklemlere girerken, Mackinder'in buhar motorunun ve Avrasya'yı dünyaya açan demiryollarının önemine dair oldukça statik bir görüşe sahip olduğu düşünülebilir (Østerud & Hønneland, 2014, s. 172).

Soğuk savaş dönemi arktik çalışmaları askeri kapsama yoğunlaşmışken, 80li yıllardan itibaren kutup çalışmaları; realist akımın etkisinin azaldığı ve bunun yerine iş birliği ve barışçıl gelişmeleri önceleyen çalışmaların arttığı dönem olmuştur. Bu çalışmalar temel olarak gerginliğin azaltılmasıyla değil, bölge'nin daha da gelişmesi için yapılabilecek işbirliği ile de ilgilidir (Østerud & Hønneland, 2014, s. 166). Sovyetler Birliği lideri Gorbaçov'ın 1987 yılında yaptığı konuşma birkaç yıl içinde bölgenin rekabet yerine işbirliği dönemine girdiğine dair bir temel oluşturmuştur(Barents Info, Erişim Tarihi, 15.12.2019):

“Sovyetler Birliği, bölgedeki askeri çatışma düzeyinin radikal bir şekilde düşürülmesinden yanadır. Dünyanın kuzeyi, Kuzey Kutbu bir barış bölgesi olsun. Kuzey Kutbu bir barış direği olsun. Tüm ilgili devletlerin, bir bütün olarak Kuzey'deki askeri faaliyetlerin sınırlandırılması ve azaltılması konusunda görüşmelere başlamasını öneriyoruz.”

Arktik bölgesinin siyasi önemi Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte kökten değişmiştir. Bu dönemde bölge, jeopolitik bir Rimland bölgesiydi. Bölge, gelişmiş gözetim sistemleri tarafından korunan, Doğu ve Batı kaynaklı stratejik silahlar için merkezi bir erişim yoluydu. Soğuk Savaş bitmesinin ilk yıllarında, Arktik bölgesi devletlerarası iş birliği konusu olmuştur. Stratejik gerginlikler; ortak çıkarlar ve ticari gelişmeler nedeniyle (bazı sorunlar çözülmemesine karşın) hafiflemiştir. İş birliği; temel olarak çevre koruma ve yerli halkların hakları ile sınırlıydı.

Yeni yüzyılda, bölgenin jeopolitik önemi tekrar artmaktadır. İklim değişikliği, teknolojik gelişmeler ve kaynak arayışı, değişimin ana nedenleridir. Klasik jeopolitikteki Arktik bölgesi, Avrupa'yı kuzeyden, Asya'dan ayıran uzak bir alan iken, şimdi daha kolay ulaşılabilir olan kaynaklar ve geçitler üzerindeki hâkimiyet mücadeleleri ile ihtilafli bir alan haline gelmektedir.

Arktik bölgesinin bugün itibariyle düşük bir çatışma olasılığı olan bir bölge olduğunu kabul etmesine rağmen Oran Young (2012, s. 169), iklim değişikliğinin bölgeyi hem ihtiva ettiği doğal kaynaklar hem de doğu – batı deniz taşımacılığına alternatif olma potansiyeli sebebiyle kaçınılmaz olarak küresel entegrasyona ittiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, Rusya, son yıllarda Kuzey Kutup temelli silahlı kuvvetlerini, filolarını, hava kuvvetlerini ve askeri istasyonlarını geliştirmek için önemli yatırımlar yapmaktadır. Rus makamlarına göre amaç, yalnızca bölgedeki insan faaliyetleri üzerinde Rus yargı yetkisini ve güvenliğini sağlamak olsa da bu tür bir oluşum yine de askeri gerginliği ve karşılıklı şüpheyi körüklemektedir (Tamnes & Offerdal, 2014, s. 155).

Özetlemek gerekirse jeopolitik analizler 20. yüzyıl boyunca değişmiştir. Arktik bölgesi, üç kıtanın ve birçok devletin rimlandlarına yayılan orta büyüklükte bir coğrafyadır. Bu bölgenin doğal kaynakları, ulaşım yolları ve stratejik önemi, jeopolitik analizin odak noktalarıdır. Küreselleşme ve jeopolitik, Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra küresel gelişmeleri farklı okumaktadır. Küreselleşme karşılıklı bağımlılıkla, ulus ötesi akımları ile ilgilenirken, jeopolitik; güç oyunları ve güç politikaları ile ilgilenmektedir. Küreselleşme ve jeopolitik arasındaki denge Çin ve Hindistan'ın yükselişi, Rusya'nın yeniden doğuşu ve 11 Eylül'ün yan etkileri ile birlikte “jeopolitik” lehine kaymıştır. Dünya siyasetindeki bu değişim dünyanın çeşitli yerlerinde farklı şekilde kendini göstermektedir. Arktik bölgesi de bu değişen kuvvetler arasındaki gerilim alanlarından biridir (Østerud & Hønneland, 2014, s. 72-73). Arktik bölgesi stratejik konumu dolayısıyla kıyası olan ABD ve Rusya'nın yanı sıra Çin ve Hindistan gibi büyük güçlerin ilgisini çekmektedir. Dolayısıyla dünyadaki jeopolitik dengenin büyük oranda değişmesi ve içinde bulunduğumuz yüzyılın uzak olmayan bir gelecekte ‘kutup Çağı’ olarak adlandırılması oldukça muhtemeldir.

Arktik çalışmalarıyla tanınan Fransız uzman Richard Labévière bölgedeki potansiyel jeopolitik değişiklikleri üç alternatif senaryo ile açıklamaktadır:

1. Grönland'ın bağımsızlığını da içeren, adada daha güçlü bir Amerikan varlığının olduğu yani ABD'nin egemen olduğu bir Arktik.
2. Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya arasında yeni bir bölgesel soğuk savaş.

3. Ulusal egemenliğin istikrarlı bir şekilde bölümlendiği, Deniz Kanunu'na ve güçlü işbirliği kurumlarının saygı gördüğü bir Kuzey Kutbu alanı (Østerud & Hønneland, 2014, s. 165).

2. ARKTİK BÖLGESİ

2.1. Arktik Bölgesi Tarihi

Arktik bölgesi zorlu iklim koşulları yüzünden uzun zamandır dünyanın göz ardı edilen bir bölgesidir. Kuzey Kutbu'nun buzlarla kaplı suları bir zamanlar bölgeyi ulaşılamaz yapmıştı. İklim değişikliği Kuzeyi ısıttıkça bölge daha erişilebilir hale gelmektedir. Arktik bölgesinin keşfi, zorlu iklim koşulları sebebiyle oldukça uzun bir sürede gerçekleşmiştir. Bölgenin tarihinin genellikle insanların bilinmeyen keşfetmek için kuzeye düştüğü zamanla başladığı düşünülür. Ancak Arktik bölgesinin keşfedilmeye başlanmasından çok önce, bölge zaten binlerce yıl boyunca yerli bir halkın yaşadığı yerd. Yerli halk hayatta kalma becerilerini geliştirerek topraklarda yaşamaktaydılar (Nuernberger, 2012, s. 4).

Arktik bölgesinin tarihi ilk araştırmacılarla birlikte yüzyıllar öncesine kadar uzanır. Vikingler Kuzey Kutup Dairesi'nin kuzeyine dokuzuncu yüzyılda ilk yelken açanlar olarak adlandırılırken, aynı dönemde Kızıl Erik, Grönland'ın güneyini ele geçirmişti (Lainema & Nurminen, 2009, s. 332). Bölgeye yönelik keşiflerin önemli bir aktörü olan Kızıl Erik, iddiaya göre, iki kişiyi öldürdüğü için haydut ilan edildikten sonra yaşadığı İzlanda'dan kaçmıştır. Bu kaçış, Kızıl Erik'i Grönland adında bir adayı keşfetmesini sağlamıştır(Wallace, 2019). Bölgeye yönelik erken keşiflerin belki de en bilinen aktörleri Vikinglerdir. Zamanlarına göre oldukça gelişmiş teknolojiyle donatılmış gemilere sahip olmaları, kendilerinin açık denizlerde uzun süren yolculuklar yapmalarına imkân vermekteydi. Vikinglerin navigasyonel teknoloji eksiklikleri de birçok Arktik bölgesi ve adaların kazara keşfedilmesine yol açmıştır (McGhee, 2005, s. 76-78).

Arktik keşiflerinin gerçek anlamda 16. yüzyılda başladığı kabul edilir. Avrupalılar Kuzey hakkında çok az şey biliyorlardı. Açık bir kutup denizinin varlığından ya da tamamen buzla kaplı olup olmadığından emin değillerdi. Bölgeye yapılan her keşif yolculuğu fizyoloji, deniz hayvanları ve yerliler hakkında daha fazla bilgi elde edilmesini sağladı. Aslında bu keşif yolculuklarının çoğu başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Keşiflerle ilgili yapılan dönemin yayınlarında genellikle aılıktan

ölmek üzere olan erkekleri, hayatta kalmak için birbirlerini öldüren erkekleri rapor etmektedir (Nuernberger, 2012, s. 8).

Dünyanın gerçekten de yuvarlak olduğu fikri, Kuzey Kutbu'na olan ilgiyi arttırmış ve büyümekte olan Avrupa'nın ticari yeteneklerini geliştirmek için yeni ve daha kısa bir ticaret yolu olarak görülmesine zemin hazırlamıştır. Sonraki dört yüzyıl boyunca, İngiliz, Hollanda, Norveç, Rus ve Danimarkalı maceracıların zaman ve masraf yönünden oldukça pahalı olan Atlantik-Asya ticaret yolunun yerini alabilecek bir Kuzey Kutup Denizi geçidi bulma girişimleri sert iklim nedeniyle başarısız olmuştur. Kuzey'e yapılan sayısız seferler başarısızlıklarla ve trajedilerle sonuçlanmıştır (Nuernberger, 2012, s. 11).

ABD'nin Kuzey Kutbu'yla ilk teması 19. Yüzyılda gerçekleşmiştir. ABD, 1867'de Ruslardan Alaska'yı satın alarak bir Arktik devleti haline gelmiştir (Enea, 2012, s. 6). 1878'de Adolf Erik Nordenskiöld, buharlı gemisi Vega ile Kuzeybatı Geçidi'nin ilk başarılı deniz yolculuğunu tamamladı. Her ne kadar bu keşifler Asya'ya yeni yollar bulmakta başarısız olsalar da, yeni alanların keşfedilmesini sağlamıştır. Kuzey Kutbu'nun büyük kısımları araştırıldıkça, yeni şirketler ve ticaretler ortaya çıkmıştır (New Internationalist, 2009).

Kuzey Kutbu'na ilk ulaşan olma isteği bölgeye yönelik sayısız girişimin gerçekleştirilmesine yol açmıştır. Arktik bölgesi araştırmalarının başlangıcından itibaren, Kuzey Kutbu'na ulaşma eğilimi vardır. Bu da birbirleriyle çelişen iddiaların ortaya atılmasına sebep olmuştur. 1909'da ABD Donanmasından Teğmen Robert E. Peary, Kuzey Kutbu'nu bulduğunu iddia etmesine rağmen aynı yıl kendisinin bulduğunu iddia eden Frederick Cook'un iddiaları gibi (Enea, 2012, s. 7).

19. yüzyılın sonlarına doğru bölgenin bazı yerlerinin mineral kaynakları bakımından zengin olduğunun anlaşılması Arktik bölgesine olan ilgiyi iyice arttırmıştır. Rus Arktik'inde kömür, bakır, elmas vb bulunurken, Spitsbergen Adası'nda (Norveç'in Svalbard takımadalarının bir parçası) kömür madenciliği başlamıştı. Büyük ölçekli petrol ve gaz üretimi 1970'lerde Sibiry'a'da başlamıştır. Alaska'da ise, 1890'larda altın madeni açısından zengin olması ve insanların servetlerini arttırmayı umarak bölgeye gitmeleri ABD ve Kanada Hükümetlerinin uzak

kuzeyde ilk kez bir hukuk kuralı oluşturmasına sebep oldu. Ayrıca, Alaska'da petrol ve gaz rezervlerinin bulunması ABD'yi doğal kaynaklar bakımından zengin bir ülke haline getirmişti (New Internationalist, 2009).

2.2. Arktik Bölgesinin Coğrafi Sınırları

Arktik bölgesi birçok farklı Şekilde tanımlanabilir, ancak en basit anlamda, Kuzey Kutbu çevresindeki alandır. Arktik kelimesi, Yunanca "ayı" anlamına gelen "arctos" kelimesinden türemiştir. Ancak ayı kelimesi kutup ayısı değil yıl boyunca görülebilen Küçük Ayı ve Büyük Ayı takımıyıldızlarındaki ayıdır. (Grant, 2010, s. 5).

Arktik bölgesini belirli coğrafi sınırlarla tanımlamak sorunlu olabilmektedir. Bölge için üzerinde uzlaşılmış bir evrensel coğrafi tanım eksikliği bulunmaktadır. Bölge'nin coğrafi sınırlarını tanımlayan çalışmalar genellikle üzerinde çalışılan konuya göre belirleme eğiliminde olmaktadır. Örneğin, buz örtüsünün mevsimsel boyutunu inceleyen bir çalışmada, bölgenin buz örtüsünün tarihsel kayıtlarına dayanarak tanımlama yapılmaktadır (Molenaar, 2010, s. 291). Uluslararası ilişkiler çalışmalarına göre de bölgenin sınırları bölge ülkelerinin politikalarına göre değişiklik göstermektedir.

Arktik bölgesinin gney sınırının en yaygın tanımlamasına göre sınırlar 60 derece kuzey enlemi ile Kuzey Kutup Dairesi arasındadır. Bir başka tanıma göre de, ortalama Temmuz sıcaklığının 10 derecenin altında olduğu yerler bölgenin gney sınırlarını oluşturmaktadır (Rayfuse, 2007, s. 197). Bazı bölge devletleri de bölgeyi çıkarlarını desteklemek için farklı Şekilde tanımlamaktadır. Rus Arktik stratejisine göre, bölge Arktik Okyanusu ve kıyı devletlerini içerirken (Heininen, 2012, s. 68), İzlanda'nın tanımı ise kendisini bir Arktik kıyı devleti olarak görme isteğinden dolayı bölgenin sadece Kuzey Kutup bölgesine değil, Kuzey Atlantik Okyanusu'na kadar genişlediğini belirten daha geniş bir tanımı kullanmayı tercih etmektedir (İzlanda Strateji Belgesi, 2011, s. 6). Rusya'nın tanımına göre "Arktik Beşlisi" olarak da bilinen ABD, Kanada, Danimarka, Rusya ve Norveç Arktik bölgesinde sayılırken diğer tanıma göre de İsveç, İzlanda ve Finlandiya da bölge sınırları içerisinde kalmaktadır. Norveç ise Arktik yerine Yüksek Kuzey (High North) terimini kullanmayı tercih etmektedir. Bununla birlikte, yayınladıkları strateji belgesinde Yüksek Kuzey

sınırlarının tam olarak tanımlanmadığını ve sadece Norveç sınırlarını belirtmediğini, “Arktik” ve “Yüksek Kuzey” kelimelerinin birbirleri yerine sıklıkla kullanıldığını belirtmektedir.

Arktik bölgesini tanımlamak amacıyla, Arktik Konseyi bünyesinde, Arktik Gözetleme ve Değerlendirme Programı (AMAP) olarak adlandırılan bir çalışma grubu, çeşitli tanımlardan yola çıkarak kullanılan en yaygın tanımı yapmıştır. AMAP’ın yaptığı tanıma göre Arktik bölgesi; “Esas olarak Kuzey Kutup Dairesi’nin (66 ° 32’K enlemi) kuzeyindeki kara ve deniz alanları ile Asya’daki 62° Kuzey enleminin kuzeyindeki karasal alanlar ve Kuzey Atlantik’in Labrador Denizi’ni kapsayan kısmı ile Aleutain Takıma-adaları ve Hudson Körfezi deniz alanlarının bazı bölümleri” olarak tanımlanmıştır (AMAP, 1998, s. 10).

Harita 1: AMAP tarafından tanımlanmış Arktik bölgesi

(Arctic Portal, 2010).

2.3. Arktik Bölgesi Neden Önemli?

Çeşitli bilimsel çalışmalar, Arktik bölgesindeki buzulların 2050'li yıllar gibi erken bir sürede önemli ölçüde azalacağını veya muhtemelen ortadan kalkacağını göstermektedir. Tahminler, yaz dönemlerinde buzullarda % 12 ila % 40 oranında bir azalmanın zaten meydana geldiğini göstermektedir. Bu durum, Kuzey Buz Denizi'ni önemli bir küresel ticaret yolu haline getirme potansiyeline sahip olan Arktik deniz geçitlerinin 2050'den önce yılın belli dönemleri için açılması anlamına gelmektedir (Carman, 2009, s. 1). Ayrıca, bu bölgenin henüz dünyadaki keşfedilmemiş petrol ve gaz rezervlerinin % 22'ini ihtiva ettiği ve en büyük rezervlerin Rus Arktik'inde bulunması beklenmektedir. Kömür, nikel, bakır, kurşun, çinko, altın, gümüş, elmas, manganez, krom gibi diğer fosil enerji, mineral ve metal türlerinin de buzullardaki erimeyle ortaya çıkacağı tahmin edilmektedir (Yılmaz & Çiftçi, 2013, s. 4). Bölgenin günümüz dünyasında neden önemli jeopolitik değişimlere sebebiyet verebileceğinin anlaşılabilmesi için bölgedeki iklim değişikliğinin hangi boyutlarda olduğunu göstermek ve barındırdığı potansiyel doğal enerji ve mineral kaynaklarını ayrı bir başlık altında incelemek gerekmektedir.

2.3.1. İklim Değişikliği

Yapılan araştırmalara göre Arktik bölgesindeki buz örtüsü, son 30 yılda her yıl yaklaşık olarak yaz aylarında % 7 ve kış aylarında % 2 azalmıştır (Solomon & Qin, 2007, s. 17). Aynı araştırmaya göre son yüz yılda Arktik bölgesindeki ortalama sıcaklıkların dünyanın geri kalanına göre iki kat daha fazla arttığı gözlenmiştir (s. 21).

Arktik bölgesindeki açık su alanları yaz aylarında hızla genişlerken, buz örtüsü yıllar geçtikçe daha ince ve daha yumuşak hale gelmektedir. Yapılan tahminlere göre erime son 50 yıldaki ortalama hızında devam ederse, yaz dönemlerindeki deniz buzları bu yüzyılın sonundan önce yok olabilir. Sadece son 5-10 yıl içinde meydana gelen daha hızlı erime süresinin devam etmesine dayanarak yapılan son çalışmalar ise Kuzey Buz Denizi'nin 2040 yılına kadar neredeyse buzsuz yazlara sahip olabileceğini göstermektedir (Gadihoke, 2013, s. 169).

Arktik bölgesindeki buzulların erimesinin üç olumlu yönü bulunduğu dair değerlendirmeler yapılmaktadır. İlk olarak, Kuzey Deniz Geçidi ve Kuzeybatı Geçidi boyunca deniz ulaşımının kademeli olarak artması. İkinci olarak; doğal kaynaklara erişimin daha kolay hale gelmesi ve son olarak da yüksek sıcaklıkların bölgedeki balık stoklarını ve orman verimliliğini arttırması (Stephen, 2018, s. 24-25).

Bu olumlu etkilerinin yanında bu çalışmada incelenmeyecek olan bir takım olumsuz etkileri de olacağı varsayılmaktadır. Arktik Bölge'sindeki ısınma, daha fazla buz hareketi ve dalga hareketini içerecek ve bu da deniz ulaşımı için riskleri arttıracaktır. İkinci olarak, Arktik bölgesindeki yükselen deniz seviyesi dünya genelinde deniz seviyelerinin yükselmesine neden olacaktır (Laruelle M. , 2014, s. 174). Yapılan tahminlere göre, 1 metrelik deniz seviyesindeki yükselmenin dünya genelinde en az 56 milyon insanı yerinden edeceği ve sel riskiyle bu sayının 200 milyondan fazla insana ulaşacağı öngörülmektedir (Dasgupta, Laplante, & Meisner, 2007, s. 383). Üçüncü olarak da buzulların erimesiyle sera ve metan gazlarında büyük bir artışın olacağı tahmin edilmektedir (Laruelle M. , 2014, s. 174).

2.3.2. Doğal Gaz ve Petrol

Arktik bölgesine olan ilginin en önemli nedeni barındırdığı muhtemel doğal kaynaklardır. Keşif ve üretiminin hala karmaşık ve pahalı olmasına rağmen, doğal kaynakların giderek daha erişilebilir hale gelmesi bölgeye yönelik ilginin artmasına sebep olmaktadır. Bölge enerji kaynakları bakımından potansiyele sahip olmasına rağmen teknolojik faktörler kısa vadede bir engel olarak gözükmemektedir. Çünkü mevcut teknoloji ile üretim kârlı gözükmemektedir.

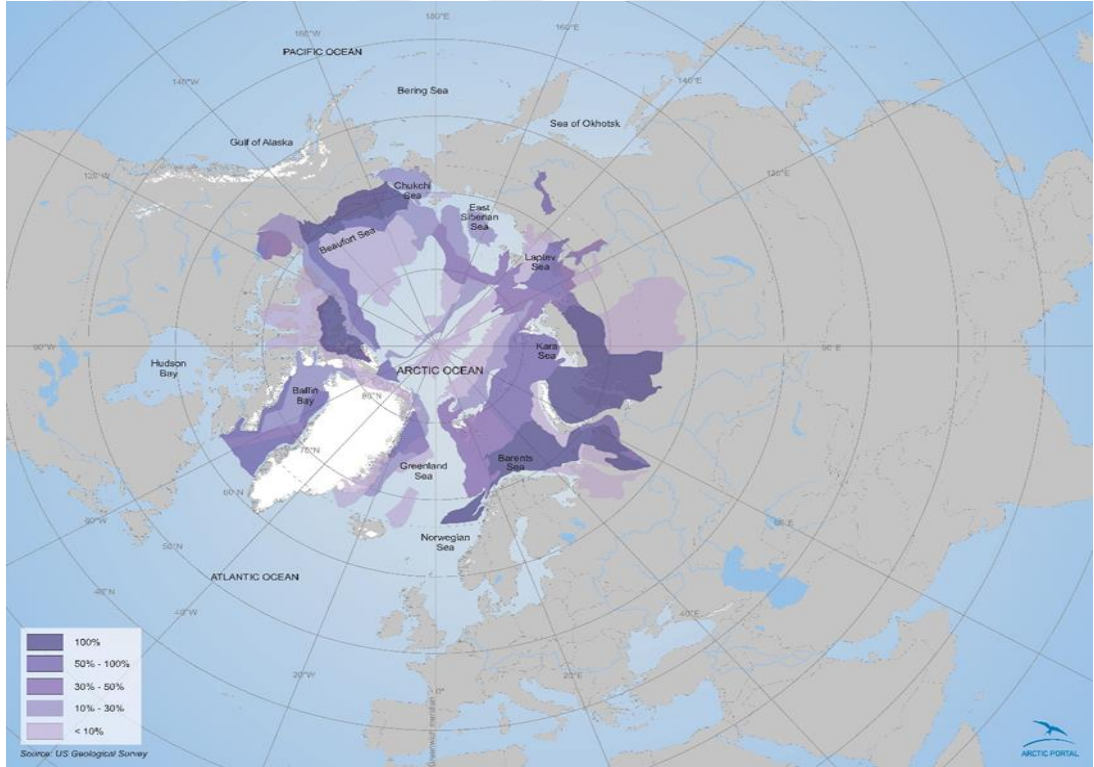
Arktik bölgesinin hem karada hem de denizde büyük petrol ve doğal gaz rezervlerine sahip olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, sert iklimi, uzak olması ve sınırlı altyapısı, bu kaynakların keşif ve üretimini pahalı ve tehlikeli hale getirmektedir. Son yıllarda, azalan yaz deniz buzları; deniz trafiğinde artışa neden olmuş ve açık denizlerde petrol ve gaz arama ile üretimi için uygun koşullar oluşmaya başlamıştır. Bununla birlikte, Arktik hidrokarbon rezervleri üzerine yapılan yoğun jeolojik araştırmalara rağmen, Arktik Okyanusu'nun uzak bölgelerindeki rezervler konusunda hala belirsizlikler mevcuttur (Budzik, 2009, s. 7-9).

Arktik bölgesindeki doğal kaynakların keşfi ve gelişimi yeni bir olgu değildir. Arama faaliyetleri 1920'lerde Kanada'nın Kuzeybatı topraklarındaki Norman Wells'de başlamıştır. Sovyetler Birliği, Kanada ve ABD, İkinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra kuzey bölgelerinde kapsamlı gaz ve petrol aramalarına başlamışlardır. 1960'lı yıllarda SSCB'nin Yamal Nenets Özerk Okruğu'nda Alaska'nın kuzeylerinde ve Kanada'nın Mackenzie Deltası'nda büyük petrol ve gaz rezervleri keşfedilmiştir (AMAP, 2008, s. 14-16).

Arktik Bölge'sinde uranyum ve kömür yatakları da olmasına rağmen dikkat çeken enerji kaynakları petrol ve gazdır (Johnston, 2010, s. 2). 2008 yılında ABD Jeoloji Araştırma Merkezi (USGS), tarafından yapılan araştırmaya göre Arktik bölgesinde 90 milyar varil petrol, 1,669 trilyon metreküp doğalgaz ve 44 milyar varil sıvı doğal gaz olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca, bu rezervlerin büyük çoğunluğunun kıyılardan uzak olması, bu rezervlerden günümüz teknolojileriyle yararlanılmasını zorlaştırmaktadır. Bölgedeki bu keşfedilmemiş rezervlerin çoğunlukla Alaska, Rusya ve Norveç sınırları içerisinde olduğu düşünülmektedir (Bird, Gautier, Houseknecht, & vd., 2009, s. 1-4). Yapılan tahminlere göre Arktik bölgesindeki rezervler dünyadaki keşfedilmemiş petrol rezervlerinin %13'ü, doğalgaz rezervlerinin de % 30'u kadardır (Bishop, Bremner, Laake, & vd., 2009, s. 40).

Arktik bölgesinin şimdiden dünya petrolünün yaklaşık yüzde 10'unu ve gazının yüzde 25'ini tedarik ettiği tahmin edilmektedir. Bu kaynakların çoğu Rus Arktik bölgesinden elde edilmektedir. Petrolün % 80'i ve gazın % 99'u Rus Arktik bölgesi'nden karşılanmaktadır (Arctic Council, 2007, s. 17). Yapılan tahminlere göre Arktik bölgesi doğal gaz rezervlerinin yaklaşık % 63'ü Rus Arktik sınırları (Avrasya) içerisindeyken petrol rezervlerinin de %36'sı Kuzey Amerika'da bulunmaktadır (Budzik, 2009, s. 7). Arktik bölgesindeki doğalgaz rezervlerinin % 72'lik kısmı Rusya ve Norveç'te bulunurken geriye kalan % 28'lik kısmı ise ABD, Kanada ve Grönland tarafında bulunmaktadır (Ermida, 2014, s. 267). Bir başka deyişle Avrasya doğal gaz kaynakları bakımından daha zengin olsa da, Kuzey Amerika petrol rezervlerinde daha büyük paya sahiptir.

Bazı analistler, Arktik bölgesindeki enerji kaynakları arayışının kıyı devletleri arasındaki çatışmalara neden olabileceğine inanmaktadırlar. Bununla birlikte, bu değerlendirme muhtemelen USGS çalışmasının da belirttiği gibi, Arktik bölgesinin kabaca üçte biri kara, üçte bir kıta sahanlığı ve üçte bir derin okyanus havzası ile üçe bölünmüş olduğu göz önüne alındığında abartılı olduğu düşünülebilir. USGS raporuna göre, sınır anlaşmazlıkları açısından en fazla tartışılan derin okyanus havzası bölgelerinin çok az hidrokarbon kaynağı içerdiğini ve kaynakların çoğunun kıta sahanlığında ya da karada olduğunu belirtmektedir. Arktik devletler tarafından iddia edilen sınırlar genellikle hidrokarbon yatakları içermesi beklenen ya da kaynakların altında olduğu alanlarda tartışmalı değildir (Johnston, 2010, s. 15).

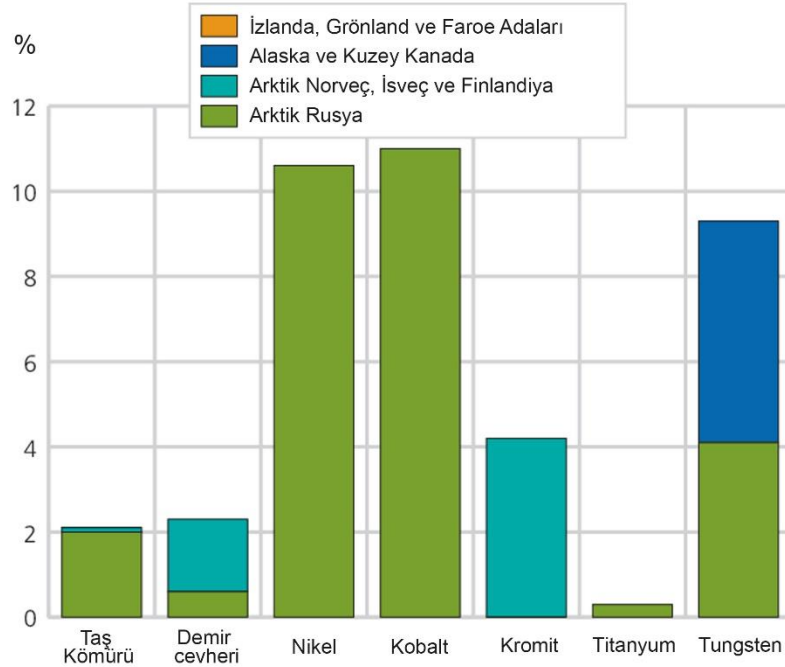
Harita 2: Arktik bölgesi Tahmini Petrol ve Gaz rezerv haritası.

(Arctic Portal, 2011)

2.3.3. Maden Kaynakları

Petrol ve gaz ek olarak, Arktik bölgesi diğer doğal kaynaklar bakımından da zengindir. Ancak, erişilemedikleri için bilinen pek çok rezervden yararlanılmamaktadır. Bölgede Rusya en büyük hammadde tedarikçi olmasına rağmen, diğer bölge ülkelerinde de dünya pazarına hammadde sağlayan önemli maden endüstrileri bulunmaktadır (Lindholt, 2006, s. 30).

Bölgede Rus Arktik'inde bol miktarda nikel, bakır, kömür, altın, uranyum, tungsten ve elmas rezervlerine sahiptir. Kuzey Amerika Arktik bölgesinde de uranyum, bakır, nikel, demir, rezervleri bulunmaktadır. Alaska'da da dünyanın önde gelen çinko rezervi ve 1987'den beri faaliyette olan önemli bir kurşun üreticisi olan madeni bulunmaktadır. Ayrıca birçok küçük altın madeni de Alaska bölgesinde faaliyet göstermektedir. Grönland'da ise kriyolit, kömür, mermer, çinko, kurşun ve gümüş üretilmektedir (Arctic.ru).

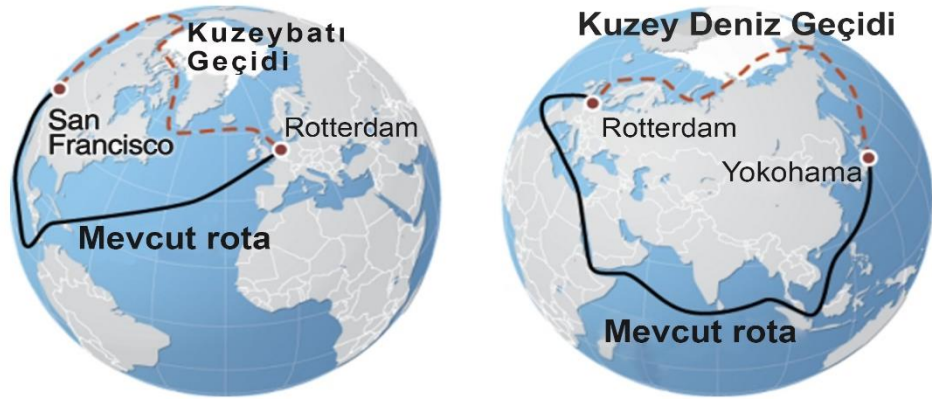
Tablo 1: 2002 yılına ait bazı madenler için Arktik bölgesinin payı.

Kaynak: (Lindholt, 2006)

2.3.4. Taşımacılık ve Ulaştırma

Arktik bölgesindeki potansiyel ekonomik faaliyetlerle birlikte, deniz ulaşımı hayati önem kazanmaktadır. Bölgede deniz ulaşımı için iki rota öne çıkmaktadır. Birincisi, Kara, Laptev, Doğu Sibiry ve Chukchi Denizleri boyunca sayısız güzergâhtan oluşan Rus Kuzey Deniz Geçidi (NSR) iken ikincisi de Kanada'ya bağlı Kuzeybatı Geçidi (NWP)'dir.

Genel olarak, bu iki rotanın gelişmesinin Arktik bölgesinde olduğu tahmin edilen tüm kaynakların dünya pazarına açılmasına önemli katkılar sağlayacağı ve dünyadaki mevcut deniz taşımacılığını mesafe ve zaman yönünden de oldukça olumlu yönde etkileyeceği tahmin edilmektedir.

Harita 3: Kuzey Deniz Geçidi ve Kuzeybatı Geçidi ile mevcut rotalarının karşılaştırılması

(GRID, 2007).

2.3.4.1. Kuzey Deniz Geçidi

Yaz mevsimlerinde ulaşımına açık olan bu geçitlerden NSR'nin kullanımı yıllar geçtikçe artmakta ve özellikle Rusya'nın hidrokarbon çalışmalarının NSR'yi Rusya için hayati öneme getireceği yorumları yapılmaktadır. Ayrıca geçmişte 6 bin ton

dolaylarında olan deniz taşımacılığının günümüzde 130 bin tona çıkacağı tahminleri yapılmaktadır. Geçitteki bu büyüme için NSR liman tesislerinde büyük bir altyapı yatırımlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Yılın birkaç ayı boyunca tehlikeli ve zorlu hava koşulları yüzünden buzkıran sayısında büyük bir artış gerekmektedir (Pavlov & Selin, 2012, s. 60). Bununla beraber teknolojik gelişmeler, buzkıran araçların eskortluğuna gerek kalmadan da NSR'nin gelişimine katkı sağlamaktadır. Arktik bölgesi için özel olarak inşa edilen ve buzkıran teknolojisine sahip bir gemi, Ağustos 2017'de başka bir buzkıran aracının eskortluğuna ihtiyaç duymadan Norveç'ten Güney Kore'ye 6 günde ulaşmıştır. Süveyş Kanalı üzerinden çizilen bir rotada yolculuğun 19 gün sürecek olması NSR'nin potansiyel önemini göstermektedir (McGrath, 2017).

2.3.4.2. Kuzeybatı Geçidi

Kuzeybatı Geçidi, Atlantik ve Pasifik Okyanuslarını Kanada Arktik Takımadaları'na bağlayan bir deniz rotasıdır. Geçmişte, Kuzeybatı Geçidi yıl boyunca kalın deniz buzullarıyla kaplıyken günümüzde iklim değişikliği sebebiyle bu durum değişmeye başlamıştır. Bu durum da bir zamanlar imkansız olan deniz ticari seferlerin Arktik Okyanusu'ndan da gerçekleşmesine olanak sağlamıştır (Geology.com, 2016).

Yapılan tahminlere göre 2030'lu yıllarda buzsuz yaz mevsimlerinin görüleceği NWP; Batı Avrupa ile Asya arasındaki geçiş mesafelerini Panama Kanalı'na kıyasla yaklaşık 7.600 km, Süveyş Kanalı'na göre de 5.500 km kısaltacaktır (Pamel & Wilkins, 2015, s. 334).

2.3.5. Balıkçılık

Balıkçılık her zaman Arktik bölgesinde geçim ekonomisinin bir parçası olmuştur. Morina balığı, ringa balığı, kapelin ve somon balığı başta olmak üzere zengin balık türlerine ev sahipliği yapan Arktik Okyanusu'nda geçim için yapılan balıkçılık balık stokları için tehdit oluşturmazken son yıllarda yapılan ticari balıkçılık için endişeler bulunmaktadır. Ayrıca, İklim değişikliği ile beraber balıkların daha yüksek enlemlere göç edecek olması, bölgenin balıkçılık alanındaki potansiyelini arttıracığı yorumlarına sebep olmaktadır (Nuernberger, 2012, s. 28-29).

Arktik bölgesindeki balıkçılık her ne kadar petrol ve doğal gaz çalışmaları kadar dikkat çekmese de buzulların erimesiyle, gelişmesi beklenen ekonomik faaliyet alanlarından biridir. Balıkçılık alanında ortaya çıkan fırsatlar bölge ülkeleri arasında bir takım sorunlara da sebep olmaktadır. Norveç ve Rusya arasında Barents Denizi'nin tartışmalı olan bölgelerinde balıkçılık faaliyetleri konusunda çok sayıda diplomatik protestolar gönderilmiş ve zaman zaman bazı gemilere el koymalar yaşanmıştır (Pavlov & Selin, 2012, s. 53).

Arktik balıkçılığı iki tip denizcilik alanında gerçekleştirilebilir. İç sular, karasuları ve münhasır ekonomik bölgeler gibi kıyı devletlerinin egemenliğine ve yargı yetkisine tabi olan denizcilik alanlarında ve açık denizlerde. Açık denizlerde balıkçılık ile ilgili olarak, Arktik kıyı devletleri 16 Temmuz 2015 tarihli “Arktik Okyanusunda Düzenlenmemiş Açık Deniz Balıkçılığının Önlenmesine İlişkin Bildirge” imzalamışlardır. Bu anlaşmayla açık denizlerdeki ticari balıkçılığın uluslararası standartlara uygun olarak yönetilmesi ve sürdürülebilir bir balıkçılık rejiminin oluşması hedeflenmiştir (Bastos, 2019, s. 304).

2.4. Arktik Bölgesi Aktörleri

Arktik bölgesindeki kaynak ve deniz ulaşımı potansiyeline erişmeyi ve bu potansiyeli kontrol etmeyi amaç edinen birçok devlet bulunmaktadır. Ayrıca, egemenlik ve güvenlik konuları da ülkelerin bölgeye ilgisini arttırmaktadır. Kanada ve ABD için güvenlik ve egemenlik önemli bir yere sahipken, Norveç ve Danimarka bunları sadece diğer önceliklere ulaşmaya yardımcı olacak araçlar olarak görmektedir. Finlandiya, İzlanda ve İsveç gibi bazı ülkeler ise stratejik öncelikleri arasında egemenlik ve güvenlikten çok fazla bahsetmemektedirler.

Arktik Beşlisi ülkeler, diğer devletlerin Arktik bölgesine ilişkin karar verme süreçlerine daha fazla dahil olmasını önlemek için coğrafi sınırlamaları kullanmaktadırlar. Finlandiya, İzlanda ve İsveç'in Arktik Okyanusu'na sınırları olmamasına rağmen, Kuzey Kutup Dairesi bu ülkelere geçmektedir. Bu durum, bu devletleri Arktik siyasetinde biricik bir konuma getirmiştir. Arktik Konseyi üyesi olan bu üç devletin Arktik Konseyi'nin bölgedeki karar verici aktör olarak kapasitesini artırmayı amaçlayan Arktik politikaları da vardır (Nuernberger, 2012, s. 52).

Bu bölümde, ilk olarak bölge devletlerinin kurduğu Arktik Konseyi'ni, Arktik Konseyi'nin daimi üyelerini, bir bölge dışı güç olarak Çin'i ve bölgede sıkı çıkarları olan Avrupa Birliği de dahil olmak üzere bölgeye ilgisi olan aktörlerin politikalarını incelemeye çalışacağım. Rusya ve ABD'nin politikaları ise ayrıntılı bir şekilde bir sonraki bölümde incelenecektir.

2.4.1. Arktik Konseyi

Bugün, uluslararası Arktik tartışmalarının ana platformu olan Arktik Konseyi (AK) 1996 yılında kurulmuştur. Arktik Devletleri arasında (yerli halkların da sürdürülebilir kalkınma ve çevre korumaya katılımlarını gözeterek) koordinasyonu ve etkileşimi teşvik etmeyi amaçlamıştır. Askeri güvenlik konuları AK'nin sorumluluk alanında değildir. AK'nin karar alma süreci konsensüs ilkesine dayanmaktadır. Sadece asıl üye olan sekiz devlet Arktik bölgesi ile ilgili ana kararları alır. Arktik Konseyi'nin üyeleri Arktik Beşlisi olarak da tanımlanan kıyı devletleri ile kıyısı olmayan üç kuzey ülkesidir (Finlandiya, İsveç ve İzlanda). Ayrıca yerli halkların kurduğu altı örgüt de AK'nin daimi katılımcısı statüsündedir. Daimi katılımcılar yapılan tüm toplantılara katılabilirken, karar verme süreçlerinde pasif olmak durumundadırlar. Aynı zamanda AK'ye uluslararası örgütler ya da bölge dışındaki devletler gözlemci üye olabilmektedir (Arktik Konseyi, 1996). AK'ye gözlemci statüsünde İsviçre'nin 2017'de katılımıyla 13 üye devlet vardır. Diğer üyeler ise; Almanya, Çin, Fransa, Güney Kore, Hindistan, Hollanda, İngiltere, İspanya, İtalya, Japonya, Polonya, Singapur'dur (Arktik Konseyi, 2017).

Arktik bölgesiyle alakalı çevresel, biyolojik ve demografik araştırmalar için altı çalışma grubu kurulmuştur. Bu çalışma grupları; Arktik Kontaminantlar Eylem Planı Çalışma Grubu (ACAP), Arktik İzleme ve Değerlendirme Programı Çalışma Grubu (AMAP), Arktik Flora ve Faunası'nın Korunması Çalışma Grubu (CAFF), Acil Durum Önleme, Hazırlıklı Olma ve Müdahale Çalışma Grubu (EPPR), Arktik Deniz Çevresinin Korunması Çalışma Grubu (PAME) ve Sürdürülebilir Kalkınma Çalışma Grubu (SDWG). Bu çalışma grupları AK çerçevesinde sınırlı bir süre ve belirli konular için atanırlar.

2.4.1.1. Danimarka

Arktik Beşlisinden biri olan Danimarka Krallığı, Arktikte yer alan Grönland'ı da içerir. Danimarka'nın Arktik stratejisi, Danimarka ile Grönland'ın kısmen özerk hükümeti ve Faroe Adaları arasındaki işbirliğinin bir sonucu olarak 2011 yılında ilan edilmiştir (Heininen, 2012, s. 17).

Danimarka stratejisi işbirliğine odaklanmaktadır. Danimarka, değişen Arktik bölgesinin sunduğu yeni fırsatlarda uluslararası işbirliğinin önemli bir rol oynayacağı gerçeğini öne sunmaktadır. Arktik'teki seyrüsefer geçişlerini, devletler için bağlayıcı kurallar ve standartlar içeren yeni bir 'Polar Kod'un geliştirilmesine vurgu yaparak, uluslararası hukukun önemini dile getirmektedir (Danimarka Strateji Belgesi, 2011, s. 18). Belge; ülkenin bölgedeki kilit hedeflerini özetlemektedir. Temel strateji; barışçıl, güvenli ve işbirlikçi bir Arktik bölgesini sağlamak için uluslararası hukuk ilkeleri temelinde bölgenin yönetilmesini savunmaktadır. Aynı zamanda iklim ve çevre sorunlarına odaklanırken bölgenin gelişmesi için Arktik Konseyi ve Arktik Beşlisi ile yakın işbirliğinin önemini vurgulamaktadır. (Danimarka Strateji Belgesi, 2011, s. 23-45).

Sonuç olarak, Stratejinin nihai amacı iki yönlüdür: Bir yandan Grönland'ın özerk yönetim statüsünde yeni konumunu güçlendirmek ve Danimarka Krallığı'nın Arktik bölgesinde konumunu küresel oyuncu olarak tanımlamaktır. Öte yandan, Arktik bölgesinde süregelen çevresel, jeoekonomik ve jeopolitik değişimlere ve artan küresel ilgiye tepki vermektir (Heininen, 2012, s. 23).

2.4.1.2. Kanada

Ülkesinin toplam kara kütlesinin yaklaşık yüzde 40'ı Arktik bölgesinden oluşan Kanada'da yaklaşık 85.000 yerli (İnuit) halk yaşamaktadır. Kanada'nın kıyı şeridinin üçte ikisine ve Alaska'dan Belle Isle boğazına uzanan bir denize sahiptir (Arktik Konseyi, 2018).

Kanada Arktik politikasının ilk resmi belgesi “Kanada'nın Kuzey stratejisi: Kuzeyimiz, mirasımız, geleceğimiz” (Canada's Northern Strategy: Our North, Our Heritage, Our Future) 2009 yılında yayınlanmıştır. Daha sonra da “Kanada'nın Arktik

Dış Politikası Hakkında Açıklama” (Statement on Canada’s Arctic Foreign Policy) belgesi 2010 yılında yayınlanmıştır. Yakın tarihlerde bu belgeleri yayınlaması sebebiyle Kanada'nın çok geç bir Arktik politikası geliştirdiğini varsaymak yanlış olur. Kanada'nın eski sömürge gücü İngiltere, 1880'de Arktik adalarını Kanada'ya terkettiğinde, hükümet, Arktik komşularına karşı belli bölgeler için egemenlik iddialarını teyit etmişti (Dolata-Kreutzkamp, 2009, s. 2).

İki belgede de bölgeye yönelik politikaların dört temel önceliği olduğu belirtilmektedir. Bölgedeki Kanada'nın egemenliğini uygulamak, sosyal ve ekonomik gelişimi teşvik etmek, bölgenin çevre mirasını korumak ve bölge yönetimini geliştirmek (Kanada Hükümeti, 2009) (Kanada Hükümeti, 2010).

2009 yılında yayınlanan belgeye göre, Kanada'nın Arktik toprakları, adaları ve suları üzerindeki egemenliği "tartışmasız" ve Arktik denizlerindeki egemenliğinin korunması ve güçlendirilmesi birinci önceliktir (Kanada Hükümeti, s. 13). Bu, özellikle ABD ile yaşanan NWP'nin statüsü sorunuyla ilgilidir. Kanada, Kuzeybatı Geçidi'nin tarihi iç sularının bir parçası olduğunu iddia etmektedir. Eğer NWP iç su olarak kabul edilirse NWP üzerindeki düzenlemeler ve uygulamalar için Kanada hükümeti tam ve tek yetkili konuma gelecektir. ABD ise NWP'nin uluslararası su yolu olarak kabul edilmesi gerektiğini ve dolayısıyla da yabancı gemi geçişlerine serbest olmasını istemektedir.

Yayınlanan belgeler genel olarak, Kuzey Kanada'nın ve yerli topluluklarının ulusal kimliğe olan önemini teyit etmektedir. Kanada; değişen Arktik koşullarını kendi güvenliğini geliştirme ihtiyacına bağlamaktadır. Belgede “Ancak dinamik ve değişen bir Arktik'te egemenliğimizi uygulamak için, Kuzey'de güçlü bir varlık göstermeyi, bölge yönetimimizi geliştirmeyi, alanımızı tanımlamayı ve bölge hakkındaki bilgilerimizi geliştirmemiz gerekmektedir” (Kanada Hükümeti, 2009, s. 9) ifadesi bu durumu göstermektedir. Ayrıca belgede, yeni devriye gemileri ve Kuzey Batı Geçidi'ni uydudan izleme gibi belirli savunma programları listelenmektedir. Diğer Arktik ülkelerinden gelen politika açıklamaları gibi, bu belge de diğer devletlerle ortak çıkar ve uluslararası kurumların önemi konusunda işbirliği yapmaya açık bir isteklilik olduğunu açıklamaktadır (Kanada Hükümeti, 2009, s. 10).

Özet olarak Kanada Arktik bölgesini bir iç mesele olarak görmektedir. Dolayısıyla Arktik egemenliğini sürekli vurgulamakta ve bölgedeki askeri varlığını geliştirmektedir. Ayrıca Arktik Konseyi'nin diplomasisini ve bölge içi işbirliğini de desteklemektedir. Bölgesel kalkınma, ulaşım altyapısının genişletilmesi ve bölge kaynaklarının kullanılmasına önem vermektedir. Ekonomik açıdan madencilik, petrol ve gaz endüstrisine özel önem verilmektedir. İşgücü piyasasına erişimi kolaylaştırmak ve sosyal gelişimi desteklemek için yerel nüfusun eğitime öncelik vermektedir (Schulze, 2017, s. 6).

2.4.1.3. Norveç

Norveç'in coğrafi konumu, tarihi, ekonomisi gibi birçok faktör Arktik bölgesine aktif olarak ilgilenmesine sebep olmuştur. Vikinglerle sıkı bağlarının olmasının yanı sıra Soğuk savaş döneminde bir NATO üyesi olarak SSCB ile sınır komşusu olması dış politikasını hala etkilemektedir. Petrol rezervlerinden (2009 yılı GSYİH'sının yaklaşık yüzde 22'sini üreten bir sektör), doğalgaz rezervlerinden (dünyanın en büyük ikinci doğalgaz ihracatçısı) ve balıkçılık endüstrisinden önemli gelir kazanması da bölgeyi Norveç için önemli hale getirmektedir (Conley & Kraut, 2010, s. 22).

Norveç, 21. yüzyılda Arktik stratejisini ve politikasını açıklayan ilk ülke olmuştur. 2000'lerin başında Norveç'in bölge üzerindeki stratejik çıkarları ve muhtemel politikaları hakkında bir uzman raporu bulunmaktaydı. Norveç'in Arktik bölgesi politikası Aralık 2006'da başlatılan "Norveç Hükümeti'nin Yüksek Kuzey Stratejisi" ile tanımlanmıştır. Uzun vadeli tahminlere dayanan bu belgenin ardından da 2009 yılında "Kuzeydeki Yeni Yapı Taşları" adlı belge yayınlanmıştır (Heininen, 2012, s. 35). Son olarak da 2017 yılında "Norveç'in Arktik Stratejisi- Jeopolitik ve Sosyal Gelişim Arasında" adıyla yeni bir belge yayınlanmıştır.

Yayınlanan tüm stratejik belgelerde, bölgedeki Norveç için temel siyasi öncelikler listelenmektedir. Norveç'in Yüksek Kuzey'deki otoritesinin güvenilir, tutarlı ve öngörülebilir bir şekilde kullanılması yoluyla, varlığını sürdürmesi ve egemenlik yetkisini kullanması hedeflenmektedir (Norveç Strateji Belgesi, 2006, s. 7). 2009 yılında yayınlanan belgede de genel olarak Norveç'in başını çektiği uluslararası

çalışmalarla Arktik bölgesi hakkında bilgilerin arttırılması, çevrenin korunması, bölgedeki petrol çalışmalarının geliştirilmesi, yerli halkların kültürlerinin korunması ve ekonomik yönden gelişmeleri ile uluslararası aktörlerle iş birliğinin geliştirilmesinin hedeflendiği belirtilmiştir (Norveç Strateji Belgesi, 2009, s. 5-42).

2017 yılında güncellenen belgede de Arktik bölgesinin uluslararası işbirliği ve uluslararası hukuk ilkelerine saygının norm olduğu barışçıl, yenilikçi ve sürdürülebilir bir bölge olması Norveç Hükümeti'nin vizyonu olarak kabul edilmektedir. Ayrıca belgede belirtilen temel öncelikler ise Arktik komşu ülkeleriyle işlevsel uluslararası işbirliğinin devam etmesi, sürdürülebilir ekonomik gelişimin sağlanması, bölgenin bilgiye dayalı gelişimi ve son olarak da altyapı ve çevre ile ilgili düzenlemelerdir (Norveç Strateji Belgesi, 2017, s. 9-37).

Sonuç olarak Arktik bölgesinin ekonomik gelişiminin Norveç dış politikası için yüksek önceliğe sahip olduğu söylenebilir. Özellikle Barents Denizi'nde petrol ve gaz araştırmaları ve kullanılmasının yanı sıra balıkçılık ve turizm de önem taşımaktadır. Norveç, havacılık ve uzay endüstrisinde yenilikçi teknolojilerin ve işletmelerin gelişimini desteklemektedir. İskandinav komşularının yanı sıra, Rusya ve Çin ile de yakın bir işbirliği için çaba sarf etmektedir (Schulze, 2017, s. 7).

2.4.1.4. Finlandiya

Arktik Beşlisinden sonra, kendi Arktik strateji belgesini hazırlayan ilk Arktik devletlerinden biridir. Finlandiya'nın "Arktik bölgesi Stratejisi " Haziran 2010'da yayınlanmıştır. Finlandiya Stratejisi, bütünsel bir yaklaşım benimseyen modern bir stratejinin birçok özelliğini kapsamaktadır. Aynı zamanda Arktik Bölge'sinde son zamanlarda meydana gelen önemli değişimlere tepkisi olarak görülebilir. Taşımacılık, altyapı gibi ekonomik faaliyetlerin yanı sıra, uluslararası anlaşmalara dayanan bölgesel konulardaki işbirlikleri genel hedeflerinden olmasına rağmen, net öncelikleri veya öncelik alanları yoktur (Heininen, 2012, s. 28).

2010 yılında yayınlanan strateji belgesinden sonra Finlandiya 2013'te "Finlandiya'nın Arktik bölgesi Stratejisi " adıyla yeni belgesini kabul etmiştir. 2010'daki strateji belgesi dış ilişkilere odaklanırken, yeni strateji belgesi daha geniş kapsamlıdır. Finlandiya'nın Arktik bölgesi politikasının amaçlarını ve araçlarını

belirten belgede Finlandiya'nın, Arktik konularında çeşitli uzmanlıklara sahip olduğu ve bölgenin kalkınmasına katılmaya güçlü bir ilgi duyduğu belirtilmektedir (Finlandiya Strateji Belgesi, 2013, s. 7).

Yeni strateji belgesinde, Hükümet tarafından ana hatlarıyla belirtilen Arktik politikasının dört temel direği bulunmaktadır: “Arktik Ülkesi”, “Arktik uzmanlığı”, “Sürdürülebilir kalkınma ve çevresel konular” ve son olarak da “Uluslararası işbirliği” başlıklarıdır (Finlandiya Strateji Belgesi, 2013, s. 17-46).

2016 yılında yayınlanan üç sayfalık yeni belgede ise bölge gelişimindeki sorunlara çözüm sağlayan kilit oyuncu olarak Finlandiya'nın uluslararası Arktik politikasında başrol oyuncusu olmasının hedeflendiği yazılmaktadır. Belgede ayrıca Arktik çevre koruma ve güvenlik politikası güçlendirmek ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda bölgenin canlılığını artırılması vurgulanmaktadır (Finlandiya Strateji Belgesi, 2016, s. 2).

Özetle, bölgeye doğrudan erişimi olmayan Finlandiya AB'nin Arktik Konseyi'ne gözlemci üyelik olarak başvurmasını desteklemektedir. Aynı zamanda bölgede bilgi tabanlı bir hizmet sağlayıcısı olarak rol aramaktadır. Bu amaçla, teknoloji, hizmet ve yeni iş modellerinin araştırılması ve geliştirilmesine büyük yatırımlar yapmaktadır. Dijitalleşme ve uzaktan eğitim alanlarında “kuzey uzmanlığını” ve yenilikçi gücünü vurgulamaktadır (Schulze, 2017, s. 6)

2.4.1.5. İzlanda

Kuzey Atlantik'te eşsiz bir coğrafi ve jeopolitik konuma sahip, küçük bir ada olan İzlanda, geçmişi ve bağlantılarıyla Avrupa kültürüne de önemli katkıları olan bir İskandinav ülkesidir. Bununla birlikte, NATO üyeliği, ABD ile 1951 yılında imzalanan ikili savunma anlaşması, 2006 yılına kadar faaliyette olan askeri üsleri ülkede Amerikan etkisinin de varlığını göstermektedir (Heininen, 2012, s. 29).

İzlanda'nın Arktik'teki konumu ve statüsü hakkındaki “Yüksek Kuzeyde İzlanda” (Iceland in the High North) raporu 2009 yılında İzlanda Dışişleri Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır. Ardından da 2011 yılında İzlanda Parlamentosu tarafından

onaylanan “İzlanda'nın Arktik Politikası Üzerine Parlamenter Bir Karar” (A Parliamentary Resolution on Iceland's Arctic Policy) raporu yayınlanmıştır.

İzlanda temel olarak güvenlik ve ekonomi politikası hedeflerini takip etmektedir. Kendi güvenliğini korumak için uluslararası hukukun geliştirilmesine ve kodlanmasına aktif olarak katılmaktadır. Arktik Konseyi gibi bölgesel kurumlar ve Batı İskandinav Konseyi gibi alt bölgesel kuruluşlar güçlendirilmesini istemektedir. En küçük Arktik ülkesi olduğu için bölgenin askersizleştirilmesini desteklemektedir. Ekonomik olarak İzlanda öncelikle balıkçılık ve turizme odaklanmaktadır (Schulze, 2017, s. 7).

Yayınlanan raporlara göre İzlanda'nın bölgeye yönelik politikaları; Arktik Konseyi'nin işlevselliğinin artırılması, BMDHS'ne uygun anlaşmaların yapılması, İzlanda'nın ve Arktik bölgesinin çıkarları için uluslararası iş birliğinin artırılması, yerli halkların desteklenmesi, insan kaynaklı iklim değişikliğini ve etkilerini önlemek için çalışmaların yapılması, Arktik devletleri arasında ticaretin geliştirilmesi olarak özetlenebilir (İzlanda Strateji Belgesi, 2011, s. 1-11).

2.4.1.6. İsveç

Arktik Konseyi dönem başkanlığı sürecindeki kamuoyu ve uluslararası baskılar sonucunda Mayıs 2011'de Arktik stratejisini ve politikasını yayınlayan ve onaylayan İsveç, bölge ülkeleri arasında strateji belgesini yayınlayan en son ülkedir (Heininen, 2012, s. 50). Strateji belgesi yayınlanana kadar İsveç'in bölgeye yönelik konularda siyasi söylemler de dahil çok fazla sözü bulunmamaktaydı.

Strateji belgesinde İsveç'in bir Arktik ülkesi olarak bölgeyle olan bağları açıklandıktan sonra İsveç'in bölgeye yönelik hedeflerini ve önceliklerini nasıl, hangi yollarla ve hangi kanallarla gerçekleştirmeye çalışacağını belirtir. Son olarak, stratejinin en önemli öncelikleri açıklanmaktadır. Bunlar da iklim-çevre, ekonomik kalkınma ve insani boyuttur (İsveç Strateji Belgesi, 2011, s. 4-52).

Bölgeye doğrudan sınırı olmaması nedeniyle; hizmet, bilimsel araştırma ve kamuoyu bilgisi sağlayarak kendisini destekleyici bir ülke olarak kurmaya çalışır.

Bölge kaynak yönetimi için yenilikçi ve sürdürülebilir teknolojilerin geliştirilmesi savunmaktadır. Ekonomik açıdan, İsveç özellikle madencilik, ormancılık ve turizm alanlarıyla ilgilenmektedir. Buna altyapının genişletilmesi ve bölgedeki yaşam standardının iyileştirilmesi eşlik etmektedir (Schulze, 2017, s. 8).

2.4.2. Bölge Dışı Aktörler

Arktik bölgesi, sadece bölge ülkelerinin dikkatini çekmemektedir. Bölgeye doğrudan sınırları olamayan bir dizi ikincil aktörler de bulunmaktadır. Eriyen buz kütleleri, Kuzeybatı ve Kuzeydoğu geçitleri üzerinden Avrupa'dan Asya ve Kuzey Amerika'ya daha kısa ticaret ve deniz rotaları için önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu durum doğal olarak Avrupa Birliği'nden, Çin, Japonya ve Güney Kore gibi Asya ekonomik güçlerine kadar birçok uluslararası aktörün bölgeyle ilgilenmesine neden olmaktadır.

2.4.2.1. Avrupa Birliği

AB, çoğu Arktik bölgesini çevreleyen üye devletlerden oluşmaktadır. Sadece üç üye devlet Danimarka, Finlandiya ve İsveç Arktik bölgesinde ve Arktik Konseyine üyedir. Buna ek olarak AB, Norveç ve İzlanda gibi iki Arktik devletiyle Avrupa ekonomik anlaşması gibi anlaşmalar imzalamıştır (Offerdal, 2011, s. 861).

AB'nin Arktik bölgesinde bir şekilde yer alma çabalarının üç etkenden dolayı hem tartışmalı hem de karmaşık hale geldiği yorumları da yapılmaktadır. Bu faktörler, Arktik Okyanusu'na doğrudan erişiminin olmaması, AB'nin bölgenin sorunlarına çözüm olarak yayınladığı paternalistik Arktik politika belgeleri ve genellikle iklim değişikliği, hayvanların korunması veya ekonomik girişimlerle ilgilenen özel çıkar gruplarının hakim olmasıdır. Bu tartışmalar Norveç, İzlanda, Kanada, Rusya ve ABD tarafından iyi karşılanmamakta ve bazı Arktik devletleri, AB'nin Arktik'e yönelimini eleştirilerinde açıkça dile getirmektedir (Østhagen, 2019, s. 15-16).

Avrupa Birliği'nin bölgeye yönelik politikaları geç sayılabilecek tarihlere başlamıştır. AB'nin bölgeye yönelik olan ilgisinin artmasının temel nedeni, 2007'den itibaren bölgede iklim değişikliğinin jeopolitik etkileri üzerine yoğun bir şekilde artan uluslararası ortamdır. Bölgenin enerji potansiyelinin farkına varılması ve ulaşabilir

olmaya başlaması, AB'nin ekonomik kalkınma ve enerji güvenliği açısından büyük fırsatları görmesini sağladı. Ayrıca, 2007 yılında Rusya'nın Kuzey Kutbuna bayrağını dikmesiyle de Arktik bölgesinin AB'nin ilgisini çekmeye başladığı söylenebilir. 2007-2008 yılından itibaren AB, kapsamlı bir Arktik stratejisi geliştirmek amacıyla bölgedeki rolünü sistematik olarak incelemeye başladı (Offerdal, 2011, s. 863-864). 2008 yılında Avrupa Komisyonu "Avrupa Birliği ve Arktik bölgesi" adıyla bir bülten yayınlamıştır.

2008 yılında yayınlana bülten üç konuya odaklanmıştır. Bunlar; Arktik bölgesi nüfusunun korunması, kaynakların sürdürülebilir kullanımını teşvik etmek ve Arktik bölgesinin çok taraflı yönetiminin güçlendirilmesine AB'nin katkı sağlaması. (AB Komisyonu, 2008, s. 3-11). Daha sonra 2012 yılında güncellenen belge de ise iklim değişikliği ile mücadelede AB'nin desteğinin artırılması, bölgedeki kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve çevresel uzmanlığa dayanan ekonomik kalkınmaya AB'nin katkısını artırılması ve AB'nin Arktik devletleri, yerli halklar ve diğer ortaklarla yapıcı diyalogunu yoğunlaştırılması öncelik arasına alınmıştır (AB Komisyonu, 2012, s. 4). Ayrıca, AB'nin 2013 yılında Arktik Konsey'ine gözlemci üyelik başvurusu red edilmiştir. AB'nin fok balığı üretimi ve ithalatına yasak uygulaması, geçimini bu ürünlerden sağlayan Kanadalı yerli halkları zor durumda bırakmıştır. Kamuoyu baskısından ötürü Kanada da AB'nin gözlemci üyelik başvurusunu veto etmiştir (Chater, 2016, s. 179).

2016 yılında, Avrupa Komisyonu "Arktik için Ortak Avrupa Birliği Politikası" adıyla yeni bir bülten yayınlamıştır. Belgede güvenli, istikrarlı, sürdürülebilir ve zengin bir Arktik bölgesinin bölge, AB ve dünya için önemli olduğunu vurgulandıktan sonra AB'nin bölgede stratejik çıkarları olduğu ifade edilmektedir (AB Komisyonu, 2016, s. 2). Belgede ayrıca AB'nin bölgede etkisini artırma isteği ana hatlarıyla açıklandıktan sonra üç konuya odaklanmaktadır. İklim değişikliği ve çevrenin korunması, sürdürülebilir kalkınma ve Arktik bölgesini ilgilendiren konularıda uluslararası işbirliği (AB Komisyonu, 2016, s. 2-17).

AB'nin Arktik bölgesine yönelik ilgisi sürekli artmaktadır. Ekim 2019'da AB tarafından, İsveç'in kuzeyinde, Kuzey Kutbu'ndaki AB çabalarını teşvik etmeye

yönelik üst düzey bir konferans olan ilk Arktik Forumu düzenlenmiştir. Ancak artan bu ilgiye rağmen AB'nin bölgeye yönelik politikalarına eleştiriler de gelmektedir. Yapılan bazı analizlerde AB'nin bölgeye ilişkin politika belgelerinde somut hedeflerle açıkça tanımlanmış bir politikanın olmadığını, bununla birlikte çevrenin korunması, bölgenin sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınması gibi alanlarda daha kapsamlı bir strateji geliştirmesi gerektiği yorumları yapılmaktadır (Stepien & Raspotnik, 2019, s. 12).

2.4.2.2. NATO

Arktik Konseyi üyesi olan ABD, Kanada, Danimarka, İzlanda ve Norveç'in aynı zamanda NATO üyesi olması, NATO'yu doğal bir Arktik aktörü haline getirmemektedir. Çünkü NATO'nun bölgede aktif rol alması konusunda bu üyeler arasında ortak bir tutum görülmemektedir. Norveç soğuk savaşı hatıraları ve yaptıkları savunma yatırımları sebebiyle NATO'nun bölgede aktif olmasını desteklerken Kanada daha ihtiyatlı bir tutum sergilemektedir. Kanada, bölgeye sınırı olmayan NATO üyesi devletlerin olmadıkları bir coğrafyada nüfuz elde edeceklerinden endişe duymaktadır (Coffey, 2012)

NATO Tarihsel açıdan bakıldığında Soğuk Savaş sırasında NATO üyesi Norveç ve deniz alanları NATO'nun Varşova Paktı ittifakının potansiyel saldırganlığına karşı savunma hattının kuzey kanadı olarak kabul edilmekteydi. Soğuk savaşın sona ermesinin ardından Arktik bölgesiyle ilgisi kalmayan NATO'nun; Rusya'nın tekrar güçlenmesinden dolayı Arktik bölgesi de dahil olmak üzere üye ülkelere karşı potansiyel Rus saldırganlığını nasıl caydırabileceği sorusuna odaklandığı yönünde yorumlar yapılmaktadır (Cross, 2019). Özellikle Rusya'nın 2014 yılında Ukrayna'nın Kırım bölgesini ilhak etmesi ve doğu Ukrayna'daki çatışmalar sonrası ABD, AB, Kanada ve Norveç gibi ülkeler tarafından yaptırımlar uygulanması Arktik bölgesindeki ilişkileri de etkilemiştir. NATO ülkeleri ile Rusya arasında bölgede yapılması planlanan Kuzey Kartalı ve Pomor gibi ortak askeri tatbikatlar süresiz olarak ya iptal edilmiş ya da ertelenmişti. Ancak bu süreçte hem Rusya'nın hem de NATO ülkelerinin bölgedeki askeri tatbikatları artarak devam etmiştir (Østhagen, 2019, s. 12).

Rusya'nın agresif dış politikaları sebebiyle Norveç ve deniz alanları NATO'nun planlamalarında soğuk savaş döneminden sonra kendine tekrar yer bulmaya başlamıştır. Kasım 2018 yılında Norveç denizlerinde 29 NATO üyesinin yanı sıra İsveç ve Finlandiya'nın da katılımıyla yapılan Trident Juncture 18 adlı bir NATO tatbikatı gerçekleştirilmiştir. Bu tatbikat, NATO'nun Soğuk Savaş'tan bu yana yaptığı en büyük tatbikat olarak nitelendirilmiş ve 1991'den sonra ilk kez ABD Donanmasına ait uçak gemisinin Kuzey Kutup Dairesi'nin üzerine konuşlandırılmasını da Rusya'ya yönelik güçlü bir mesaj olduğu yorumlanmıştır (Jones, 2018).

Sonuç olarak NATO'nun Arktik bölgesinde kilit oyuncu olmadığı görülmektedir. NATO, Arktik bölgesi için özel bir politika geliştirmemiştir. Genel olarak NATO üyesi Arktik devletleri, bölgede Rusya ile iyi ve işbirliğine dayalı bir ilişki sürdürmek istemektedirler. Bununla birlikte, Rusya'nın bölgedeki askeri yatırımlarını arttırması ve agresif dış politikaları uygulamasından dolayı NATO'nun varlığı üyelerinin farklı görüşleri olsa da ihmal edilmemektedir.

2.4.2.3. Çin

Avrupa'ya olan ticaret yolunu kısaltacağı için, çoğunlukla Kuzey Deniz Geçidi'nin açılmasından en fazla fayda sağlayacak olan Doğu Asya ülkeleri Arktik bölgesi ile ilgili projelere yatırım yapmaya oldukça niyetlidir. Bu durum onları Rusya ile daha derin ilişkiler kurmaya ve çok taraflı girişimlere katılmaya motive etmektedir. Ayrıca, ekonomilerinin geleceğini güvence altına alabilmek için daha fazla enerji ithalatı ve daha fazla kaynak sağlayıcı gerekmektedir. Bu gerçeklik henüz gelişmiş kaynaklara sahip olmayan dünyadaki birkaç yerden biri olan Arktik bölgesini Doğu Asya devletleri için önemli hale getirmektedir (Ananyeva, 2019, s. 88).

Arktik bölgesi, Çin dış politikasının en önemli konusu olmasa da bölgeye yönelik ilgisi son yıllarda artmış ve bölgedeki diplomatik ve ekonomik faaliyetlerini geliştirmiştir. Ayrıca Arktik bir paydaş olarak kabul edilme arzusunu açıkça ifade etmiştir. 2015 yılında İzlanda'da yapılan toplantıda Çin Dışişleri Bakanı Çin'i "Yakın Arktik Devleti" (Near Arctic State) olarak tanımlamıştır. Bu durumu meşrulaştırmak ve Çin'in bölgede artan rolünü vurgulamak için 1925'te Spitsbergen (Svalbard)

Antlaşması'nın imzalanmasına kadar uzanan uzun geçmişine değinmiştir (Sørensen & Klimenko, 2017, s. 5).

Çin'in bölgeye olan ilgisinin üç boyutlu olduğu yorumları yapılmaktadır. İlk olarak, Çin'in bölgede, özellikle önemli altyapı ve teknolojik araştırma yatırımları bulunmaktadır (Østhagen, 2019, s. 13). Bölge dışı aktörler, bölgedeki varlıklarını ve etkilerini hem meşrulaştırmak hem de güçlendirmek için araştırma faaliyetlerini arttırmaktadırlar. Çin de, diğer bölge dışı aktörler gibi, bölgede yürütülen bilim diplomasisinde aktif bir rol oynamaktadır. Çin için bilimsel işbirliği, Arktik diplomasisini kolaylaştırmakta ve bölgedeki imajının ve Arktik devletleri ile olan ilişkilerinin güçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır (Sørensen & Klimenko, 2017, s. 6-7).

İkinci boyut ise Çin'in bölgedeki ekonomik çıkarlarıdır. Bunlar, Kuzey Deniz Geçidi'nin gelişmesiyle avantajlı bir konuma sahip olmasından, altyapı projelerine ve maden çıkarma sanayilerine yatırım yapmaya kadar uzandığı yorumları yapılmaktadır. Çin'in Tek Kuşak Tek Yolu girişimi, 'Buz İpek Yolu' olarak bilinen bir Arktik boyuta sahiptir. Buz İpek Yolu; Demiryolu kapasitesiyle birlikte Kuzey Deniz Geçidi'nin ülkenin dünya ticaret bağlantılarına nasıl katkıda bulunabileceği araştırmalarını içermektedir (Østhagen, 2019, s. 13). Ayrıca, Çin sürekli olarak bölgede güçlü ekonomik ortaklıklar kurmaya çalışmaktadır. AB üyesi olmayan İzlanda ve Norveç bu özellikleri sebebiyle Çin'in dikkatini çekmektedir. İzlanda ile 2013 yılında serbest ticaret anlaşması yapılmış ve balık ticareti, teknoloji paylaşımı, yenilenebilir enerji kaynakları gibi konularda işbirliğine gidilmiştir. Ayrıca, İzlanda'nın Arktik ekonomisi ve siyasetindeki kurumsal gelişmelerde proaktif bir rol oynaması ve bölge dışı devletlerin rolü konusundaki olumlu duruşu, Çin'in bölgeye erişimini ve etkilerini kolaylaştırmaya yardımcı olmaktadır. Buna ek olarak, İzlanda'nın Asya ve Avrupa arasındaki Kuzey Deniz Geçidi üzerinde lojistik bir merkez olma arzusu Çin'in İzlanda ile güçlü ilişkilerinin stratejik önemini daha da artırmaktadır. Çin araştırma istasyonunun Svalbard'da bulunması, enerji kaynakları ve minerallerin varlığı, Kuzeydoğu Geçidi'ne doğrudan erişimle Arktik deniz yollarındaki avantajlı konumu ve yüksek düzeyde teknolojik bilgi birikimine sahip olması da Norveç'i Çin için önemli ortak haline getirmektedir. İlişkilerin geliştirilmeye çalışıldığı bir diğer aktör

ise Rusya'dır. Rusya, ekonomisini geliştirmek için Arktik bölgesine büyük önem vermektedir. Bölgedeki enerji kaynaklarını geliştirmek için öncelikle Avrupa ülkeleriyle birlikte çalışan Rusya; Ukrayna'daki çatışmalar ve ardından gelen ABD ve AB ekonomik yaptırımları ile Batılı şirketlerin Rus Arktik'indeki enerji projelerine katılımına kısıtlamalar getirilmesi sonrası Çin'e yakınlaşmıştır. Rusya; yaptırımlardan sonra potansiyel yatırımcılar, teknoloji ortakları ve kilit tüketici pazarı olarak Asya'ya daha fazla önem vermeye başlamıştır (Sørensen & Klimenko, 2017, s. 1-7). Dünyanın en büyük enerji ihracatçılarından Rusya ile en büyük enerji ithalatçılarından Çin'in işbirliği iki taraf için de önemlidir. Rus Arktik'i enerji kaynakları açısından zengindir ancak yoksun olduğu altyapı, sermaye ve teknolojide Çin zengindir.

Üçüncü olarak, Çin'in Arktik bölgesine yönelimi, ortaya çıkan süper güç konumuyla da ilgilidir. Güç kaymalarının yaşandığı, Çin'in dünya sahnesindeki etkisini artırmaya devam ettiği dönemde, Arktik bölgesi, Çin'in görünürlüğünü arttırdığı bölgelerden sadece biri olacaktır (Østhagen, 2019, s. 14). Ayrıca, Çin artan gücünün etkisiyle bölgeye yönelik uluslararası kurallar ve normlar müzakere edildiğinde masada daha fazla olmak istemektedir (Sørensen & Klimenko, 2017, s. 9).

Özet olarak, Arktik bölgesine sınırı olmamasına rağmen Çin, bölgede aktif olarak yer almaktadır. Bölgeye katılımını ve rolünü daha da güçlendirmek istemektedir. İklim değişikliğinden doğrudan etkilenecek olması sebebiyle araştırma istasyonları kurması, petrol ve gaz sektörlerindeki çıkarları sebebiyle kaynak araştırmalarına yatırım yapması, Arktik deniz ticaretinin gelişimine özel önem vermesi gibi nedenlerle beraber Arktik devletleriyle ikili ilişkilerini geliştirme yoluyla meşru bir Arktik paydaş olarak konumunu pekiştirmeye çalışmaktadır.

3. ABD VE RUSYA’NIN ARKTİK BÖLGESİ POLİTİKALARI

ABD’nin bir arktik ülkesi olması yukarıda da belirtildiği gibi 1867 yılında Alaska’nın Rusya’dan satın alınmasıyla gerçekleşmiştir. O Dönem Amerikan kamuoyunda toprak satın alımı ABD hükümetinin bir “buz kutusuna” 7,2 milyon dolar harcaması olarak görülmüş ve eleştirilmiştir. Ancak ABD Hükümeti Alaska'nın satın alınmasını kıtadaki Amerikan yayılcılığı için gerekli bir adım olarak görmüştür. Toprak satın alımı ABD'ye Pasifik'te stratejik bir konum ve doğal kaynaklar açısından zengin bir alan olan Arktik bölgesi üzerinde egemenlik kazanmasını sağlamıştır (Emmerson, 2010).

Jeopolitik açıdan Rusya, İskandinavya hariç Avrasya kıtasının neredeyse tüm kuzeyini kaplayan bir kuzey ülkesidir. Ayrıca en uzun Arktik kıyı şeridinde sahiptir. ABD’nin aksine Rus kutup araştırmaları ve keşifleri 18. yüzyıldan beri yürütülmektedir. Alaska'yı ABD'ye satmak, Kırım Savaşı'nın ekonomik kayıplarından sonra Rus İmparatorluğu için o günün şartlarında makul görülmekteydi. Bölge çok uzaktı ve Alaska'da altın keşfedildikten sonra muhtemelen İngilizlere veya Amerikalılara yapılacak olan bir savaşta kaybedilmiş olacaktı (Grant, 2010).

Arktik bölgesi 2. Dünya Savaşı'na kadar ABD için balina avcılığı, altın madenciliği gibi konular dışında bir öneme sahip değildi. ABD, bölgenin 2. Dünya Savaşı için stratejik olarak önemli hale gelmesiyle Aleutian Adaları, Grönland ve İzlanda'da askeri varlığını artırarak bölgede görünürlüğünü arttırmıştır. Soğuk Savaş sırasında ise ABD, bölgedeki teknolojik ve askeri konularda daha fazla yatırım yapmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra ABD’nin bölgedeki yatırımları azalmış ve bir süre önemini kaybetmiştir. Ancak iklim değişikliği ve gelecekteki ekonomik potansiyeli nedeniyle ABD'nin bölgeye ilgisi son yıllarda yeniden ortaya çıkmıştır.

Arktik bölgesinin gelişimi Sovyetler döneminde ivme kazanmıştır. Çarlık Rusya’sının aksine Sovyetler döneminde bölgenin gelişmesi bir öncelik haline gelmiştir. Stalin ekonomik gücün Kuzeydoğuya kaymasını öngörüyordu. Arktik bölgesinin sanayileşmesi, ekonomik kalkınmanın önemli bir unsuru olarak görülüyordu (Emmerson, 2010). Gulag emeği ile geliştirilen ve Sovyet bilim adamları

tarafından keşfedilen Arktik bölgesine soğuk savaş döneminde ABD politikalarına paralel olarak Sovyetler Birliği de askeri yatırımlarını artırmış ve bölgeye güvenlik eksenli yaklaşmıştır. Sovyetlerin dağılışımdan sonraki süreçte bölgeye olan ilgi azalsa da 2000'lerin ortalarında, bölgedeki muhtemel hidrokarbon kaynakları ve Kuzey Deniz Geçidi'ni geliştirme beklentileri bölgeye olan Rus ilginin artmasına sebep olmuştur.

Bu bölümde tarihsel arka planı kısaca açıklanan ABD ve Rusya'nın bölgeye yönelik güncel politikaları incelenecek ve bölgenin geleceğine ilişkin senaryolar tartışılacaktır. Bu amaçla iki devletin yayınlamış olduğu strateji belgelerinden, yayınlanmış bilimsel makalelerden yararlanılarak ilgili devletlerin bölgeye yönelik politikaları askeri, ekonomik ve politik başlıkları altında açıklanmaya çalışılacaktır.

3.1. ABD ve Arktik

3.1.1. ABD'nin Arktik Bölgesi Politikaları

ABD'nin Rusya'ya nazaran Arktik bölgesine yönelik politikalarına geç başladığı ve Rusya'nın gerisinde olduğu söylenebilir. Son yıllara kadar Arktik bölgesi genel olarak ABD'nin iç veya dış politikasında önemli bir rol oynamamıştır. Diğer bölgelere kıyasla ihmal edilmişlik durumu Soğuk savaşın sona ermesinden itibaren ABD Arktik politikasının özeti olarak nitelendirilebilir. Haziran 1994 yayınlanan başkanlık yönergesinde, Rusya ile yeni işbirliği temelinde sekiz Arktik ülkesi arasında işbirliğinin önemi vurgulanmıştır. Bu yönergeden sonra on yıldan fazla bir süre özel olarak bir Arktik politikası benimsenmemiştir. 2009'da yayınlanan başkanlık yönergesinin de 1994 yılındaki yönerge gibi asgari düzeyde katılımı önermiştir (Paul, 2019, s. 2). 2010 yılında yayınlanan güvenlik strateji belgesinde de bölgeyle ilgili sadece bir cümle yer almaktadır. Belgede ABD; bölgede temel çıkarlarının olmasının yanı sıra, çevreyi korumak, kaynakları sorumlu bir şekilde yönetmek, yerli toplulukları hesaba katmak, bilimsel araştırmaları desteklemek ve uluslararası işbirliğini güçlendirmek gibi görevleri olan bir Arktik devleti olarak tanımlanmaktadır (Ulusal Strateji Belgesi, 2010, s. 50).

Ağustos 2007'de Rusya'nın Kuzey Kutbu'na yaptığı sefer ve bayrak dikmesinden sonra ABD'nin Arktik konusunda Rusya'nın gerisinde kaldığı yorumları yapılmıştır. Amacı, ABD'nin bir Arktik gündeminin olması gerektiğini ve "Arktik

ülkesi” kimliğini de anlamak zorunda olduğunu vurgulayan lobicilik faaliyetleri hız kazanmıştır(Heininen, 2012, s. 53). ABD’nin Arktik bölgesi politikalarının temelini oluşturan belge 2009 yılında Bush yönetimi tarafından Ulusal Güvenlik Başkanlık Yönergesi 66 (National Security Presidential Directive 66) (NSPD-66) adıyla yayınlanmıştır. NSPD-66 Obama hükümeti kurulmadan hemen önce Bush hükümetinin son döneminde yayınlanmıştır. Bu durumun ABD siyasetinde Arktik bölgesine partizanca yaklaşılmadığı ve bölgeye ilişkin konuların daha fazla ertelenmemesi yönünde eğilimin olduğunu göstermektedir (Granholm, Carlsson, & Korkmaz, 2016, s. 48). Belge, ABD'nin bölgedeki çıkarları ve bu çıkarların politikayı nasıl etkilediği konusunu incelemektedir. Belgede önerilen politikalar ise;

- Ulusal güvenliği sağlamak
- Arktik çevresini ve biyolojik kaynaklarını korumak
- Bölgedeki doğal kaynak yönetimi ve ekonomik kalkınmanın çevresel açıdan sürdürülebilir olmasını sağlamak
- Sekiz Arktik devleti arasında işbirliğini güçlendirmek,
- Yerli toplulukların etkilendiği kararlara bu toplulukların dahil edilmesini sağlamak olarak sıralanmaktadır
- Çevreyi ilgilendiren yerel, bölgesel ve küresel konularla ilgili bilimsel izleme ve araştırmanın geliştirilmesi (Ulusal Güvenlik Başkanlık Yönergesi, 2009, s. 2).

Diğer Arktik devletleri gibi ABD de iklim araştırması, deniz güvenliği ve çevrenin korunması konularında geniş kapsamlı uluslararası işbirliğini savunmakta, Arktik Konseyi, Birleşmiş Milletler gibi örgütlerin bu hedeflere ulaşmada daha etkili olması gerektiğini ifade etmektedir. Ancak ABD’nin Birleşmiş Milletler Deniz Hukukı Sözleşmesi’ni (BMDHS) ve Kyoto Protokolünü onaylama konusundaki tereddütleri bölge ülkelerini ABD’nin inandırıcılığı konusunda şüpheye düşürmektedir. Ayrıca, NSPD-66 de geçen “denizlerin serbestliği en büyük ulusal önceliklerdir” ifadesiyle de vurgulanan denizlerin serbestliği konusunun ABD için en tartışmalı konulardan biri olacağı yorumları yapılmaktadır. ABD’nin bu düşüncesi ile Rusya’nın Kuzey Deniz Geçidi üzerinde yargılama/egemenlik iddiaları ile

çelişmektedir ve ileride gerginliğe sebep olabilme potansiyeline sahiptir (Turner, 2015, s. 20-21).

Turner'a göre Arktik bölgesindeki doğal kaynaklar ABD için de önemlidir, ancak Rusya'nın aksine, doğal kaynakların ekonomik getirisi ABD siyasetinde baskın değildir. Alaska doğal kaynaklar bakımından bir takım fırsatlar sunsa bile NSPD-66 "en çok bilinen Arktik petrol ve doğal gaz kaynaklarının ABD'nin yetki alanı dışında olduğunu" kabul etmektedir. Tüm bölge aktörleri gibi ABD de bölge üzerindeki egemenliğini sağlamaya çalışmaktadır. NSPD-66, deniz tabanının ve kıta sahanlığının doğal kaynak geliştirmeye tabi olan alanlarının yasal olarak tanımlanmasına özel önem vermektedir(s. 21).

NSPD-66, ABD'nin Arktik bölgesindeki çıkarlarını vurgularken, bunların nasıl sağlanacağı konusunda kapsamlı bir yol haritası sunmaması sebebiyle eleştirilmekteydi. ABD'nin Arktik politikasının, "beşinci okyanusun açılması" nın sağlayabileceği eşsiz fırsatlardan yararlanmak için yetersiz olduğu düşünülmekteydi. Ayrıca, önceki yönetimlerin aksine Obama yönetiminin Arktik bölgesine ABD için özel bir ilgi alanı olarak bakması Bush döneminden kalan NSPD-66'nın güncellenmesini sağlamıştır. Obama yönetimi 1984 yılında kurulmasına rağmen uzun süredir aktif olmayan Arktik Araştırma Politikası Komitesi'ni tekrar canlandırmış ve Arktik politika oluşturma konusunda rehberlik etmek, öncelikleri ve faaliyetleri sağlamak amacıyla da Arktik Yürütme Komitesi'ni kurmuştur (Plouffe, 2017, s. 3).

2013 yılında yayınlanan yeni belgede iç ve dış öncelikler uyumlu hale getirilmeye çalışılmıştır. Bunlar;

- Ulusal güvenlik çıkarlarını korumak,
- Sorumlu yönetim anlayışını geliştirmek
- Arktik bölgesi konularında uluslararası işbirliği teşvik etmek (Arktik Bölgesi İçin Ulusal Strateji, 2013, s. 6-10).

Belgede ayrıca BMDHS'ye taraf olmayan tek Arktik devleti olarak ABD'nin sözleşmeye taraf olması savunulmakta ve Arktik bölgesi boyunca deniz ve hava sahasının ABD haklarını, özgürlüklerini ve kullanımlarını koruyacağı ifade edilmektedir (Arktik Bölgesi İçin Ulusal Strateji, 2013, s. 10). BMDHS'ye taraf

olunması konusu ABD’de sürekli tartışılmaktadır. ABD zengin Arktik kaynaklarına erişim ile denizlerdeki ticari ve askeri gemilerin haklarını güvence altına almak ve koruma sağlamak istiyorsa, sözleşmenin onaylanmasının stratejik bir zorunluluk olduğu yönünde yorumlar yapılmaktadır. Ayrıca BMDHS’ye taraf olunmadan ABD’nin Arktik’te bölgesel iddialarda bulunamayacağı veya BMDHS anlaşması tarafından oluşturulan uluslararası tahkim organlarında temsil edilmeden Kanada ile uzun zamandır devam eden Kuzeybatı Geçidi statüsü üzerindeki anlaşmazlığını çözülemeyeceği de dile getirilen yorumlardır. (Conley & Kraut, 2010, s. 14).

Ocak 2014’de “Arktik Bölgesi için Ulusal strateji Uygulama Planı” (Implementation Plan for the National Strategy for the Arctic Region) adıyla başka bir belge yayınlanmıştır. Belgede 2013 yılında yayınlanan ulusal strateji belgesinde belirtilen üç öncelik konusunun yapısı ve hedefleri daha ayrıntılı şekilde açıklanmıştır. Uygulama Planında gelecekteki ABD enerji güvenliğine büyük önem verilmektedir. Bölgedeki enerji kaynaklarının geliştirilmesi için uygulanması gereken planlar tanımlanmaktadır. Belgede enerji geliştirme, enerji güvenliği ihtiyaçlarını karşılamak için rüzgar ve güneş enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi için işbirlikçi stratejileri teşvik edilmektedir (s. 10).

2016 yılında ABD başkanlığına seçilen Donald Trump selefi Obama’nın aksine iklim değişikliği olgusunu kabul etmemektedir. İklim değişikliği ile ilgili Paris Anlaşmasına sırtını dönmüş ve sayısız çevre koruma önlemini iptal etmiştir. İklim değişikliğini reddettiği için Arktik kaynaklarından daha fazla yararlanılmasını ve daha az korunmasını emretmiştir (Paul, 2019, s. 2). Mayıs 2019 tarihinde yapılan Arktik Konseyi toplantısı da tarihinde ilk kez ABD heyetinin iklim değişikliği kavramını reddetmesi yüzünden ortak bildiri yayınlanamadan sona ermiştir. Ortak bir bildiri yerine bakanlar, Arktik bölgesinde barışı, istikrarı ve yapıcı işbirliğini sürdürme taahhüdünü teyit eden ancak iklim değişikliği konusundan bahsetmeyen ortak bir açıklama imzalamışlardır (Breum, 2019).

2019 yılında Savunma Bakanlığı tarafından yayınlanan yeni Arktik strateji belgesi; Arktik bölgesindeki tehditleri hızlı bir şekilde tanımlamak, bu tehditlere hızlı ve etkili bir şekilde cevap verebilmek ve gelecekte bu tehditlerin olasılığını azaltmak

için güvenlik ortamını şekillendirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç için izlenecek başlıca üç stratejik yol belgede özetlenmektedir.

- Arktik bilinci oluşturmak;
- Arktik operasyonlarını geliştirmek;
- Arktik bölgesinin kurallara dayalı düzenin güçlendirilmesi (Savunma Bakanlığı Strateji Belgesi , 2019, s. 1).

Belgede Arktik bölgesinde egemen topraklara sahip sekiz devlet dışında herhangi bir devletin Arktik statüsü hakkındaki diğer iddialarının tanınmayacağı ifade edilmektedir (Savunma Bakanlığı Strateji Belgesi , 2019, s. 3). ABD, bu ifade ile Çin'in daha önce ilan ettiği "Yakın Arktik" statüsünü kabul etmediğini ilan etmektedir. Ayrıca, Arktik bölgesindeki güvenlik ortamının birçok olumlu, işbirlikçi eğilimlere rağmen aynı zamanda, sorunlu stratejik eğilimlerin yoğunlaşmasıyla da giderek belirsizleştiği vurgulandıktan sonra bölgedeki çatışma olasılığının düşük olmasına rağmen, bu sorunlu stratejik eğilimlerin ABD ulusal güvenlik çıkarlarını olumsuz yönde etkileyebileceği, istikrarsızlığı teşvik edebileceği ve bölgedeki güvenliği azaltabileceği ifade edilmektedir. Bölge'nin temel dinamikleri olarak;

- *Fiziksel Çevrenin Değişimi*: İklim değişikliği sonucu meydana gelmesi muhtemel olayların olumlu ve olumsuz etkileri açıklanmaktadır.
- *Ortak Çıkar ve Zorluklara Yönelik Çok Taraflı İşbirliği*: Arktik devletlerin tarihsel olarak bölgeyi daha geniş jeopolitik çatışmalardan korumaya çalıştıkları belirtildikten sonra, bugüne kadar çıkarların ayrıştığı yerlerde bile, devletlerin birbirlerinin bölgedeki egemen çıkarlarına büyük ölçüde saygı duydukları ifade edilmektedir.
- *Arktik Deniz Yollarının Statüsü*: Rusya ve Kanada'nın Arktik sularını uluslararası hukukun izin verdiği yetkilerin üzerinde düzenleme talep ettikleri ifade edilmektedir. Kanada, Kuzeybatı Geçidi'nin Kanada'nın tam egemenliğine tabi iç sular olduğunu düşünmektedir. Rusya ise, yabancı gemilerin geçiş için kendisinden izin almasını, Kuzey Deniz Geçidi'ne (NSR) girmeden önce Rus buz kırıcılarının eşlik etmesi

gerektiğini ve ayrıca Rus düzenlemelerine uymayan gemilere karşı güç kullanmakla tehdit ettiği bildirilmektedir.

- *Artan Askeri Faaliyetler:* Rusya'nın kara kütlesi, nüfusu ve Kuzey Kutup Dairesi'nin üzerindeki askeri varlığı ile kendisini kutupsal süper güç olarak gördüğü belirtildikten sonra yaptığı askeri ve ticari yatırımları ile, eski havaalanlarını ve altyapıyı yenileyerek ve kıyı şeridi boyunca yeni askeri üsler kurarak varlığını yavaş yavaş güçlendirdiği ifade edilmektedir. Ayrıca, Çin'in bölgedeki operasyonel varlığının daha sınırlı olmasına rağmen potansiyel olarak denizaltıların bölgeye konuşlandırılması da dahil olmak üzere gelecekteki Çin askeri varlığını destekleyebilecek sivil araştırma çabaları konusunda uyarılar yapılmaktadır.
- *Ekonomik Güç Yoluyla Arktik Düzenini Değiştirme Girişimleri:* Bölgede hiçbir toprak iddiası olmamasına rağmen, Çin'in Arktik bölgesinde bir rol aradığı ve bu amaçla İzlanda, Rusya ve Norveç gibi ülkelerle bilimsel ve altyapı projelerini yürüttüğü bu sayede de bölgede askeri olarak olmasa da ekonomik görünürlüğünü arttırdığı uyarısı yapılmaktadır (Savunma Bakanlığı Strateji Belgesi , 2019, s. 3-5)

3.1.2. ABD'nin Arktik Bölgesindeki Ekonomik Çıkarları

ABD'nin geleneksel Arktik politikası üç ana politika sütunu ile desteklenmektedir: Ulusal güvenlik, kalkınma ve bilim. Ancak günümüzde ABD'nin bölge politikalarının öncelikle petrol, gaz ve mineral kaynaklarının geliştirilmesi ile ilgili ekonomik faktörler tarafından giderek daha fazla şekillenmeye başladığı yorumları yapılmaktadır. İçişleri Bakanlığı'nın Arktik politika yapımındaki artan rolü, Arktik mineral kaynaklarının yanı sıra kara ve off-shore doğal kaynaklarının artan öneminin bir göstergesidir (Conley, Toland, David, & Jegorova, 2013, s. 1).

Arktik bölgesi, daha önce de bahsedildiği gibi dünyanın keşfedilmemiş petrol ve doğal gaz kaynaklarının önemli miktarlarına sahiptir. Bölgedeki petrol rezervlerinin büyük bir bölümü Alaska çevresindeki deniz alanlarında yer almaktadır. ABD'nin de

tahmin edilen potansiyel petrol ve gaz toplamının % 20'si ile en yüksek ikinci paya sahip olduğu tahmin edilmektedir (Keil, 2014, s. 170). Ancak, Alaska; çoğu petrol üretimi sırasında çıkarılan önemli bir gaz üretimine sahip olmasına rağmen, bu potansiyelin ticari olarak uygun olmadığı ve bu nedenle tüketim pazarlarına ulaşmasının zor olduğu düşünülmektedir. Petrolün durumu ise gazdan farklıdır. Tüketilen doğalgazın büyük çoğunluğu ülke içinde üretilirken tüketilen petrolde ise ithalatın payının yüksek olduğu ve bu durumun da yabancı petrole bağımlılığın olduğunu göstermektedir (Keil, 2014, s. 171). Yabancı petrole bağımlılık konusundaki endişeler göz önüne alındığında, Alaska'daki petrol rezervleri ABD için önemli hale gelmektedir.

ABD'nin bölgeye yönelik politikalarını gözden geçirmesi daha önce de bahsedildiği gibi Çin ve Rusya'nın bölgeye olan ilgisi ve yatırımlarından sonra gerçekleşmiştir. ABD; Çin'in ve Rusya'nın bölgede artan ekonomik faaliyetlerine karşılık olarak, hem karşılıklı ilişkileri güçlendirmek hem de bölgedeki askeri varlığını arttırmak için 2020 yılında Grönland'a 12 milyon dolarlık yardım paketi açıklanmıştır (Pedersen & Pamuk, 2020). Ayrıca, Balistik füze erken uyarı sistemi için giderek daha önemli hale gelen Grönland'da konsolosluk açılmasına karar verilmiştir (BBC, 2020).

Çin ve Rusya Arktik bölgesinde etkili olabilmek için önemli yatırımlar yaparken, ABD bölgeyi büyük ölçüde görmezden gelmekteydi. 2015 yılında Arktik bölgesi için söylenen "Rusya ile aynı ligde değiliz" açıklaması, durumun ABD tarafından da anlaşıldığını göstermektedir (Bender, 2015). ABD, mevcut durumu değiştirmek için bölgeye yönelik yatırımlarını arttırmaya başlamıştır. ABD'nin bölgeye yaptığı yatırımlardaki artışlar Çin ve Rusya'nın bölgede ortak hareket etme olasılığını azaltırken, hem Çin hem de Rusya ile küçük çaplı işbirliklerine de olanak sağlayacağı yorumları yapılmaktadır (Segal, 2018). ABD'li bir yetkilinin yaptığı "Arktik politikamızı bugünün yeni stratejik gerçeklerine uyarlama sürecindeyiz" (Pedersen & Pamuk, 2020) açıklaması da ABD'nin bölgeye yönelik olan güncel pozisyonunu da özetlemektedir.

3.1.3. ABD'nin Arktik Bölgesindeki Askeri Yatırımları

Soğuk Savaş sırasında Arktik bölgesi, ABD ve SSCB arasında askeri rekabetin yaşandığı bir bölgeydi. Her iki ülke de nükleer enerjili denizaltılar, uzun menzilli bombardıman uçakları ile faaliyetler gerçekleştirmekteydi. Ancak, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve akabinde Rus askeri teşkilatının çökmesi bu rekabeti büyük ölçüde azalmış ve ABD askeri planlamasında bölgenin çok daha az vurgulanmasına yol açmıştır. Ancak son yıllarda Rus askeri kapasitesindeki artış ve Arktik bölgesindeki operasyonları, ABD'nin bölgedeki çıkarlarını savunmak için askeri olarak yeterince hazırlıklı olup olmadığına dair endişelere sebep olmuştur.

Arktik Beşlisi devletlerin bölgeye yönelik çakışan iddiaları, bölgede gelecekte olabilecek muhtemel çatışmalar ve güvenlik konuları ile ilgili endişeleri artırdığı yorumları yapılmaktadır. Özellikle Arktik Beşlisi ülkeleri, Arktik bölgesindeki askeri varlıklarını güçlendirme ve ulusal bölgelerinin dışındaki Kutup bölgelerinde de askeri kapasitelerinin güçlendirilmesine yönelik planlar sunmuştur. Bununla birlikte, bölge ülkeleri bölgedeki güvenliği geliştirme ihtiyacını kabul ederken resmi belgelerde bölgedeki askeri politikaların genişletilmesine karşı temkinli davranmaktadır (Wezeman, 2016, s. 1).

Arktik politikalarının uygulanması konusunda ABD Donanması önemli bir role sahiptir. Dünya okyanuslarında seyrüsefer serbestliğini sağlamak ve ABD ile müttefiklerinin güvenliğini sağlamak ABD Donanması ve Savunma Bakanlığı'nın görevidir. Arktik buz örtüsü altında uzun bir görev ve pratik yapma geçmişine sahip olan ABD denizaltı filosu ve bölgedeki nükleer denizaltıları çalıştırma yeteneği ulusal güvenlik için önemli kabul edilir (Conley, Toland, David, & Jegorova, 2013, s. 7). ABD nükleer saldırı denizaltıları, 2011, 2014 ve 2016 yıllarında bölgede tatbikatlar gerçekleştirmiş ve Arktik buzullarında bir kamp kurmuşlardır (Wezeman, 2016, s. 20).

ABD'nin bölgedeki çıkarlarını korumak ve hedeflerine ulaşması için buzkıran araçlarına sahip olması gerektiği yorumları da yapılmaktadır. Her ne kadar ileride buzsuz dönemler gelecek olsa da kutup suları hala önemli miktarda buz içerebileceğinden, buzkıran gemiler öngörülebilir gelecekte tüm kutup operasyonları için gerekli olmaya devam edecektir. Rusya'nın halihazırda var olan 46 operasyonel

buzkıran gemileri ve planlanan veya yapım aşamasında olan 15 yeni buzkıran geminin yanısıra Çin'in de sahip olduğu 3 buzkıran gemisiyle karşılaştırıldığında ABD'nin güvenlik çıkarları için endişe verici olduğu düşünülmektedir (Tann, 2018).

Rusya'ya kıyasla buzkıran gemileri bakımından geri kalan ABD'nin filosunda dört adet buzkıran gemisi bulunmaktadır. Bunlardan sadece 1976 yılından beri kullanılan *Polar Star* adlı buzkıran gemisi operasyoneldir (O'Rourke, 2018, s. 3). Bir diğer buzkıran gemisi olan *Polar Sea* ise artık *Polar Star* için yedek parça görevi görmektedir. Yapımı 2000 yılında biten *Healy* adlı buzkıran ise daha modern olmasına rağmen orta segment sınıfında olduğu için Arktik bölgesinin belirli bölgelerine ulaşma kabiliyetinde olmadığından dolayı genellikle Antarktika'da görev almaktadır (Pane, 2018). Dördüncü buzkıran ise bazı araştırmacıların buzkıran olarak görmediği, Antarktika'daki bilimsel araştırmaları yürütmek ve desteklemek için tek görevli bir gemi olarak inşa edilen *Palmer*'dir (O'Rourke, 2018, s. 6).

Denizcilik alanlarında egemenliği savunmak ve buzullarda ekonomik ve endüstriyel faaliyetleri desteklemek için buzkıranların önemli işlevleri bulunmaktadır. Başka bir deyişle, buzkıran gemilerine yapılan yatırımlar, Arktik bölgesinin önceliklendirilmesinin bir sembolü olarak görülebilir. ABD'nin buzkıran gemilerine yönelik yatırımlarını arttırmaya başlaması bölgenin ABD'nin gözünde önemini arttırdığını göstermektedir. 2013 yılında başlayıp 2024 yılında sona ermesi beklenen buzkıran yapım projesine göre üç tanesi üst üç tanesi de orta segmentte olmak üzere altı yeni buzkıran gemisinin yapılması planlanmaktadır (LaGrone, 2019).

Deniz güvenliğinin yanısıra Arktik bölgesi, hava ve füze savunmaları açısından da ABD için önemlidir. Kuzey Amerika Hava Savunma Komutanlığı (NORAD) Alaska bölgesini kontrol eder. NORAD ayrıca Alaska, Kanada ve Grönland'da hava gözetleme radarları işleten Kuzey Uyarı Sistemini de kontrol etmektedir (Norad, <https://www.norad.mil/About-NORAD/>). ABD'nin Alaska'da iki büyük hava üssü bulunmaktadır. Bunlar kutuplara yakın olan Fairbanks yakınlarındaki Eielson ve Anchorage yakınlarındaki Elmendorf Hava Kuvvetleri Üssüdür (AFB). Her iki üs, F-22 önleme uçağı ve havadan erken uyarı (AEW) uçağı da dahil olmak üzere savaş ve destek uçağını barındırma kapasitesine sahiptir. Ayrıca 2016 yılında ABD

Hava Kuvvetleri, Eielson'u 2020 yılından itibaren operasyonel F-35A savaş uçakları için ilk deniz aşırı üssü yapmaya karar vermiştir (Wezeman, 2016, s. 18).

ABD'nin Arktik bölgesindeki üslerinden bir diğeri de Grönland'da yer alan Thule AFB'dir. 2. Dünya Savaşında Danimarka'yı Alman saldırılarından korumak için 1941 yılında inşa edilen Thule AFB, ABD'nin dünyanın en kuzeydeki askeri üssü konumundadır (Husseini, 2019). İkinci Dünya Şavaşı şartlarında inşa edilen bir diğ er üs de 2006 yılında kapanan İzlanda'daki Keflavik AFB'dir. Kuzey Atlantik ve Akdeniz'de artan Rus deniz varlığına yanıt olarak Keflavik'teki üssün yeniden açılmasının planlandığı yorumları yapılmaktadır (Pettersen, 2015). Bölgedeki deniz devriyesi operasyonları için Donanma'nın P-8 Poseidon keşif uçağını konuşlandırmak üzere hava üssünün restore edildiği ifade edilmektedir (Bauke, 2018).

ABD'nin Arktik bölgesindeki kara güçleri incelendiğinde bölgeden Kuzey Komutanlığı (USNORTHCOM), Pasifik Komutanlığı (USPACOM) ve Avrupa Komutanlığı'nın (USEUCOM) sorumluluklara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, 2011 yılından itibaren USNORTHCOM, ulusal ve yabancı hükümet kurumlarıyla Arktik planlaması ve işbirlikleri için görevlendirilmiştir. Alaska'daki ABD kuvvetleri USPACOM'un bir parçası olan Alaska Komutanlığı (ALCOM) çatısı altındadır. ALCOM 16.000 düzenli personel ile 3700 Ulusal Muhafız ve yedek personelden oluşmaktadır. (Wezeman, 2016, s. 17-18).

ALCOM'un ordu bileşeni olan ABD Alaska Ordusu (USARAK), her ikisi de Kuzey Kutup Dairesi'nin güneyinde bulunan Fairbanks ve Anchorage yakınlarında üslerde görev almaktadır. USARAK, çoğunlukla sıradan mekanize piyade ve hava indirme birliklerinden oluşmakta ve Arktik operasyonları için özel olarak tahsis edilmemiştir. 2015 yılı ortalarında tasarruf tedbirleri çerevesinde Alaska hava tugayındaki 4000 personelin 2018 yılına kadar 1000e düşürülmesi önerilmiş ancak ABD Kongresi öneriyi ABD'nin bölgedeki güvenlik çıkarlarını ve bu çıkarları Rusya'nın artan gücü karşısında korumak için red etmiştir (Martinson, 2015). Ayrıca ABD Ordusu 2014 yılının başından bu yana düzenli olarak Arktik bölgesindeki askeri eğitimlerini arttırmaktadır.

3.2. Rusya ve Arktik

Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra yaşanan sosyo-ekonomik sorunlar sebebiyle 90'lı yıllarda ihmal edilen Arktik bölgesi, 2000'li yıllardan sonra Rusya'yı tekrar büyük bir güç olarak canlandırma arzusuyla beraber Rus dış politikasında giderek önemli hale gelmeye başlamıştır (Sørensen & Klimenko, 2017, s. 13).

Arktik bölgesi, Rusya için ekonomik potansiyelinin yanı sıra birçok yönden de büyük önem taşımaktadır. İlk olarak, Rusya bölgedeki en geniş kıyı şeridinde ve en kalabalık nüfusa sahip devlettir. Moskova bu gerçeği, Rusya'nın süper güç olarak dünya siyasetinde yer almayı yeniden talep etmeye başladığı 2000'li yılların başından beri yoğun bir şekilde kullanmaktadır. İkinci olarak da, diğer bölgesel güçlerin desteklenmesi de küresel olarak Rusya'nın imajına olumlu katkıda bulunacağı düşüncesidir. Moskova, buna ulaşmak için iki taraflı ve çok taraflı yaklaşımlar kullanmaktadır (Ananyeva, 2019, s. 85).

Rusya için Arktik bölgesindeki “egemenlik” konusu da çok önemlidir. 2007 yılında gerçekleştirilen Kuzey Kutbuna bayrak dikimi Rusya'nın egemenlik konusundaki hassasiyetini göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca; 2001 yılında, kanıt eksikliği nedeniyle reddedilmesine rağmen Lomonosov ve Alpha-Mendeleev Sırtları da dahil olmak üzere Kuzey Buz Denizi'nin yaklaşık yarısı olan 1,2 milyon kilometrekarelik bir alan için BM'ye başvuruda bulunan ilk devlet olması Rusya'nın bölgedeki egemenlik konusuna olan ilgisini göstermektedir (Conley & Kraut, 2010, s. 24).

Rusya'nın Arktik bölgesindeki çıkarları yayınlanan resmi belgelere göre;

- Sosyo- ekonomik gelişime katkıda bulunması,
- Kuzey Deniz Geçidi'nin Rusya'yı Arktik'e bağlayan birleşik bir ulaşım bağlantısı olarak kullanılması
- Arktik bölgesinin bir barış ve işbirliği bölgesi olarak korunması;
- Bölgenin ekolojik sisteminin korunması

Olarak açıklandıktan sonra ulusal çıkarlarının gerçekleşmesini, sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte devlet kurumları tarafından hem iç hukuka hem de uluslararası

sözleşmelere uygun olarak sağlanacağı ifade edilmektedir (Rusya Federasyonu Arktik Stratejisi Belgesi, 2008, s. 98).

Özet olarak Arktik bölgesi Rusya için; ulusal güvenlik, devletin süper güç kimliğinin meşruiyeti, prestij, ekonomik büyüme ve gelişme bağlamında önemlidir (Olesen & Sørensen, 2019, s. 9).

3.2.1. Rusya Federasyonu'nun Arktik Bölgesi Politikaları

2000'li yılların başından itibaren bölgeye yönelik ilgisi artan Rusya 2001 yılında Arktik bölgesi için bir stratejisi belgesi yayınlamıştır. 2005'ten itibaren Moskova yönetimi, bölgedeki yeni yatırımlarından ve bölgenin öneminden bahsetmeye başlamıştır. Bölgeye olan ilginin artması, Kuzey Kutbunun altındaki deniz dibine bir bayrağın sembolik olarak dikilmesi ile gösterilmiştir. Bu durum ileriki sayfalarda ayrıntılı şekilde incelenecek olan 2008 ve 2020 yıllarına ait strateji belgeleriyle de devam etmiştir

Rusya'nın Arktik politikası "Rusya Federasyonu'nun Arktik bölgesindeki 2020 ve Sonrası Devlet Politikasının Temelleri" (The Fundamentals of Russian Federation Policy in the Arctic until 2020 and Beyond) adıyla Eylül 2008'de Cumhurbaşkanı Dimitri Medvedev tarafından kabul edilmiştir. Belge, Rusya'nın bölgedeki çıkarlarının uygulanması için genel hedefleri, temel öncelikleri, zaman çizelgesini ve mekanizmaları ortaya koymaktadır. Yayımlan bu belge, "2001 Rusya Denizcilik Doktrini", "Rusya Federasyonu Dış Politika Kavramı; Rusya'nın 2020 Ulusal Güvenlik Stratejisi", "Rusya'nın Enerji Stratejisi 2030" gibi diğer belgelerle de desteklenmiştir (Heininen, 2012, s. 45).

Heininen'e göre; Rusya'nın Arktik bölgesinde yürüttüğü politikalar, Soğuk Savaş sonrası bölgedeki yeni jeopolitik duruma bir yanıt olduğu kadar, yüzyılın başındaki temel amaç olan federasyonun ve ekonomisinin istikrarına ulaşmak adına iç politikada kullanılan pragmatik bir araç olarak da ele alınmaktadır. Son olarak bölgeye yönelik politikalar, Rusya'nın dünya politikasında tekrar büyük bir güç ve küresel bir enerji oyuncusu haline geleceği bir süreç olarak görülebilir (2012, s. 49).

2008 strateji belgesinde Rusya'nın bölgedeki stratejik öncelikleri;

- Uluslararası hukuk normları çerçevesinde deniz alanlarının sınırlandırılması için bölge devletleri ile aktif bir etkileşimde bulunulması,
- Ortak bir Arktik arama kurtarma rejimi oluşturmak ve insan kaynaklı kazaların önlenmesi,
- Arktik Konseyi ve Barents Avrupa-Arktik Konseyi gibi bölgesel örgütler çerçevesinde ikili ilişkileri güçlendirilmesi,
- Uluslararası seyrüsefer geçişleri için hava yollarının ve Kuzey Deniz Geçidi'nin organizasyonuna, yönetimine ve etkin kullanımına yardımcı olunması,
- Rusya-Avrupa Birliği ortaklıkları aracılığıyla uluslararası Arktik forumlarına aktif olarak katkıda bulunulması,
- Arktik Okyanusu'ndaki deniz alanlarını sınırlandırılması ve Spitsbergen takımadalarında Rusya'nın varlığını sürdürülmesi,
- Bölgenin sosyal ve ekonomik seviyesini geliştirilmesi,
- Yerli halkların yaşam kalitesini, sosyal ve ekonomik faaliyetlerini geliştirilmesi,
- Gelişmiş teknolojilerle Arktik kaynak tabanını geliştirilmesi;
- Bölgedeki ulaşım sisteminin ve balıkçılık altyapısının modernizasyonu ve geliştirilmesi

Olarak sıralanmıştır (s. 99-100).

Stratejik önceliklerin yanı sıra belgede temel hedefler de;

- *Sosyal ve ekonomik kalkınma*: Hidrokarbon kaynakları, biyolojik kaynaklar ve stratejik hammaddelere Sahip olan Rusya'nın kaynak tabanını genişletmek,
- *Askeri güvenlik*: Rus Arktik bölgesinde ulusal sınırların korunması ve savunulması için uygun bir operasyon rejiminin sürdürülmesi,
- *Çevresel Güvenlik*: Bölgenin doğal ekosisteminin korunması ve artan ekonomik faaliyetlerin ve iklim değişikliğinin ekolojik sonuçlarının azaltılması,

- *Bilgi teknolojileri ve iletişim*: Rus Arktik bölgesinde tek tip bir bilgi alanının oluşturulması,
- *Uluslararası işbirliği*: Rusya Federasyonu ile diğer Arktik devletleri arasında uluslararası anlaşmalar temelinde karşılıklı yarar sağlayan ikili ve çok taraflı işbirliklerinin yapılması

Olarak belirtilmiştir(s. 99).

2008 yılında yayınlanan strateji belgesinden sonra bölgeye yönelik ilan edilen son politika belgesi Nisan 2020’de “2035 yılına kadar Arktik bölgesindeki Rusya Federasyonu Devlet Politikasının Temel İlkeleri” (Basic Principles of Russian Federation State Policy in the Arctic to 2035) adıyla yayınlanmıştır. Yeni politika belgesi, önümüzdeki 15 yıl boyunca Rusya’nın bölgedeki çıkarlarını, hedeflerini ve uygulama mekanizmalarını tanımlamaktadır. Belge, Rusya ile bölgedeki komşuları arasındaki gerilimlerin arttığı ve Rusya’nın Arktik Konseyi dönem başkanlığını devralacağı 2021 yılından hemen önce gerçekleşmesi bakımından da önemlidir (Klimenko, 2020).

Klimenko’ya (2020) göre; yeni strateji belgesi birkaç yeni unsur içermesine rağmen, Rusya’nın bölge politikalarında önceki belgelere göre önemli değişiklik içermemektedir. Rusya’nın ulusal çıkarlarının korunması söz konusu olduğunda, 2008 ve 2020 yıllarında yayınlanan strateji belgelerinde benzerlikler olduğunu ifade etmektedir. Özellikle, her iki belgede de bölgenin Rusya’nın ekonomik büyümesinin ana kaynak üssü olarak adlandırılmasını örnek olarak vermektedir. Ayrıca, yeni belgede, Rusya’nın bölgede ulusal güvenliğini sağlamadaki temel sorunlara genel bir bakış sunduğunu ve bu genel bakışın önceki politika belgelerinde yer almadığını belirtmektedir. Belgede, bazı ülkelerin Rusya’nın bölgedeki ekonomik ve diğer faaliyetlerini engellenmesine atıfta bulunmasını da bu görüşüne örnek olarak göstermektedir.

3.2.2. Rusya’nın Arktik Bölgesindeki Ekonomik Çıkarları

Dünyanın en büyük hidrokarbon kaynakları üreticilerinden ve ihracatçılarından biri olması sebebiyle petrol ve gaz kaynakları Rusya ekonomisi için oldukça önemlidir. Petrol ve gaz ihracatı Rus ekonomik büyümesinin itici gücü

konumundadır. Yapılan araştırmalara göre bütçe gelirlerinin yarıya yakını petrol ve doğalgaz ihracatından elde edilmektedir (Sabitova & Shavaleyeva, 2015, s. 426). Rus Arktik bölgesi, keşfedilmemiş hidrokarbon rezervlerinin büyük bir kısmına sahiptir. Bölgede plaser elmasların yüzde 99'unu, platin grubu elementlerinin yüzde 98'ini, krom ve manganezin yüzde 90'ını, nikelin yüzde 80'ini ve antimon, kalay, tungsten ve diğer nadir toprak metallere de yaklaşık yüzde 50-90'ı bulunmaktadır (Sharma, 2018, s. 144). Rus kaynaklarına göre, tüm Rus kıta sahanlığında bulunan hidrokarbon rezervlerinin yüzde 90'ına kadarı Arktik bölgesinde, bunların da yüzde 66,5'i Batı kısmında, Barents ve Kara Denizlerinde bulunmaktadır (Zysk, 2010, s. 105). Ayrıca, Rus Arktik bölgesi Rusya'nın gayri safi yurtiçi hasılasının % 20'sini oluşturmaktadır. Arktik bölgesi kaynaklarını stratejik hale getiren ve Rusya'nın dünya siyasetindeki konumu için son derece önemli olan tüm ihracatının da % 22'sini karşılamaktadır. Bu gerçeklik Rusya'nın bölgeye diğer bölge aktörlerinden daha fazla ilgi duymasına sebep olmaktadır (Keil, 2014).

Rusya'nın bölgedeki temel hedeflerinden biri de, Kuzey Deniz Geçidi'nin tamamen entegre bir ulaşım bağlantısı olarak geliştirilmesi ve Avrupa ile Asya arasındaki deniz bağlantılarında merkezi bir rota olmasıdır. Özellikle Barents ve Kara Denizleri'nde olmak üzere petrol faaliyetlerinde beklenen artış, NSR'nin kullanımında önemli bir artışa yol açacaktır. Rusya, bu denizcilik kanalını kendi kıyılarında ve Arktik bölgesinde bulunan önemli endüstriler için tek ulaşım aracı olarak da görmektedir (Zysk, 2010, s. 105).

Arktik bölgesinin geniş ekonomik potansiyelini fark eden Rusya, bölgede çok sayıda yerli ve yabancı sermayeyle milyarlarca dolarlık ortak petrol ve gaz projelerine yatırımlar yapmaya başlamıştır. Yabancı yatırımlar, Rus Arktik bölgesine hem yüksek sermaye akışı sağlarken, aynı zamanda da Rus petrol ve gaz şirketleri için arama maliyetlerini düşürerek milyarlarca dolar tasarruf etmelerini sağlamakta (Sharma, 2018, s. 144). Kırım'ın ilhakı ve Ukrayna krizinden sonra Rusya'nın karşılaştığı batı yaptırımları bu yatırımları sekteye uğratmış olsa da Rusya, batı sermayesinin alternatifini olarak Çin ile ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır.

3.2.3. Rusya'nın Arktik Bölgesindeki Askeri Yatırımları

Arktik bölgesindeki Rus askeri stratejileri soğuk savaş döneminde batı dünyası ile yaşanan siyasi ve askeri rekabete göre belirlenmekteydi. Ancak Günümüzde Rusya'nın bölgedeki mevcut askeri politikaları daha farklı nedenlere dayanmaktadır. Günümüz stratejilerinin üç ana hedefe ulaşmayı amaçladığı yorumları yapılmaktadır. Bunlar; bölgedeki Rus egemenliğini savunmak, Rusya'nın bölgedeki ekonomik çıkarlarını korumak ve Rusya'nın askeri yetenekleri ile hala süper güç olarak kaldığını göstermek (Heininen, Sergunin, & Yarovoy, 2014, s. 79).

Rusya'nın yayınlanmış olduğu strateji belgeleri genel hatları itibariyle Arktik devletleri arasındaki işbirliğinin önemini altını çizmesine rağmen bölge için spesifik olarak askeri ve güvenlik belgeleri de yayınlanmıştır. İlk kez, Aralık 2014 "Rus Askeri Doktrini", "Rusların Arktik bölgesindeki çıkarlarını koruma" görevini içermektedir. Temmuz 2015 te yayınlanan 'Denizcilik Doktrini', ise bölgedeki Kuzey Filosunun güvenliğine odaklanmaktadır. Rusya bölgede askeri teçhizatların modernizasyonu ve artan eğitimin yanı sıra "Kuzey Ortak Stratejik Komutanlığı" (Joint Strategic Command North) adıyla bölgedeki askeri varlığını genişletmeye çalışmaktadır (Wezeman, 2016, s. 13-14).

Zysk'a göre Rus Arktik politikası birbirleriyle çelişkili gibi görünse de caydırıcılık ve uzlaşmacılık temelleri üzerine inşa edilmektedir (2011, s. 91). Caydırıcılık kapasitesini artırabilmek amacıyla Rusya 2000'lerin ikinci yarısından itibaren, ordunun % 70'inin modernize edilmesi için bir proje başlatmıştır. Rusya'nın bölgedeki varlığının artması amacıyla Rus Donanmasının modernizasyonu, askeri üslerin açılması, büyük askeri tatbikatların yapılması ve komuta merkezlerinin oluşturulması amaçlanmıştır (Conley & Rohloff, 2015, s. 70). 2014'den günümüze çoğu Sovyetlerin dağılmasından sonra kapalı olan 14 adet hava üssü açılmış, Kuzey Donanması için lojistik destek olarak tasarlanan altı yeni askeri üs de Kuzey Deniz Geçidi boyunca açılmıştır. Ayrıca bu üslerden bazıları uzun, orta ve kısa menzilli füzelerle donatılmıştır. Amerikan kıyılarını Rus bombardıman uçakları için daha erişilebilir hale getiren yeni yapılar da inşa edilmektedir. Ayrıca askeri yatırımlar kapsamında bitmek üzere olan üç yeni Rus üssü daha bulunmaktadır (Laruelle, 2020, s. 10).

Rusya'nın bölgedeki deniz gücü incelendiğinde “Kuzey Donanması” öne çıkmaktadır. Kuzey Donanması'nın temel görevleri; nükleer caydırıcılık, münhasır ekonomik bölgelerin korunması, yasadışı faaliyetlerin engellenmesi, seyrüsefer güvenliğinin sağlanması olarak açıklamaktadır (R.F. Savunma Bakanlığı). Kuzey Donanması 2015 yılı itibarıyla, 9 adet nükleer balistik füze taşıyan denizaltı, 4 adet nükleer güçle çalışan güdümlü füzeli denizaltı, 13 adet nükleer saldırı denizaltısı ve 7 adet dizel motorlu denizaltısını bünyesinde bulundurmaktadır (Klimenko, 2016, s. 19). Wezeman'a göre bu denizaltılar Rusya'nın nükleer caydırıcılığının önemli bir bileşenidir (2016, s. 15). Denizaltıların yanı sıra Kuzey Donanması envanterinde 38 yüzey gemisi bulunmaktadır. Ayrıca, 4 adet çıkarma gemisi, 7 destroyer, 9 korvet, 12 mayın savaş gemisi bulunmaktadır. Ordunun modernizasyonu kapsamında Rusya, bu sayıları oldukça arttırmayı planlamaktadır (Klimenko, 2016, s. 20).

Rusya'nın bölgedeki hava kuvvetleri, esas olarak Kuzey Donanması'nı destekleyen veya Pasifik Donanması'na dayanan uçaklardan oluşmaktadır. Bu uçaklarının bir çoğu bölgedeki Rus topraklarının ötesindeki operasyonlar için menzili yeterli değildir. (Wezeman, 2016). Rusya'nın bölgedeki hava savunma kapasitesini güçlendirmek için oluşturulan hava kuvvetleri grupları, Sovyet eski havaalanlarına ve askeri üslere konuşlandırılmıştır. Rusya yeni bir füze savunma sistemi oluşturmak, kuzeyden gelebilecek saldırılara karşı korunmak ve askeri-ekonomik çıkarlarını güvence altına almak için Barents ve Kara Denizleri arasında bir takımada olan Novaya Zemlya çevresindeki hava alanlarını güçlendirmek için de önlemler almaktadır (Klimenko, 2016, s. 21).

Rusya'nın bölgedeki kara gücü ise deniz piyadeleri ve Kola Yarımadası'nda bulunan bir tugaydır. Bu birlikler kış şartları için eğitimli olmalarına rağmen bölgenin daha elverişsiz yerlerinden ziyade Rusya'nın kuzeyindeki operasyonlar için organize edilmiş ve donatılmıştır (Wezeman, 2016, s. 14-15). Rusya aynı zamanda kara kuvvetleri açısından da bölgedeki görünürlüğünü arttırmaya çalışmaktadır. 2011 yılında bölgedeki NATO güçlerine karşın her biri 3600 askerden oluşan iki Arktik tugayının kurulması planlanmış ve ilerleyen yıllarda faaliyete geçmiştir (Chabros, 2020, s. 6).

Rusya'nın bölgeye yaklaşımı diğer Arktik kıyı devletlerinden aslında farklı değildir. Bölge ülkeleri gibi Rusya'nın da, ekonomik kazanç ve faydayı en üst düzeye çıkarmak için bölgenin istikrarlı olması gerekmektedir. Bölge ülkeleri de, egemenliklerini ve taleplerini iletmek için askeri seçeneklerini açık ve kullanılabilir durumda tutmaktadırlar. Ancak Rusya, diğer bölge aktörlerinden farklı olarak askeri ve ticari bölgesel üstünlüğü daha erken kazanmayı istemektedir (Conley & Kraut, 2010, s. 25).

SONUÇ

Dünya üzerindeki bölgelerin jeopolitik ve jeostratejik değişimler sonucunda uluslararası politikadaki konumunun değişmesi “jeopolitik kayma” kavramı ile ifade edilmektedir. Bir bölge, jeopolitik kayma sonucu uluslararası arenada öne çıkabileceği gibi arka plana da itilebilir. Jeopolitiğin dinamik yapısı itibariyle coğrafi bölgelerin uluslararası ilişkilerdeki konumu sürekli bir değişim içindedir. Bu değişimler ve dolayısıyla Jeopolitik kaymalar farklı nedenlerden ortaya çıkabilir. Yeni ticaret yollarının kullanıma girmesi, doğal kaynakların keşfi ya da tükenmesi bir ülke veya bir bölgenin jeopolitik önemini değiştirebilir.

Arktik bölgesinin uluslararası ilişkilerdeki jeopolitik konumu da küresel ısınmanın etkisiyle hızlı değişmektedir. Arktik bölgesinde yaşanan jeopolitik kaymayı farklı kılan durum ise jeopolitik literatüründe var olan bazı kabullerle çelişmesidir. Jeopolitikte değişen ve değişmeyen unsurları bulunmaktadır. Değişen unsurlar; ekonomik yapı, askeri yapı, siyasal yapı gibi beşeri unsurlardır. Değişmeyen unsurlar ise bir devlet veya bölgenin dünyada işgal ettiği fiziki alanın özelliklerini açıklayan coğrafi unsurlardır. Küresel ısınmanın etkisiyle Arktik bölgesinde yaşanan jeopolitik kayma literatürde değişmez unsur olarak ifade edilen coğrafi unsurların değişikliğe uğramasıyla ortaya çıkmaktadır. Küresel ısınma neticesinde bölgenin fiziki sınırları, şekli ve ulaşım bağlantıları değişmektedir.

Arktik bölgesi dünyada küresel ısınmadan en fazla etkilenen coğrafyalardan biridir. Bölgenin dünya ortalamasından yaklaşık iki kat daha fazla ısındığı tahminleri yapılmaktadır. Bilimsel veriler bölgedeki ısınmanın her sene arttığı ve buz örtülerinin gittikçe daha fazla eridiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada küresel iklim değişikliği sonucunda jeopolitik kayma yaşayacağı varsayılan Arktik bölgesine yönelik ABD ve Rusya'nın politikaları karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Bölgedeki buzulların erimesi, doğal kaynakların çıkarılması, yeni ulaşım yollarının mevcut deniz taşımacılık rotalarına kıyasla daha kısa süre ve daha az maliyet sunması gibi fırsatların ortaya çıkması, Arktik bölgesini yakın bir gelecekte dünya siyasetinde önemli coğrafya haline getireceği varsayılmıştır.

Soğuk Savaş sırasında Arktik bölgesi iki süper güç arasındaki siyasi ve askeri sorunlarda önemli bir yer tutmaktaydı. Ekonomik potansiyelinin çok fazla bilinmediği soğuk savaş döneminde iki süper gücün bölgeye olan ilgisi hidrokarbon kaynakları ya da ulaşım yollarından ziyade askeri gerekçelere dayanmaktaydı. ABD ve Rusya'nın amacı Arktik bölgesinin askeri amaçlarla stratejik olarak birbirlerine karşı kullanılmasını önlemektir. Bu durum, bölgeyi soğuk soğuk savaş döneminde iki devletin de birbirleriyle sıcak çatışmaya girmeden askeri güçlerini gösterebildikleri bir alan haline getirmişti. Günümüzde ise Arktik bölgesi tahmin edilen potansiyel enerji kaynakları sebebiyle ABD ve Rusya'nın ilgisini çekmeye başlamıştır. Mevcut petrol ve doğalgaz rezervlerinin ileride azalacağı düşünüldüğünde Arktik bölgesindeki kaynaklar önemli hale gelmektedir. Kaynakların çoğunluğunun kendi sınırları içinde yer alması ve federal bütçe gelirlerinde doğalgaz ve petrol ihracatının payının yüksek olması Rusya'nın ABD'ye kıyasla bölgeye daha fazla ilgi göstermesine sebep olmaktadır. Bölgedeki açık deniz petrol üretiminin ABD ekonomisi için önemli bir rol oynamayacağı düşünülürse de enerjide dışa bağımlılığın azaltılması noktasında bölgedeki enerji kaynaklarının önemi ABD yönetimince anlaşılmaya başlandığı da anlaşılmaktadır.

Rusya, Arktik bölgesinde en uzun sınırlara, en kalabalık nüfusa sahip olan ve bölgedeki tarihi çok eskilere dayanan bir aktördür. Sahip olduğu düşünülen potansiyeli sayesinde Arktik bölgesi, Rusya için ulusal güvenlik, süper güç kimliğinin yeniden inşası, ekonomik büyüme gibi faktörler sebebiyle oldukça önemlidir. Rusya'nın bölgeye yönelik strateji belgeleri genel itibarıyla Rus Arktik'indeki enerji kaynaklarını geliştirmeye ve korumaya odaklanmaktadır. Kuzey Deniz Geçidi'nin geliştirilmesi ve korunması, uluslararası işbirliği ve kıta sahanlıklarının sınırlandırılması gibi konular da strateji belgelerinde öne çıkan başlıklardır. Rusya; 2000'li yıllardan itibaren bölgedeki görünürlüğünü askeri, ekonomik ve teknolojik yatırımlar ile artırma politikası yürütmüştür. Bu doğrultuda bölgedeki askeri varlığını geri kazanmayı başardığı söylenebilir. Batı dünyası ile yaşanan krizlerden sonra uygulanan yaptırımlar Rusya'yı ekonomik anlamda sıkıntıya sokmasına rağmen askeri modernizasyon konusunda oldukça ileriye gittiği kabul edilmektedir.

Arktik bölgesindeki enerji kaynaklarının günümüzde kullanıma sokulması oldukça güçtür. İleri teknoloji gerektirmesi, yüksek maliyetli olması ve tehlikeli olması bu sebeplerden bazılarıdır. Rusya da; kendi bölgesinde tek başına faaliyetlere girişebilmek için yeterli finansal ve teknolojik kapasiteden yoksundur. Ukrayna'daki savaş ve ardından gelen Batı yaptırımları, Rusya'nın yabancı şirketlerle bölgedeki işbirliğinin kesilmesine, dolayısıyla ekonomik ve teknolojik desteklerden yoksun kalmasına sebep olmuştur. Rusya'ya yaptırımlar sebebiyle ihtiyaç duyduğu ekonomik ve teknolojik destek büyük oranda Çin tarafından karşılanmaktadır. Çin de, bölgedeki görünürlüğünü arttırmak için bölge ülkeleriyle ekonomik ve teknolojik ortaklıklara girişmeye oldukça isteklidir.

Arktik bölgesinin bir diğer önemli aktörü olan ABD'nin Arktik bölgesine yönelik politikasındaki temel öncelikler ve çıkarlar; iklim değişikliği ile mücadele, ekonomik kalkınma, bilimsel araştırma, bölge devletleriyle ortaklıklar ve uluslararası işbirliği olarak özetlenebilir. ABD'nin bölgeye yönelik politikalarında özellikle soğuk savaş sonrası dönemde pasif kaldığı, Rusya ve Çin'in bölgenin geleceğini şekillendirmelerine göz yumduğu değerlendirmeleri genel kabul görmektedir. ABD; 2019 yılına kadar Rusya'nın ve Çin'in bölgede artan ekonomik ve askeri varlığına karşı gözle görülür bir tepki göstermemiştir. 2019 yılında yayınlanan strateji belgesinde Çin'in "yakın Arktik devleti" statüsüne karşı olunduğu belirtilmiş ve sorunlu stratejik yönelimlerin de bölgedeki istikrarı tehlikeye soktuğu ifade edilmiştir. Ayrıca, son yıllarda Rusya'nın askeri varlığını arttırmasına tepki olarak İzlanda, Norveç ve Alaska'daki askeri varlığını arttırmaya çalıştığı da gözlenmektedir.

Arktik bölgesi günümüzde istikrarlı bir coğrafya olarak görülmektedir. Ancak gelecekteki durumunu bugünden tahmin etmek de zor görülmektedir. Bugünkü istikrarlı yapısının nedeni olarak küresel ısınmanın etkilerinin henüz yeterli seviyeye gelmemesi olduğu aşıkardır. Bölgenin güncel ekonomik ve stratejik ve önemi çevresel etkenlerden oldukça etkilenmektedir. Bölgenin açık denizlerindeki petrol ve doğalgaz kaynaklarına artan bir ilgi olmasına rağmen günümüzde bu kaynakları işlemek ileri teknoloji gerektiren ve oldukça maliyetli yatırımlardır. Kuzey Deniz Geçidi ve Kuzeybatı geçitlerinde yıllık gemi geçiş sayılarında artış olmasına rağmen ticari deniz taşımacılığında geleneksel rotaların yerlerini alması çok uzun zaman alacağı

anlaşılmaktadır. Petrol ve doğalgaz fiyatlarındaki değişimler de bölgeye yönelik projeleri etkilemektedir. Belli dönemlerde petrol ve doğalgaz fiyatlarının düşük seyretmesi yatırımların ertelenmesi ya da ihmal edilmesine sebep olabilmektedir. Küresel ekonomik durgunluklar ya da krizler de hammadde ihtiyacını azalttığı için bölgeye yönelik projelerin sekteye uğramasına sebep olabilir. Ancak, küresel ekonomik durgunluklar ya da fiyatlardaki düşüşler konjonktürel oldukları için bölgedeki doğal kaynaklar uzun vadede önemini koruyacaktır.

Arktik bölgesinin günümüzdeki istikrarlı yapısına karşın bölge daha erişilebilir hale geldikçe bölgeye ilgisi olan aktörler arasındaki anlaşmazlıkların da farklı aşamalara evrileceği düşünülmektedir. Bölgedeki zorlu iklim koşullarının mevcut ihtilafların bölge devletlerince göz ardı edilmesine sebep olduğu düşünülmektedir. Arktik bölgesinin geleceğine yönelik olarak çizilen projeksiyonlarda bölgenin ileride ABD ve Rusya arasında sıcak çatışmalara sahne olabileceği, çatışmanın olmadığı yeni bir soğuk savaşın yaşanacağı ve son olarak da uluslararası hukuka uygun olarak anlaşmazlıkların çözüleceği gibi farklı senaryolar tartışılmaktadır. Bu tartışmalar içinde gerçekleşme ihtimali en düşük olan varsayım sıcak çatışma senaryosudur. Bölgedeki kıyıda uzak petrol ve doğalgaz kaynaklarının neredeyse tamamı bölge ülkelerinin kendi yetki alanlarına giren münhasır ekonomik bölgesi sınırları içerisinde bulunmaktadır. Çok küçük bir kısmı ise ihtilaflı alanlarda bulunmaktadır. Ancak bulunduğu bölgelerdeki zorlu iklim koşulları ve diğer faktörler fırsat maliyeti açısından ihtilaflı bölgeleri çatışmaya neden olacak kadar değerli kılmamaktadır. Bölge ülkeleri arasındaki ilişkilerde rekabet yoğun şekilde yaşanıyor olsa da işbirliği de yadsınamayacak ölçüde etkilidir. Rusya'nın hedeflerine ulaşmak için yabancı yatırımlara ihtiyaç duyması, ABD'nin Kanada ile Kuzeybatı Geçidi'nin statüsü üzerine anlaşmazlıkları olmasına rağmen yoğun ticari ilişkilerinin olması gibi faktörler bölge ülkelerinin sorunlara barışçıl yöntemlerle yaklaşmasına neden olmaktadır. 2010 yılında Rusya ve Norveç'in Barents Denizi sınırlarına ilişkin sorunları diplomasi yoluyla çözmeleri bölgedeki sorunların uluslararası hukuka uygun şekilde çözülebileceğini de göstermektedir.

Özetle, iklim değişikliği nedeniyle Arktik bölgesinin uluslararası politikadaki marjinal konumu hızla değişmektedir. Bölge ülkeleri ve bölge dışı ülkeler arasında

işbirlikleri gerçekleşmesine rağmen, Arktik bölgesi başta ABD, Rusya ve Çin olmak üzere büyük güçlerin birbirleriyle yoğun bir şekilde rekabet edecekleri bir coğrafya olması oldukça muhtemeldir. Bölge daha erişilebilir hale geldikçe, bölgede askeri yatırımlar da artmakta ve yapılan bu yatırımlar bölge devletlerinin kendi toprakları üzerindeki operasyonel kapasitelerini artırmayı amaçlamaktadır. Rusya bölgedeki askeri faaliyetlerini arttırmakta ve bu durum ABD'nin Arktik politikasının giderek daha fazla güvenlik eksenli bakmasına sebep olmaktadır. Çin, küresel bir süper güç haline gelme amacı doğrultusunda bölgedeki ekonomik yatırımlarını ve bilimsel diplomasi faaliyetlerini artırmaktadır. ABD; Rusya ve Çin'in bölgedeki faaliyetlerinden dolayı bölgeye olan ilgisini artırmaktadır. Sonuç olarak, Arktik bölgesinde çatışmaya varmayan güvenlik anlayışının gelecekte önemli bir gündem olması muhtemeldir.

4. KAYNAKÇA

- Arktik Bölgesi İçin Ulusal Strateji. (2013). *National Strategy for the Arctic Region*. Washington: The White House.
- AB Komisyonu. (2008). *The European Union and The Arctic Region*. Brussels.
- AB Komisyonu. (2012). *Developing a European Union Policy towards the Arctic Region: progress since 2008 and next steps*. Brussels.
- AB Komisyonu. (2016). *An Integrated European Union Policy for the Arctic*. Brüksel.
- AMAP. (1998). *Arctic Pollution Issues*. Oslo: The Arctic Monitoring and Assessment.
- AMAP. (2008). *Arctic Oil and Gas 2007*. Oslo: The Arctic Monitoring and Assessment Programme.
- Ananyeva, E. (2019). Russia in the Arctic region: Going Bilateral or Multilateral? *Journal of Eurasian Studies*, 10(1), 85-97.
- Arctic Council. (2007). *Arctic Oil and Gas 2007. Arctic Monitoring and Assessment Programme*.
- Arctic Portal*. (2010). 01 07, 2020 tarihinde Arctic Portal: <https://arcticportal.org/maps-arctic-definitions> adresinden alındı
- Arctic Portal*. (2011). 01 28, 2020 tarihinde Estimated Arctic Oil and Gas reserve map: <http://library.arcticportal.org/1496/> adresinden alındı
- Arktik Konseyi. (1996). *Ottawa Decleration*. 03 23, 2020 tarihinde <https://oaarchive.arctic-council.org/handle/11374/85> adresinden alındı
- Arktik Konseyi. (2017). *Non Arctic States*. 03 23, 2020 tarihinde <https://arctic-council.org/en/about/observers/non-arctic-states/> adresinden alındı
- Arktik Konseyi. (2018). *The Arctic Council: A backgrounder*. 02 17, 2020 tarihinde <https://arctic-council.org/index.php/en/about-us/member-states/33-about-us> adresinden alındı
- Bastos, F. L. (2019). Natural Resources and the Arctic. M. Bungenberg, & M. Krajewski içinde, *European Yearbook of International Economic Law 2018* (s. 289-311). Springer.
- Bauke, N. (2018). *Restoration of US air base in Iceland does not mean troops will follow, Navy says*. 06 05, 2020 tarihinde Navy Times: <https://www.navytimes.com/news/2018/01/10/restoration-of-us-air-base-in-iceland-does-not-mean-troops-will-follow-navy-says/> adresinden alındı
- Baysoy, E. (2016). Jeopolitik Kayma: Denge Kuşaklarından Geçit Bölgelerine. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 89-101.

- BBC. (2020). *US announces millions in aid for resource-rich Greenland*. 06 09, 2020 tarihinde BBC News: <https://www.bbc.com/news/world-europe-52396715> adresinden alındı
- Bender, J. (2015). *US Coast Guard chief: We are 'not even in the same league as Russia' in the Arctic*. 06 09, 2020 tarihinde Business Insider: <https://www.businessinsider.com/us-not-even-in-the-same-league-as-russia-in-arctic-2015-7> adresinden alındı
- Bird, K. J., Gautier , D., Houseknech, D., & vd. (2009). *Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic Circle*. U.S. Geological Survey.
- Bishop, A., Bremner, C., Laake, A., & vd. (2009). Petroleum Potential of the Arctic: Challenges and Solutions. *Oilfield Review*, 22(4), 36-49.
- Breum, M. (2019, 05 07). *For The First Time Ever, An Arctic Council Ministerial Meeting Has Ended Without A Joint Declaration*. 05 12, 2020 tarihinde Arctic Today: <https://www.arctictoday.com/for-the-first-time-ever-an-arctic-council-ministerial-meeting-has-ended-without-a-joint-declaration/> adresinden alındı
- Brubaker, R. D., & Østreng, W. (1999). The Northern Sea Route Regime: Exquisite Superpower Subterfuge? *Ocean Development & International Law*, 30(4), 299-331.
- Budzik, P. (2009). *Arctic Oil and Natural Gas Potential*. U.S. Energy Information Administration Office of Integrated Analysis and Forecasting Oil and Gas Division. 01 27, 2020 tarihinde https://www.arlis.org/docs/vol1/AlaskaGas/Paper/Paper_EIA_2009_ArcticOilGasPotential.pdf adresinden alındı
- Carman, J. C. (2009). Economic and Strategic Implications of Ice-Free Arctic Seas. S. Tangredi içinde, *Globalisation and Maritime Power*. National Defence University.
- Chabros, M. (2020). *The Arctic Icebreaker: Russia's Security Policy in the Far North*. Warsaw Institute.
- Chater, A. (2016). Explaining Non-Arctic States in the Arctic Council. *Strategic Analysis*, 40(3), 173-184.
- Claes, D. H., & Østerud, Ø. (2010, Şubat 18). The New Geopolitics of the High North. *Annual Meeting of the Theory vs. Policy? Connecting Scholars and Practitioners*. New Orleans. 12 18, 2019 tarihinde http://citation.allacademic.com/meta/p415079_index.html adresinden alındı
- Coffey, L. (2012). *NATO in the Arctic: Challenges and Opportunities*. 03 30, 2020 tarihinde The Heritage Foundation:

<https://www.heritage.org/trade/report/nato-the-arctic-challenges-and-opportunities> adresinden alındı

- Cohen, S. B. (2009). *Geopolitics: the Geography of International Relations*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Conley, H. A., & Rohloff, C. (2015). *The New Ice Curtain: Russia's Strategic Reach to the Arctic*. CSIS Europe Program.
- Conley, H. A., Toland, T., David, M., & Jegorova, N. (2013). *The New Foreign Policy Frontier: u.s. interests and actors in the arctic*. Washington: Center for Strategic and International Studies.
- Conley, H., & Kraut, J. (2010). *U.S. Strategic Interests in the Arctic: An Assessment of Current Challenges and New Opportunities for Cooperation*. Center for Strategic and International Studies.
- Cross, T. (2019). *The NATO Alliance's Role in Arctic Security*. 03 30, 2020 tarihinde The Maritime Executive: <https://www.maritime-executive.com/editorials/the-nato-alliance-s-role-in-arctic-security> adresinden alındı
- Danimarka Strateji Belgesi. (2011). *Kingdom of Denmark Strategy for the Arctic 2011-2020*. Kopenhagen: Denmark Ministry of Foreign Affairs.
- Dasgupta, S., Laplante, B., & Meisner, C. (2007). The impact of sea level rise on developing countries: a comparative analysis. *Climatic Change*(93), 379-388.
- Dolata-Kreutzkamp, P. (2009). The Arctic Is Ours: Canada's Arctic Policy - Between Sovereignty and Climate change. *Fokus Kanada*(2).
- Emmerson, C. (2010). *The Future History of the Arctic*. New York: PublicAffairs.
- Enea, C. (2012). *The Future of Arctic Sovereignty: Who should own the Arctic, Individual Countries or should it be 'Internationally Owned'?* Missouri: Webster University.
- Ermida, G. (2014). Strategic decisions of international oil companies: Arctic versus other regions. *Arctic versus other regions*, 2(3-4), 265-272.
- Finlandiya Strateji Belgesi. (2013). *Finland's Strategy for the Arctic Region*. Prime Minister's Office Publications.
- Finlandiya Strateji Belgesi. (2016). *Government Policy Regarding the Priorities in the Updated Arctic Strategy*. Prime Minister's Office Publications.
- Gadihoke, N. (2013). The Arctic: Geopolitics, International Relations And Energy Security — A View From India. H. Peimani içinde, *Energy Security and Geopolitics in the Arctic:: Challenges and Opportunities in the 21st Century* (s. 167-190). Singapur: World Scientific Publishing.

- Geology.com. (2016). *Geology.com*. 02 07, 2020 tarihinde Geology.com: <https://geology.com/articles/northwest-passage.shtml> adresinden alındı
- Gorbachov'un Murmansk Konuşması. (1987, Ekim). 12 27, 2019 tarihinde https://www.barentsinfo.fi/docs/Gorbachev_speech.pdf adresinden alındı
- Granholm, N., Carlsson, M., & Korkmaz, K. (2016). *The Big Three in the Arctic :China's, Russia's and the United States' strategies for the new*. Stockholm: FOI.
- Grant, S. D. (2010). *Polar Imperative: A History of Arctic Sovereignty in North America*. Vancouver: Douglas & McIntyre.
- GRID. (2007). 02 07, 2020 tarihinde Northern Sea Route and the Northwest Passage compared with currently used shipping routes: <https://www.grida.no/resources/7150> adresinden alındı
- Grygiel, J. J. (2006). *Great Powers and Geopolitical Change*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Hasanov, A. (2012). *Jeopolitik*. (A. Ağaoğlu, & F. Şammedov, Çev.) İstanbul: Babiali Kültür Yayıncılık.
- Heininen, L. (2012). *Arctic Strategies and Policies: Inventory and Comparative Study*. The Northern Research Forum & The University of Lapland. 12 15, 2019 tarihinde https://www.rha.is/static/files/NRF/Publications/arctic_strategies_7th_draft_new_20120428.pdf adresinden alındı
- Heininen, L. (2018). Arctic Geopolitics From Classical To Critical Approach: Importance Of Immaterial Factors. *Geography, Environment, Sustainability*, 11(1), 171-186.
- Heininen, L., Sergunin, A., & Yarovoy, G. (2014). *Russian Strategies in The Arctic: Avoiding A New Cold War*. Moskova: Valdai Discussion Club.
- Husseini, T. (2019). *thule Air Base: inside the US's northernmost military base in Greenland*. 06 03, 2020 tarihinde Air Force Technology: <https://www.airforce-technology.com/features/thule-military-base-in-greenland/> adresinden alındı
- İsveç Strateji Belgesi. (2011). *Sweden's Strategy For The Arctic Region*. Ministry for Foreign Affairs Of Sweden.
- İşcan, İ. H. (2004). Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik. *Uluslararası İlişkiler*, 1(2), 47-79.
- İzlanda Strateji Belgesi. (2011). *A Parliamentary Resolution on Iceland's Arctic Policy*. 01 07, 2020 tarihinde <https://www.government.is/media/utanrikisraduneyti->

media/media/nordurlandaskrifstofa/A-Parliamentary-Resolution-on-ICE-Arctic-Policy-approved-by-Althingi.pdf adresinden alındı

Jain, M. (2014, 09. 02). *Geopolitics: Fundamentals of Geography*. 12, 11, 2019 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=6e0DIrbhpjo> adresinden alındı

Johnston, P. F. (2010). Arctic Energy Resources and Global Energy Security. *Journal of Military and Strategic Studies*, 12(2), 1-22.

Jones, M. T. (2018). *NATO's Arctic Exercise is a Good Start to Standing Up to Russian Militarization of the High North*. 03 31, 2020 tarihinde National Interest: <https://nationalinterest.org/blog/buzz/natos-arctic-exercise-good-start-standing-russian-militarization-high-north-35367> adresinden alındı

Kanada Hükümeti. (2009). *Canada's Northern Strategy: Our North, Our Heritage, Our Future*. 02 17, 2020 tarihinde <https://www.northernstrategy.gc.ca/cns/cns.pdf> adresinden alındı

Kanada Hükümeti. (2010). *Statement on Canada's Arctic Foreign Policy*. 02 17, 2020 tarihinde https://www.international.gc.ca/arctic-arctique/arctic_policy-canada-politique_arctique.aspx?lang=eng adresinden alındı

Kearns, G. (2011). *Geopolitics and Empire*. Oxford: Oxford Press.

Keil, K. (2014). The Arctic: A new region of conflict? The case of oil and gas. *Cooperation and Conflict*, 49(2), 162-190.

Klimenko, E. (2016). Russia's Arctic Security Policy: Still Quiet in the High North? *SIPRI Policy Paper*(45).

Klimenko, E. (2020). *Russia's new Arctic policy document signals continuity rather than change*. 06 19, 2020 tarihinde SIPRI: <https://www.sipri.org/commentary/essay/2020/russias-new-arctic-policy-document-signals-continuity-rather-change> adresinden alındı

LaGrone, S. (2019). *UPDATED: VT Halter Marine to Build New Coast Guard Icebreaker*. 06 03, 2020 tarihinde USNI News: <https://news.usni.org/2019/04/23/vt-halter-marine-to-build-new-coast-guard-icebreaker> adresinden alındı

Lainema, M., & Nurminen, J. (2009). *A History of Arctic Exploration: Discovery, Adventure and Endurance*. Londra: Anova Books Company.

Laruelle, M. (2014). *Russia's Arctic strategies and the future of the Far North*. New York: M.E. Sharpe.

Laruelle, M. (2020). *Russia's Arctic Policy: A Power Strategy and Its Limits. Russie.Nei.Visions*.

- Lindholt, L. (2006). Arctic natural resources in a global perspective. *The Economy of the North*, 27-37.
- Mahan, A. T. (1890). *The Influence of Sea Power upon History, 1660-1783*. Boston: Little Brown. 12 06, 2019 tarihinde ia800504.us.archive.org/9/items/influenceofseapo00mahauoft/influenceofseapo00mahauoft.pdf adresinden alındı
- Martinson, E. (2015). *Troop cuts at Joint Base Elmendorf-Richardson on hold*. 06 05, 2020 tarihinde Alaska Dispatch News: <https://www.adn.com/military/article/jber-cuts-hold/2015/10/08/> adresinden alındı
- McGrath, M. (2017, 08 24). *First tanker crosses northern sea route without ice breaker*. 02 04, 2020 tarihinde BBC News: <https://www.bbc.com/news/science-environment-41037071> adresinden alındı
- Molenaar, E. J. (2010). Arctic Marine Shipping: Overview of the International Legal Framework, Gaps, and Options. *Journal of Transnational Law and Policy*, 18, 289-325.
- New Internationalist. (2009). *The Arctic: a history*. 12 18, 2019 tarihinde New Internationalist: <https://newint.org/features/2009/07/01/arctic-history> adresinden alındı
- New Internationalist. (2009). *The Arctic: a history*. Nisan 20, 2019 tarihinde New Internationalist: <https://newint.org/features/2009/07/01/arctic-history> adresinden alındı
- Norveç Strateji Belgesi. (2006). *The Norwegian Government's High North Strategy*.
- Norveç Strateji Belgesi. (2009). *Norway's arctic policy*. Norwegian Ministry of Foreign Affairs.
- Norveç Strateji Belgesi. (2017). *Norway's Arctic Strategy: Between Geopolitics and Social Development*. Norwegian Ministries.
- Nuernberger, S. E. (2012). *The Arctic Game*. University Of Denver. <https://digitalcommons.du.edu/etd/894/>. adresinden alındı
- Nye, J. S. (2007). *Understanding international conflicts: an introduction to*. New York: Pearson/Longman.
- Offerdal, K. (2011). The EU in the Arctic: In pursuit of legitimacy and influence. *International Journal*, 6(4), 861-877.
- Olesen, M. R., & Sørensen, C. (2019). *Intensifying Great Power Politics In The Arctic – Points For consideration By The Kingdom Of Denmark*. Danish Institute for International Studies.

- O'Rourke, R. (2018). *Coast Guard Polar Icebreaker Program: Background and Issues for Congress*. Congressional Research Service.
- Østerud, Ø., & Hønneland, G. (2014). Geopolitics and International Governance in the Arctic. *Arctic Review on Law and Politics*, 5(2), 156-176.
- Østhagen, A. (2019). The New Geopolitics of the Arctic: Russia, China and the EU. *Policy Brief*.
- Ozey, R. (2018). *Jeopolitik: Tanımlar, Teoriler ve Değişimler* (2 b.). Ankara: Pegem.
- Pamel, P. G., & Wilkins, R. C. (2015). Challenges of Northern Resource Development and Arctic Shipping. *Journal of Energy & Natural Resources Law*, 29(3), 333-353.
- Pane, J. D. (2018). *The Coast Guard Needs Six New Icebreakers to Protect U.S. Interests in the Arctic and Antarctic*. 06 03, 2020 tarihinde The Heritage Foundation: <https://www.heritage.org/defense/report/the-coast-guard-needs-six-new-icebreakers-protect-us-interests-the-arctic-and#:~:text=A%20fleet%20of%20six%20polar,its%20interests%20into%20the%20future>. adresinden alındı
- Paul, M. (2019). Polar Power USA: Full Steam Ahead into the Arctic. *SWP Comment* 2019(42).
- Pavlov, K., & Selin, V. (2012). Resources of the Russian Arctic: Problems and Prospects for Using Them. *Problems of Economic Transition*, 55(4), 52-64.
- Pedersen, J. G., & Pamuk, H. (2020). *US extends economic aid to Greenland to counter China, Russia in Arctic*. 06 09, 2020 tarihinde Reuters: <https://www.reuters.com/article/us-usa-trump-greenland/us-extends-economic-aid-to-greenland-to-counter-china-russia-in-arctic-idUSKCN2251ZF> adresinden alındı
- Pettersen, T. (2015). *U.S. military could return to Iceland*. 06 05, 2020 tarihinde Barents Observer: <https://barentsobserver.com/en/security/2015/09/us-military-could-return-iceland-11-09#:~:text=Keflavik%20Air%20Base%20outside%20Reykjavik,last%20forces%20left%20the%20country.&text=%E2%80%9CIceland%20has%20become%20increasingly%20concerned,an%20interview> adresinden alındı
- Plouffe, J. (2017). *U.S. Arctic Foreign Policy in the Era of President Trump: A Preliminary Assessment*. Calgary: Canadian Global Affairs Institute.
- R.F. Savunma Bakanlığı. (tarih yok). *Northern Fleet*. 06 30, 2020 tarihinde Ministry of Defence of the Russian Federation: <http://eng.mil.ru/en/structure/forces/navy/associations/structure/forces/type/navy/north/about.htm> adresinden alındı

- Rayfuse, R. (2007). Melting Moments: The Future of Polar Oceans Governance in a Warming World. *Review of European Community and International Environmental Law*, 16(2), 196-216.
- Rusya Federasyonu Arktik Stratejisi Belgesi. (2008). *The Foundations of Russian Federation Policy in the Arctic until 2020 and Beyond*. http://www.arctic.or.kr/files/pdf/m4/rusia_eng.pdf adresinden alındı
- Sabitova, N., & Shavaleyeva, C. (2015). Oil and Gas Revenues of the Russian Federation: Trends and. *Procedia Economics and Finance*(27), 423-428.
- Savunma Bakanlığı Strateji Belgesi . (2019). *Department of Defense Arctic Strategy*. Office of the Under Secretary of Defense for Policy.
- Scholvin, S. (2016, Nisan). Geopolitics: An Overview of Concepts and Empirical Examples from International Relations. The Finnish Institute of International Affairs. 12 04, 2019 tarihinde <https://www.files.ethz.ch/isn/196701/wp91-Geopolitics.pdf> adresinden alındı
- Schulze, V. G. (2017). *Arctic Strategies Round-up 2017*. Helmholtz Centre for Polar and Marine Research.
- Segal, J. (2018). *On Thin Ice: Why the United States Needs to Invest in the Arctic*. 06 09, 2020 tarihinde Brown Political Review: <https://brownpoliticalreview.org/2018/11/thin-ice-united-states-needs-invest-arctic/> adresinden alındı
- Sharma, B. (2018). Russia in the Arctic: Rivals and Stakes. *World Affairs: The Journal of International Issues*, 22(3), 142-155.
- Solomon, S., & Qin, D. (2007). *Climate Change 2007: The Physical Science Basis*. Intergovernmental Panel on Climate Change. 01 09, 2020 tarihinde https://wg1.ipcc.ch/publications/wg1-ar4/faq/docs/AR4WG1_FAQ-Brochure_LoRes.pdf adresinden alındı
- Sørensen, C. T., & Klimenko, E. (2017). Emerging Chinese–Russian Cooperation in the Arctic: Possibilities and Constraints. *SIPRI Policy Paper*(46).
- Stephen, K. (2018). Societal Impacts of a Rapidly Changing Arctic. *Current Climate Change Reports*(4), 223-237.
- Stepien, A., & Raspotnik, A. (2019). The EU's Arctic Policy: Between Vision and Reality. *College of Europe Policy Brief*(31).
- Tamnes, R., & Offerdal, K. (2014). *Geopolitics and Security in the Arctic: Regional dynamics in a global world*. Londra: Routledge.
- Tann, N. (2018). *New Icebreakers Needed in a Melting Arctic*. 06 03, 2020 tarihinde American Security Project:

<https://www.americansecurityproject.org/icebreakers-needed-melting-arctic/>
adresinden alındı

Tezkan, Y., & Taşar, M. M. (2013). *Dünden Bugüne Jeopolitik Dünya ve Türkiye* (2 b.). İstanbul: Ülke Kitapları.

The Arctic. (tarih yok). *Natural Resources*. 02 10, 2020 tarihinde Arctic.ru: <https://arctic.ru/resources/> adresinden alındı

Turner, J. A. (2015). *When the Ice Melts Developing Proactive American Strategy for the Eurasian Arctic*. Alabama: Air University Press.

Ulusal Güvenlik Başkanlık Yönergesi. (2009). *Arctic Region Policy. National Security Presidential Directive*. Washington: The White House.

Ulusal Strateji Belgesi. (2010). *The National Security Strategy of the United States of America*. Washington: The White House.

Wezeman, S. T. (2016). Military Capabilities in the Arctic: A New Cold War in the High North. *SIPRI Background Paper*.

Yılmaz, N., & Çiftçi, A. (2013). Arktika Bölgesi'nin Siyasal Önemi ve Siyasal ve Hukuksal Statüsünün Karşılaştırmalı Değerlendirmesi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(31), 1-16.

Young, O. (2012). Arctic Politics in an Era of Global Change. *The Brown Journal of World Affairs*, 19(1), 165-178.

Zysk, K. (2010). Russia's Arctic strategy - ambitions and constraints. *Joint Force Quarterly*(57), 103-110.

Zysk, K. (2011). Military Aspects of Russia's Arctic Policy: Hard Power and Natural Resources. J. Kraska (Dü.) içinde, *Arctic Security in an Age of Climate Change* (s. 85-106). Cambridge University Press.